

Česká zemědělská univerzita v Praze

Provozně ekonomická fakulta

Katedra obchodu a financí

Diplomová práce

**Zhodnocení finanční gramotnosti vybraných skupin
obyvatelstva**

Bc. Tereza Trnková

© 2022 ČZU v Praze

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

Bc. Tereza Trnková

Hospodářská a kulturní studia

Název práce

Zhodnocení finanční gramotnosti vybraných skupin obyvatelstva

Název anglicky

Evaluation of financial literacy of selected groups of the population

Cíle práce

Cílem diplomové práce je na základě zhodnocení úrovně finanční gramotnosti u vybrané skupiny obyvatelstva identifikovat nedostatky, které může testovaná skupina vykazovat a navrhnout řešení, jak tyto nedostatky eliminovat či jim předcházet.

Metodika

Diplomová práce bude vycházet ze zpracování teoretických východisek pro vytvoření praktické části práce.

Teoretická východiska budou zpracována metodou deskripce a definice na základě samostatného studia literatury a jiných adekvátních zdrojů (česká i zahraniční odborná literatura, odborné články a aktuální internetové zdroje), které se váží k dané problematice. Zpracováním literární rešerše bude upřesněn cíl práce, jehož dosažení bude předmětem vlastní práce.

Vlastní práce bude vycházet z dotazníkového šetření týkajícího se finanční gramotnosti. Hlavním nástrojem pro zpracování výsledků šetření je analýza získaných primární dat a jejich zpracování. Zjištěné výsledky budou v závěru práce vyhodnoceny a diskutovány, následně budou stanovena doporučení či návrhy pro zlepšení stávající situace u cílové skupiny obyvatel.

Doporučený rozsah práce

60 – 80 stran

Klíčová slova

finance, finanční gramotnost, sazba, student, úvěr

Doporučené zdroje informací

BRABEC, J. 2016. Finanční gramotnost srozumitelně a bez překážek. 4. vydání. Plzeň: ABC finančního vzdělávání, 2016. ISBN 978-80-905057-1-1.

LICHTENBERKOVÁ, Kateřina a Jana MERUNKOVÁ. Finančně gramotná a podnikavá škola. [Praha]: yourchance, 2017, 189 s. ISBN 978-80-906954-0-5.

NOVÁKOVÁ, Vladimíra a Věroslav SOBOTKA. Slabikář finanční gramotnosti: učebnice základních 7 modulů finanční gramotnosti. 2., aktualiz. vyd. Praha: COFET, 2011, 416 s. ISBN 978-80-9043-96-1-0.

RYAN, J. S. a RYAN, Ch. Personal financial literacy. 3rd edition. Mason, Ohio: South-Western/Cengage, 2017. ISBN 9781305653078.

THOMAS A. LUCEY, Financial Literacy for Children and Youth, Second Edition, Peter Lang Publishing Inc, 2018, ISBN 9781433133602,

Předběžný termín obhajoby

2021/22 LS – PEF

Vedoucí práce

Ing. Markéta Beranová, Ph.D.

Garantující pracoviště

Katedra obchodu a financí

Elektronicky schváleno dne 4. 3. 2022

prof. Ing. Luboš Smutka, Ph.D.

Vedoucí katedry

Elektronicky schváleno dne 11. 3. 2022

doc. Ing. Tomáš Šubrt, Ph.D.

Děkan

V Praze dne 31. 03. 2022

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že svou diplomovou práci " Zhodnocení finanční gramotnosti vybraných skupin obyvatelstva" jsem vypracovala samostatně pod vedením vedoucího diplomové práce a s použitím odborné literatury a dalších informačních zdrojů, které jsou citovány v práci a uvedeny v seznamu použitých zdrojů na konci práce. Jako autorka uvedené diplomové práce dále prohlašuji, že jsem v souvislosti s jejím vytvořením neporušil autorská práva třetích osob.

V Praze dne 31. 3. 2022

Poděkování

Ráda bych touto cestou poděkovala Ing. Markétě Beranové, Ph.D., vedoucí mé diplomové práce, za odborné vedení a konzultace, které mi v průběhu mé práce poskytovala. Zároveň bych chtěla poděkovat paní ředitelce Mgr. Blance Lukeš Reindlové, která mi poskytla možnost provést dotazníkové šetření na základní škole v Liberci. Dále také dalším zúčastněným školám z Ústeckého kraje děkuji za poskytnuté informace a součinnost při dotazníkovém šetření.

Zhodnocení finanční gramotnosti vybraných skupin obyvatelstva

Abstrakt

Předmětem této diplomové práce je téma finanční gramotnosti v České republice, zaměřené konkrétně na úroveň finanční gramotnosti žáků druhého stupně základní školy. Teoretická část vymezuje s využitím teoretických zdrojů základní pojmy jednotlivých okruhů dané oblasti. Část je věnována i školním osnovám a jejich přístupu k začlenění finanční gramotnosti do výukového plánu na prvním a druhém stupni základních škol. V empirické části bude využita metoda dotazníkového šetření na vybraných základních školách a následně vyhodnocena úroveň finanční gramotnosti. Na základě výsledků tohoto šetření budou navržena možná doporučení. V závěru budou celkově shrnuty a zhodnoceny výsledky provedeného šetření s doporučením možností dalšího vzdělání žáků základních škol. Výsledky dotazníkového šetření budou rovněž zpracovány graficky – v tabulkách a grafech s komentáři. Výsledky dotazníkového šetření vyšly s velmi pozitivním zjištěním. Žáci druhého stupně základních škol problematiku peněz a hospodaření s nimi spíše ovládají. Aby se stávající úroveň finanční gramotnosti zvyšovala, mělo by finanční vzdělávání naleznout své pevné a samostatné místo ve školních osnovách podobně jako čtení, psaní a počítání.

Klíčová slova: budoucnost, cíl, domácnost, finanční gramotnost, finanční vzdělávání, investice, kapesné, nezávislost, peníze, renta, rozpočet, student, úspory, úvěr, zodpovědnost, životní úroveň

Evaluation of financial literacy of selected groups of the population

Abstract

The subject of this diploma thesis is the topic of financial literacy in the Czech Republic, focused specifically on the level of financial literacy of primary school pupils. The theoretical part defines, on the basis of sources, the basic concepts of individual areas of the area. The part is also devoted to school curricula and their approach to the integration of financial literacy in the first and second stage of primary schools. The empirical part will use the method of a questionnaire survey at a selected primary school and then evaluate the level of financial literacy. Based on the results of this survey, possible recommendations will be proposed. In the end, the results of the survey will be summarized and evaluated in general, with recommendations for the possibility of further education of primary school pupils. The results of the questionnaire survey will also be processed graphically - in tables and graphs with comments. The results of the questionnaire survey came out with a very positive finding. Elementary school students tend to control the issue of money and their management. In order to increase the current level of financial literacy, financial education should find its firm and independent place in school curricula, similar to reading, writing and numeracy.

Keywords: budget, credit, financial education, financial literacy, future, household, independence, investment, money, pocket money, rent, responsibility, savings, standard of living, student, target

Obsah

Úvod	10
Cíl práce a metodika.....	12
1.1 Cíl práce	12
1.2 Metodika	12
Teoretická východiska.....	14
1.3 Finanční gramotnost.....	14
1.3.1 Vymezení pojmu.....	14
1.3.2 Standardy finanční gramotnosti na ZŠ.....	16
1.4 Finanční vzdělávání	18
1.4.1 Finanční vzdělávání dle OECD	18
1.4.2 Začlenění finančního vzdělávání do školní osnovy dle RVP	18
1.5 Úroveň finanční gramotnosti v České republice.....	19
1.5.1 PISA 2012.....	19
1.5.2 Ministerstvo financí 2020 – měření úrovně FG u dospělé populace ČR..	24
1.6 Druhy finanční gramotnosti	25
1.7 Peněžní gramotnost	25
1.7.1 Peníze.....	25
1.7.2 Platební karty	26
1.8 Finanční produkty	28
1.8.1 Spoření	28
1.8.2 Zabezpečení	31
1.8.3 Investice	35
1.8.4 Úvěry	38
1.9 Cenová gramotnost.....	41
1.10 Hospodaření domácnosti	43
1.11 Dopady finanční ngramotnosti	46
Empirická část práce.....	50
1.12 Dotazníkové šetření.....	50
1.12.1 Cíl a metoda výzkumného šetření.....	50
1.12.2 Výzkumná otázka	51
1.12.3 Charakteristika výběrového souboru	51
1.12.4 Struktura dotazníku.....	51
1.13 Analýza získaných dat.....	52
1.14 Výsledky a zhodnocení	73
Závěr	76

Seznam použitých zdrojů	78
Seznam obrázků.....	83
Seznam tabulek	83
Seznam grafů.....	83
Seznam příloh.....	85

Seznam použitých zkratk

ČKP	Česká kancelář pojistitelů
ČNB	Česká národní banka
ČR	Česká republika
EUR	Euro
FG	Finanční gramotnost
LTV	Loan To Value
OECD	Organisation for Economic Co-operation and Development
OSVČ	Osoba samostatně výdělečně činná
PISA	Programme for International Student Assessment
RPSN	Roční Procentní Sazba Nákladů
RVP ZV	Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání
TV	Televize
ZŠ	Základní škola

Úvod

Peníze jsou v dnešní době více než důležité, ať už si to připouštíme nebo ne. Vedle života, zdraví a štěstí je to zásadní pilíř, který ovlivňuje naši životní úroveň a určitý standard. Jejich dostatek nebo množství rozhoduje o tom, co si můžeme dovolit nebo na co finančně dosáhneme, zda se musíme omezovat v určitých směrech. Peníze a jejich množství jsou jistotou, která nám poskytuje také spokojenost, možnosti ve směru koníčků, plánů, cestování a dalších tužeb či přání. Svět se stále mění a peníze nabírají na důležitosti, poskytují stále větší svobodu nejen v jejich získávání, užívání, ale zejména v jejich investování. Tato svoboda přináší také určitou zodpovědnost při nakládání s nimi. Proto je důležité uvědomění si, že náhlé situace či životní události mohou ovlivnit životní standard. Zajištění příjmů se pojí nejen s životními a pracovními příležitostmi, ale také s kvalitním, dobře nastaveným životním pojištěním dle našich životních nároků a potřeb. Finanční prostředky na penzi jsou dalším bodem, ve kterém se nelze pouze spoléhat na stát a jeho zajištění ve stáří ve formě důchodových příspěvků. Spoření na penzi v podobě penzijního spoření s daným státním příspěvkem by neměl být jediným produktem s cílem renty, neboť jeho zhodnocení není zdaleka dostatečné a částka, která je nejčastěji odkládána je nedostatečná a tím i konečná částka. Další v řadě jsou finanční rezervy pro naše děti a jejich studia, na které je vhodné myslet od jejich narození. Pro všechny produkty platí heslo, čím dříve začneme a díky správnému nastavení investování, tím menší časové i finanční zatížení to bude a zároveň můžeme svých cílů dosáhnout dříve.

S životními etapami se měníme my, naše potřeby i životní cíle. V první etapě jsme mladí s nízkými příjmy a téměř nemajetní, což může vést k různým úvěrům, spíše menším, ale za to velmi nevýhodným a často za vysokých úroků. Ne vše musí být ale špatné úvěry, jen je důležité si zhodnotit a propočítat, na kolik financovaná věc vychází a kolik zaplatíme dohromady, dále jestli zvládneme měsíční splátky a další. Je důležité si také uvědomit, zda danou věc potřebujeme a na kolik vychází oproti tomu, kdyby se na ní ušetřilo. S přibývajícím roky se nám nabízí lepší zaměstnání, většinou s vyšším finančním ohodnocením. Často už máme nějaké jistoty, zaměstnání či partnera a v budoucnosti plánujeme děti. To vede k větším požadavkům na bydlení a přichází otázka, zda zvolit úvěr na svoje bydlení či stále nájem. Poslední etapou je stáří, kdy si jen málokdo připustí, že ho čekají menší finanční možnosti, a proto je potřeba se připravit i na penzi, s cílem být finančně nezávislý na státu či okolí. Je obecně známé, že stát nám nezaručí dostatek

finančních prostředků pro to, abychom si zachovali dosud užívaný životní standard. Proto je důležité myslet na penzi už v mládí.

Být finančně gramotný představuje schopnost využívat aktuálně disponibilní prostředky s rozmyslem a používat finanční nástroje trhu, tedy zužitkovat čas, který je k dispozici pro dlouhé a správně nastavené cíle.

Pro schopnost finančního plánování je důležité vzdělání v ohledu finanční gramotnosti již od útlého věku jedince. Základy finanční gramotnosti tvoří již rodiče ve formě kapesného. Děti by měly znát hodnotu peněz a umět s kapesným hospodařit, být schopny si sami ušetřit na vysněnou hračku, nikoli kapesné ihned utratit. Druhým ovlivňujícím aspektem je škola, kde by se dítě mělo ve finanční gramotnosti dále rozvíjet v rámci výuky. Zvyšování úrovně finanční gramotnosti obyvatel je zásadní otázkou rozvoje země a její ekonomické stability.

Předmětem této diplomové práce je analýza úrovně finanční gramotnosti žáků druhého stupně základní školy. S aplikací metody dotazníkového šetření bude cílem práce analyzovat a zhodnotit situaci a úroveň finanční gramotnosti na vybraných základních školách. Východiska diplomové práce jsou rozdělena do dvou částí. První část se zabývá vymezením pojmů finanční gramotnosti a představení základních finančních produktů dle odborné literatury. Druhá část se věnuje aplikovanému dotazníkovému šetření, jeho zhodnocení a analýze úrovně finanční gramotnosti vybraných základních škol. Závěrem jsou navržena doporučení s cílem možného zvýšení či rozšíření znalostí v ohledu finanční gramotnosti na druhém stupni základní školy.

Cíl práce a metodika

1.1 Cíl práce

Cílem diplomové práce je zhodnocení situace a úrovně finanční gramotnosti na druhém stupni vybraných základních škol. Na základě literární rešerše proběhne dotazníkové šetření formou vlastního výzkumu a budou navrženy možnosti zlepšení úrovně či dalšího rozvoje v oblasti finanční gramotnosti.

1.2 Metodika

Diplomová práce se bude sestavovat ze dvou částí – teoretické a empirické. V první teoretické části se bude vycházet z metody studia dokumentu, na jejímž základě budou definovány základní pojmy z dílčích oblastí finanční gramotnosti. Cílem této části práce bude v první řadě definovat a ukotvit pojem finanční gramotnost. Dále budou uvedeny souvislosti s finančním vzděláváním na základní škole a její zpracování do studijních osnov dle RVP ZV. Budou zvoleny dva výzkumy, které hodnotily současnou situaci finanční gramotnosti v České republice a porovnání se situací finanční gramotnosti světových zemí. V komplexním pojetí finanční gramotnosti bude popsána peněžní, cenová a rozpočtová gramotnost. Podrobněji bude představena a popsána nabídka finančních produktů, jejich podmínky, dále cíle, díky kterým správně zvoleným produktům lze dosáhnout nebo případně rizika, která je potřeba pokrýt.

V empirické části práce budou osloveny vybrané základní školy, kde bude provedena sonda s cílem zhodnotit úroveň finanční gramotnosti žáků na druhém stupni. Bude položena výzkumná otázka a stanoven výběr metody k realizaci šetření – konkrétně bude zvolena kvantitativní metoda šetření. Pro techniku sběru dat bude zvoleno dotazníkové šetření, zejména pro jeho výhody z hlediska velmi malé náročnosti na časové omezení sběru i nákladů na jeho distribuci a jeho přehledné zpracování pomocí online vyhodnocení. Dotazník bude sestaven a strukturován na základě zpracovaných teoretických východisek. Otázky budou ověřovat znalosti žáků z hlediska vybraných pojmů z finanční gramotnosti, dále souvislosti pojmů a také jak přemýšlí a hospodaří se svými penězi. V poslední řadě budou mít možnost vyjádřit se k formě a zdrojům finančního vzdělávání společně s jejich názorem na důležitost této oblasti.

Dotazníkové šetření a jeho výsledky budou zpracovány do statistik a grafické podoby. Proběhne analýza a vyhodnocení s doplňujícími komentáři, které budou v závěru interpretovány a směřovány k diskuzi s doporučením.

Teoretická východiska

V části teoretických východisek se práce zaměří na interpretaci finanční gramotnosti, vymezení samotného pojmu a vztah k finančnímu vzdělávání. Dále budou popsány a přiblíženy jednotlivé druhy finanční gramotnosti včetně dílčích finančních produktů. Jako poslední bude rozebráno hospodaření domácnosti a práce s rozpočtem.

1.3 Finanční gramotnost

Základní úroveň finanční gramotnosti by měla být samozřejmostí pro každého z nás. V současné době rostoucí nabídka finančních produktů a služeb, zároveň jejich snadná dostupnost vede k povinnosti a nutnosti se v této sféře vzdělávat, být vzděláván a vzdělávat. Jak je známo neznalost neomlouvá a často chybou prosté neznalosti se stále více lidí potýká s pádem do pastí finančních subjektů. Jedná se o mnoho faktorů, které ovlivňují rozhodování a také startovní pozici jednotlivce. Především jsou to faktory rodinného zázemí, a dále vzdělávání, které by mělo probíhat ve formě samostatného výukového předmětu. Často je vyučování finanční gramotnosti pouhým doplňkovým či okrajovým učivem v rámci občanské výchovy, přestože jednání a orientace v podmínkách tržní ekonomiky je stále složitější. Proto by měla být výuka finanční gramotnosti základním předpokladem zdravého vývoje společnosti. (Altmanová a kol. 2010, s. 46-47)

1.3.1 Vymezení pojmu

Finanční gramotnost nevyjadřuje jedna přesná definice, ale ve výsledku všechny definice od různých autorů mají stejný význam.

Obecná definice finanční gramotnosti byla převzata z dokumentu Národní strategie finančního vzdělávání 2.0, který byl schválen Ministerstvem financí a je určen především ministerstvu školství, mládeže a tělovýchovy.

„Finanční gramotnost je souhrn znalostí, dovedností a postojů nezbytných k dosažení finanční prosperity prostřednictvím zodpovědného finančního rozhodování. Ke zvyšování finanční gramotnosti přispívá finanční vzdělávání a praktické zkušenosti, např. se sjednáváním finančních produktů.“ (Ministerstvo financí ČR 2019, s. 5)

Pojem finanční gramotnost lze také definovat v koncepční a funkční rovině. Koncepční pojetí je ve své podstatě založeno na osobní odpovědnosti za hospodaření s penězi. Zjednodušeně je to občanská odpovědnost, založená na znalostech, dovednostech

a schopnostech, které jsou důležité ke správnému rozhodování jedince, žijícího v demokratické společnosti. Znamená to, že člověk by měl být pravomocně a kompetenčně schopný, vzdělaný a ekonomicky gramotný. (Dvořáková, Smrčka a kol. 2011, s. 13)

Funkční pojetí představuje schopnost analyzovat, číst, řídit a zamyslet se nad osobními finančními podmínkami, které zásadně ovlivňují naši hmotnou životní úroveň. Součástí je schopnost nakládání a jednání s penězi. To znamená být odpovědný, předvídat do budoucna a reagovat na životní události, ovlivňující denně naše rozhodnutí ve finanční sféře a počítat i s obecnými událostmi v ekonomice. (Dvořáková, Smrčka a kol. 2011, s. 14)

Obecně pojatá definice v podání různých autorů je seznam důvodů, kvůli kterým lidé bojují s nakládáním se svými financemi. Často je také zmiňována nízká úroveň spotřebitelských znalostí z finanční sféry, či dokonce absence schopnosti sebeuvědomění a sebekontroly.

„Podíváme-li se na tyto argumenty podrobněji, skrývají se za tím hlubší příčiny, proč tomu tak je:

- *bankovníctví se reguluje v prostředí globální ekonomiky, která je stále složitější a dynamičtější,*
- *na základních a středních školách chybí nebo je nedostatečné finanční vzdělávání,*
- *konzumní přístup k životu a kulturu výhodných koupí a různých bonusů podněcuje agresivní marketing zacílený na spotřebitele a usnadňuje rychlá dostupnost úvěru.“* (Dvořáková, Smrčka a kol. 2011, s. 12)

Člověk s finanční gramotností na určité úrovni a vzděláním by měl zacházet se svými financemi zodpovědně v rámci ekonomického chování. Takové chování se vykazuje aspekty:

1. mít přehled nad svým rozpočtem – příjmy a výdaje,
2. mít finanční cíle a tvořit si finanční rezervu,
3. mít dostatečný odstup od konzumního života a nadměrného utrácení,
4. mít přehled mezi finančními produkty, včetně vnímání rozdílu mezi dílčími úvěrovými produkty a jejich užitím,
5. získat takové znalosti ke zvolení nejvýhodnějšího produktu,
6. důkladně číst podmínky smlouvy k podpisu,

7. myslet na příjem a jeho nejlepší zhodnocení i ochranu před inflačními vlivy.
(Finex.cz, © 2014 – 2022)

V boji za finanční gramotnost obyvatelstva je hlavním aktérem Ministerstvo financí, které vydává a stanovuje Standard finanční gramotnosti. Nedostatečná informovanost ve smyslu finanční gramotnosti se v průběhu let podepsala na zadlužení mnoha domácností a statistiky nehovoří pozitivně. Pod záštitou Ministerstva financí se klade důraz na orientaci a zájem o finanční gramotnost, aby byla společnost schopna ochraňovat své finance a zároveň je efektivně obhospodařovala i v kontextu neustálého vývoje a rozvoje trhu.

1.3.2 Standardy finanční gramotnosti na ZŠ

Dokument Standard finanční gramotnosti byl aktualizován naposledy v roce 2017 a je rozčleněn do tří úrovní – první stupeň ZŠ, druhý stupeň ZŠ a střední školy. Každá úroveň se věnuje čtyřem oblastem - nakupování a placení, hospodaření domácnosti, přebytek rozpočtu domácnosti, schodek rozpočtu domácnosti. V rámci těchto okruhů je stanoveno jakým obsahem znalostí by měli studenti v dané úrovni disponovat.

Tabulka 1 Standard finanční gramotnosti pro ZŠ

Standard finanční gramotnosti ZŠ	
A. Nakupování a placení	
I. stupeň	
	používá hotové, případně bezhotovostní peníze
	odhadne a zkontroluje cenu nákupu a doklad, případně vrácenou hotovost
	při nákupu srovnává zboží podle ceny či jednotkové ceny
II. stupeň	
Nakupování	vysvětlí stanovení ceny podle nákladů, poptávky a konkurence na příkladu vysvětlí, jak reklamovat zboží či službu, a na koho se obrátit v případě stížnosti či sporu popíše vliv inflace na hodnotu peněz d. rozpozná nekalé obchodní praktiky
Bezhotovostní placení	popíše výhody a rizika bezhotovostního placení a vysvětlí, jak bezpečně platit vysvětlí odlišnosti a omezení debetní a kreditní karty popíše možnosti kontroly pohybu a stavu prostředků na účtu
B. Hospodaření domácnosti	
I. stupeň	
	porovná své potřeby a přání s finančními možnostmi
	sestaví jednoduchý rozpočet a v příkladu rozliší vyrovnaný, přebytkový a schodkový rozpočet
	uvede příklady zvýšení příjmů a snížení výdajů
II. stupeň	
Rozpočet	sestaví rozpočet jednotlivce i domácnosti odliší čistý a hrubý příjem odliší pravidelné, nepravidelné a jednorázové příjmy odliší pevné, kontrolovatelné a jednorázové výdaje zváží nezbytnost výdajů
Porovná majetek a závazky domácnosti v bilanci	
Úvod do finančních služeb	charakterizuje jednotlivé finanční produkty a jejich využití provádí výpočty jednoduchého úročení a popíše princip složeného úročení charakterizuje úrok a poplatky a jejich vliv na cenu finančního produktu porovná finanční produkty, zejména z hlediska rizika, výnosu a likvidity
Plánování	stanoví své krátkodobé a dlouhodobé finanční cíle a rozhodne o způsobu dosažení těchto cílů určí rizika ohrožující dosažení finančních cílů a navrhne způsob jejich zmírnění
C. Přebytek rozpočtu domácnosti	
I. stupeň	
	vysvětlí proč spořit
	uvede příklady jak spořit
II. stupeň	
	odliší spotřebu, úspory a investice a jejich využití v příkladu navrhne řešení přebytku rozpočtu odliší druhy pojištění v příkladu navrhne vhodné využití pojištění
D. Schodek rozpočtu domácnosti	
I. stupeň	
	objasní vznik dluhů a nutnost jejich placení
	objasní rizika půjček a vysvětlí, v jakém případě je vhodné si půjčit
	uvede příklady jak si půjčit
II. stupeň	
	navrhne řešení schodku rozpočtu domácnosti
Půjčování	rozhodne, v jaké situaci je vhodné a nevhodné si půjčit porovná nabídky úvěrů uvede příklady spotřebitelských úvěrů vysvětlí postup získání úvěru včetně posouzení schopnosti splácet
Důsledky nespáčení	vysvětlí příčiny a důsledky nespáčení dluhu vysvětlí postup vymáhání dluhu v příkladu navrhne řešení zadlužení vysvětlí jak se vyvarovat předlužení

Zdroj: vlastní zpracování, podle Standardu finanční gramotnosti, 2017

1.4 Finanční vzdělávání

Finanční vzdělávání pomáhá zvyšovat úroveň finanční gramotnosti. „*Finanční vzdělávání může spotřebitelům pomoci porozumět hospodaření s penězi a přizpůsobovat se změnám svých potřeb, životním událostem a podmínkám v ekonomice.*“ (Dvořáková, Smrčka 2011, s. 15) Cílem je vytvořit osobní odpovědnost jedince za své jednání a nakládání s financemi k zajištění jeho blahobytu. Finanční vzdělávání by mělo fungovat na základě principu objektivity, nezávislosti, odbornosti a zacílení. (Národní strategie finančního vzdělávání 2.0 2020, s. 5)

1.4.1 Finanční vzdělávání dle OECD

OECD (Organisation for Economic Cooperation and Development) je organizací pro ekonomickou spolupráci a hospodářský rozvoj. Uvádí důležité body, které zásadně ovlivňují zvyšování podstaty finanční gramotnosti společnosti na trhu dnešní světové ekonomiky. Byla založena roku 1960 v rámci sdružování členských států v rovině tržního hospodářství a v současné době jsou jejími členy 34 zemí včetně ČR. Jejich cílem je podpořit růst ekonomiky, zaměstnanosti, zvyšovat životní úroveň, udržovat finanční stabilitu, pomáhat v ekonomickém rozvoji dalších zemí a v neposlední řadě se také podílet na rozvoji světového obchodu. (Aprea 2016, s. 11) Pod záštitou organizace OECD probíhá od roku 2003 projekt finančního vzdělávání jako reakce členů organizace na nízkou úroveň finanční gramotnosti obyvatelstva členských států. (Papp 2012, s.) Na důležitosti finančního vzdělávání politice OECD záleží právě ze tří důvodů:

- rostoucí riziko úrovně budoucího vlastního finančního zdraví se čím dál častěji směřuje k jednotlivcům či domácnostem,
- propracovanost finančního systému a společně s ním spojené nejistoty,
- finanční gramotnost na velmi nízké úrovni ve všech zemích. (Dvořáková, Smrčka a kol. 2011, s. 19)

1.4.2 Začlenění finančního vzdělávání do školní osnovy dle RVP

Samostatný předmět finančního vzdělávání zatím v RVP nenalezneme, ale jsou oblasti, kde se s pojmy finančního vzdělávání setkáme a jsou jeho součástí a podporou jeho rozvoje. Samostatné kapitoly věnující se finanční problematice jsou nedílnou součástí předmětů Výchova k občanství a Člověk a svět práce. Do kontaktu s praxí přicházejí žáci především jako řešitelé aplikačních úloh, problémů spojených s běžným životem ve

vzdělávací oblasti Matematiky a její aplikace. Zde žáci používají kritický přístup k informacím, dále pracují s logickými matematickými a empirickými postupy při řešení úloh, kde jsou zahrnuty i operace s financemi či obsahují situace z reálného světa. Matematika a její aplikace nepřímo rozvíjejí dovednosti, které budou žáci praktikovat i v životě. Další oblastí je Člověk a jeho svět, která obsahuje základní informace zejména o práci s formami vlastnictví, což představuje například užití peněz, určení jejich hodnoty a může být doplněn o jednoduché seznámení s fungováním rozpočtu, kdy se žáci setkávají například s prvním kapesným. (ALTMANOVÁ a kol. 2010, s. 48-49)

Na druhém stupni se světu financí ve větší míře věnuje vzdělávací oblast Člověk a společnost, kam řadíme již zmíněný předmět Výchova k občanství. Tento předmět se zaměřuje na to, aby se žáci orientovali v životních fázích z hlediska ekonomického a zároveň aby byli seznámeni s možnými nástrahami v podobě například čím dál častějších manipulativních a klamavých reklamních nabídek. Cíle ve vzdělávání finanční gramotnosti by v této sféře měly obsahovat zejména přehled o penězích a jejich hodnotě, dále o práci se svým a poté i rodinným rozpočtem a v poslední řadě jak spravovat finanční aktiva a závazky. (MŠMT 2021, s. 56, 64, 115, Godfrey 2003, s. 17-19)

1.5 Úroveň finanční gramotnosti v České republice

Pro získání přehledu, jak si stojí Česká republika nejen na oblastní úrovni finanční gramotnosti obyvatel, ale i světové úrovni byly vybrány dva výzkumy. Projekt PISA z roku 2012 provedl výzkum zaměřující se na úroveň finanční gramotnosti žáků do 15 let napříč světovými zeměmi. Druhý projekt se uskutečnil v roce 2020 a zaměřil se na úroveň finanční gramotnosti u dospělé populace v České republice.

1.5.1 PISA 2012

Projekt PISA (Programme for International Student Assessment) funguje od roku 2000 pod záštitou Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj (OECD). Jedná se o jeden z největších výzkumů v rámci vzdělávání s celosvětovým přesahem. Záměrem tohoto projektu je opakovaně analyzovat znalosti a především dovednosti žáků ve věku patnácti let z různých zemí světa. Zúčastněné země a jejich školy tak mají k dispozici celosvětové srovnání a ověření, jak fungují jejich vzdělávací systémy. Každá škola dostává po ukončení tzv. školní zprávu, kde jsou uvedeny dosažené výsledky včetně grafického

zpracování jednotlivých otázek. Výzkumným cílem jsou tři základní oblasti – čtenářská, přírodovědná a matematická gramotnost. Z těchto tří hlavních oblastí je každý cyklus zvolena jedna jako hlavní a navíc se přidává nějaká specifická obohacující dílčí oblast pro zajímavost. Tento projekt se od ostatních celosvětových výzkumných projektů liší právě ověřováním na základě dovedností a zaměřuje se především na tzv. funkční gramotnost žáků, která je důležitá pro jejich budoucnost, ať už se jedná o další studium či nalezení uplatnění na pracovním trhu. Výzkumné cykly probíhají každé 3 roky a každých 9 let probíhá aktualizace koncepčního rámce dle aktuálního vývoje jak společenského tak vědomostního. Je tedy možné sledovat trendy ve vzdělávacím vývoji v cyklických devíti letech. Tato doba se stanovila jako optimální i vzhledem k probíhajícím změnám a reformám, které k vývoji ve vzdělávání patří. (ČESKÁ ŠKOLNÍ INSPEKCE ČR, ©2022)

Projekt PISA se zaměřuje na žáky ve věku patnácti let proto, že v tomto věku jsou napříč zeměmi OECD žáci v posledním ročníku, kdy končí i povinná školní docházka. V případě ČR se jedná o žáky na přelomu, buď jsou v tomto věku v posledním ročníku základní školy, nebo naopak v prvním ročníku navazujícího studia.

Výsledky z šetření jsou podrobeny formě tří klíčových hledisek. Prvním hlediskem je obsah, sleduje okruh znalostí a pochopení, důležité v souvislosti s finanční gramotností. Okruh znalostí je rozdělen do čtyř skupin – peníze a transakce, plánování a hospodaření s financemi, riziko a výnos a finanční prostředí. Dále jsou sledovány procesy prostřednictvím myšlenkových úvah, které jsou užity v případě řešení úloh a problémů. Jedná se také o čtyři skupiny procesů – identifikace finančních informací, analyzování informací ve finančním kontextu, vyhodnocování finančních záležitostí a uplatnění finančních znalostí a porozumění. Jako poslední hledisko je kontext, kdy jsou znalosti, schopnosti a celkové dovednosti uvedeny do praxe a testovány v určitých situacích. Typologii kontextů lze rozdělit mezi vzdělávání a práci, domov a rodinu, osobní sféru a společenskou vrstvu. (Palečková, Řezáčová, Tomášek 2014, s. 4-5)

Tabulka 2 Průměrné výsledky žáků z jednotlivých zemích

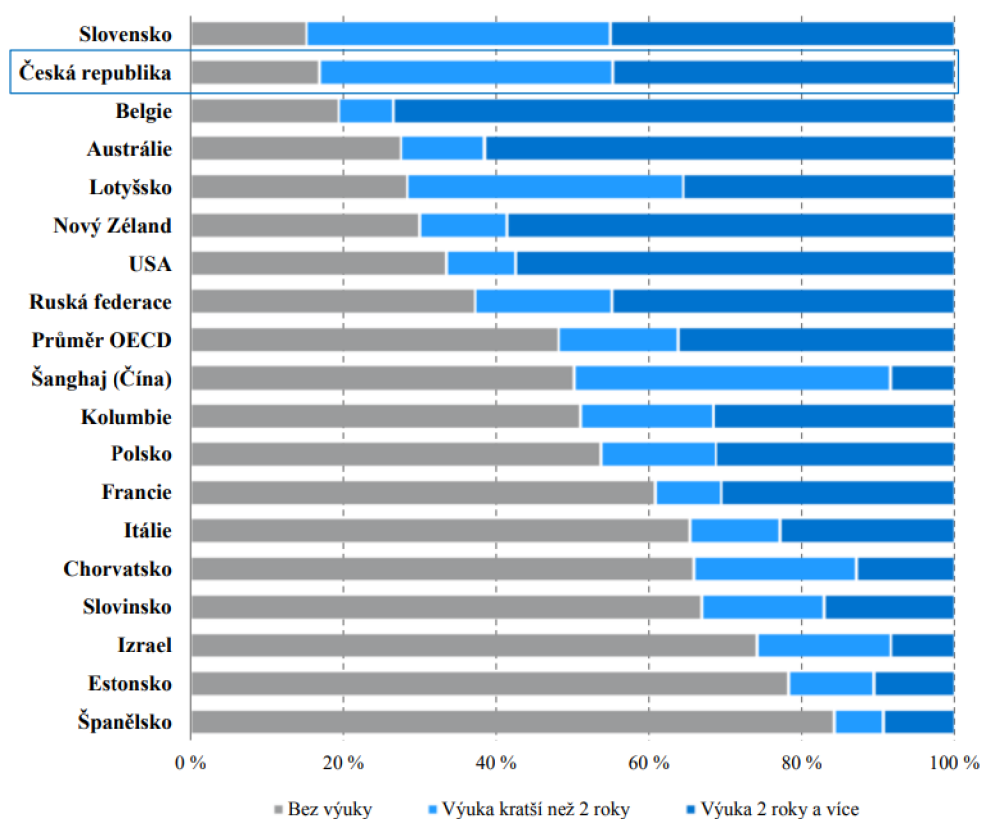
Země	Průměrný výsledek
Šanghaj (Čína)	603
Belgie	541
Estonsko	529
Austrálie	526
Nový Zéland	520
Česká republika	513
Polsko	510
Lotyšsko	501
USA	492
Ruská federace	486
Francie	486
Slovinsko	485
Španělsko	484
Chorvatsko	480
Izrael	476
Slovensko	470
Itálie	466
Kolumbie	379

je nad průměrem zemí OECD
 není statisticky významně rozdílný od průměru OECD
 je pod průměrem zemí OECD

Zdroj: vlastní zpracování dle Palečková, Řezáčová, Tomášek, 2014, s. 8

Výzkumný cyklus z roku 2012 byl vybrán z důvodu, protože v tento rok byla stanovena specifickou oblastí finanční gramotnost. Zúčastnilo se 18 zemí, z nichž bylo 13 zemí členy OECD včetně České republiky. Celkem odpovědělo 29 000 žáků – Česká republika byla zapojena v podobě 288 škol se zúčastněnými 1 207 respondenty, přičemž z každé školy bylo náhodně vybráno 8 žáků. Podle výsledků se Česká republika dostala mezi 7 zemí, které byly v žebříčku s nadprůměrnými hodnotami. Lze tedy konstatovat, že se řadí mezi země s vyšší úrovní finanční gramotnosti, co se týká mladé generace do 15 let. Tento průzkum proběhl v roce 2012, tedy rok před uvedením finanční gramotnosti jako povinné součásti vzdělávání na základních školách. I přes tento fakt dosáhla Česká republika nadprůměrného hodnocení. Dle zprávy s výsledky je ale zřejmé, že se do výzkumu hlásily především školy, které své žáky vzdělávají v rámci výuky i finanční gramotnosti. (Aprea 2016, s. 11)

Obrázek 1 Grafické zpracování - Žáci podle délky výuky finanční gramotnosti (%)

Zdroj: převzato z Palečková, Řezáčová, Tomášek 2014, s. 19

Z výsledků lze vidět, že se Česká republika umístila na předních místech i v případě zajišťování a poskytování finančního vzdělávání. Naopak Slovensko je v zajišťování vzdělávání finanční gramotnosti na prvním místě, ale v celosvětovém srovnání se umístilo pod průměrem OECD. Přes 80 % českých žáků prošlo určitou formou vzdělávání v rámci finanční gramotnosti. Nad 40 % žáků uvedlo, že prošlo minimálně dvou a víceletou výukou. (Palečková, Řezáčová, Tomášek 2014, s. 19)

Tabulka 3 Vliv demografických a socioekonomických faktorů na výsledky žáka

Vliv demografických a socioekonomických faktorů na výsledky žáka		
	Česká republika	OECD
rozdíl ve výsledcích přisuzován vlivu pohlaví žáka	0,9 %	0,3 %
ekonomické bohatství rodiny	0,7 %	0,3 %
kulturní bohatství rodiny a počet knih v domácnosti	5,8 %	5,4 %
vzdělávací zdroje v domácnosti	1,5 %	0,5 %
povolání rodičů	2,5 %	2,1 %
vzdělání rodičů	0,6 %	0,4 %
původ žáka a rodičů a jazyka, kterým žák mluví doma	0,2 %	1,1 %
velikost sídla obce, ve které se nachází škola	1,2 %	1,2 %

Zdroj: vlastní zpracování dle Palečková, Řezáčová, Tomášek 2014, s. 14

Zda jsou žáci a jejich znalosti a dovednosti, tedy tzv. zmiňovaná funkční gramotnost, podmíněny prostředím, kterým jsou obklopeni a s čím se setkávají ve svém rodinném a nejbližším okruhu, i takové hledisko bylo součástí šetření PISA. Byly zvoleny demografické a socioekonomické faktory ověřující charakteristiku žáků, jejich rodin a analyzující souvislosti s dosahováním úrovně finanční gramotnosti. Mezi faktory, které byly dotčeny, patřily socioekonomický status rodiny, vzdělání, povolání rodičů nebo třeba i vliv sídla obce, kde žáci navštěvují školu. Z výsledků dotazníkové šetření se ukázalo, že ovlivnění ze strany demografických a socioekonomických faktorů bylo konkrétně u českých respondentů z 23 %. Z výše uvedeného grafu jsou zvýrazněné tři oblasti, které byly vyhodnoceny jako procentuálně silnější, co se týká ovlivnění a rozdílnost výsledků z hlediska těchto faktorů. Jako nejvlivnějším faktorem bylo stanoveno kulturní bohatství rodiny a počet knih v domácnost s hodnotou 5,8 %, což se nijak zásadně neodklání od průměrné hodnoty zemí OECD. Dalšími dvěma silnějšími faktory bylo vyhodnoceno jako povolání rodičů s hodnotou 2,5 % a vzdělávací zdroje v domácnosti s hodnotou 1,5 %. Na základě těchto výsledků je sledovaný tzv. index zázemí žáků z hlediska sociálního, kulturního a ekonomického. Závislost výsledků na tomto indexu byla pro Českou republiku vyhodnocena jako silnější, než vyšla průměrná hodnota závislosti zúčastněných států. (Palečková, Řezáčová, Tomášek 2014, s. 14, Hesová 2015, Ševčík 2019)

V závěru byly celkové výsledky šetření úrovně finanční gramotnosti České republiky a jejich žáků vyhodnoceny jako nadprůměrné. Z hlediska úspěšnosti měl tento ročník pozitivní přínos pro Českou republiku a ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy. Zároveň se ukázalo, že ministerstvo školství se problematice finanční gramotnosti aktivně věnuje. Snaží se na vzdělávání klást stále větší a větší důraz, o čem hovoří i pozice na prvním místě v přípravě koncepce finančního vzdělávání na celonárodní úrovni. (Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, ©2014)

Dalším cyklus, který bude opět sledovat tuto oblast, proběhne v roce 2022. Zde dochází k prodloužení devítiletého cyklu, kdy v roce 2021 nebylo možné šetření uskutečnit vzhledem k celosvětové epidemiologické situaci spojené s pandemií covid-19. (ČESKÁ ŠKOLNÍ INSPEKCE ČR, ©2022)

1.5.2 Ministerstvo financí 2020 – měření úrovně FG u dospělé populace ČR

V lednu roku 2020 bylo pod záštitou ministerstva financí provedeno měření úrovně finanční gramotnosti u dospělé populace České republiky prostřednictvím společnosti Ppm factum research. Cílovou skupinou byla populace České republiky, konkrétně lidé na 18 let. Velikost výběrového vzorku činila 1003 respondentů a výzkum byl proveden prostřednictvím online osobního dotazování.

Výsledky obsahovaly dvě oblasti, které byly vyhodnoceny v rámci šetření – finanční znalosti respondentů a ekonomická zodpovědnost. Finanční znalosti byly hodnoceny na základě otázek, které se týkaly finančního trhu, matematiky a makroekonomiky. Výsledky ukázaly, že 48 % respondentů disponuje vyšší úrovní a 52 % naopak nižší úrovní finančních znalostí. Lidé s vyšší úrovní finančních znalostí jsou z 71 % s vysokoškolským titulem, z 65 % mají vyšší příjmy a z 61 % jsou obyvatelé Libereckého, Královehradeckého a Pardubického kraje. Na druhé straně, tedy s nižší úrovní finančních znalostí se vyskytovali lidé, kteří měli z 79 % základní vzdělání, z 74 % měli nejnižší příjmy, z 71 % jsou ekonomicky neaktivními a z 72 % s bydlištěm na Střední Moravě, především Olomoucký a Zlínský kraj. Z hlediska správného využívání finančních produktů a zodpovědnější rozvážnosti ve světě financí byli ze 2/3 respondenti s vyšší úrovní a 1/3 s nižší úrovní. (Hampl, 2020, s. 9-16)

Závěrem si rozpočet tvoří 43 % českých domácností, z kterých 83 % pravidelně. Rezervy se schopností uhradit nějaký nečekaný výdaj s nižší hodnotou uvedlo 73 % respondentů. Pokud by se jednalo o ztrátu jednoho měsíčního příjmu, tak s tím nemá problém 62 % Čechů. Neodkládá si a nespoří 9 % obyvatel a cca až polovina, která si spoří, spoří v hotovosti tzv. pod polštářem. Češi přiznali znalost rozsáhlé nabídky finančních produktů. Nejvíce jsou využívány běžné účty, konkrétně s nimi pracuje 90 % obyvatel. Až 55 % uvedlo, že nedokáže vysvětlit rozdíl mezi debetní a kreditní kartou. Dalším produktem je pojištění ze 2/3, spořicí účty či penzijní spoření, které využívá kolem 50 %. Výběr kritérií, dle kterých si obyvatelé volí konkrétní produkt ze široké finanční nabídky, spočívá na základě informací získaných od institucí, poté podle internetu a v poslední řadě dají i na zkušenosti svých známých. Úvěrových produktů využívají nejvíce lidé, kteří chtějí financovat bydlení. Až 82 % obyvatel uvedlo, že v případě krátkodobých úvěrů např. na Vánoční dárky by si peníze nepůjčilo. Problémem je u obyvatel stále častější neznalost RPSN, jedná se až o 57 %. V tomto případě by si z nabídky tří úvěrů zvolila tu výhodnější

jen 1/4 respondentů. V celkovém počtu respondentů má 64 % přehled nad svými financemi a 10 % naopak trápí zadlužení a problém vyjít i se základními životními náklady. V souvislosti s touto problematikou se ukázalo, že pouze polovina Čechů si pročítá smlouvy finančních produktů a s nimi i jejich podmínky. Mezi ně se řadí nejčastěji lidé, s vyššími příjmy i dosaženým vzděláním a také se nejčastěji dotáží, pokud chtějí nějakou informaci ze smlouvy vysvětlit podrobněji. Ve směru chápání makroekonomie a matematiky projevilo znalost souvislosti mezi inflací a hodnotou peněz dvě třetiny obyvatel. (HAMPL 2020, s. 9-16)

Tento výzkum ukázal, že 69 % se chová zodpovědně z ekonomického hlediska, zbylých 31 % respondentů byli ohodnoceni s nižší úrovní zodpovědnosti – zde se jednalo spíše o mladší generaci, studující či respondenty s nejvýše dosaženým vzděláním základní školou. (HAMPL 2020, s. 9-16)

1.6 Druhy finanční gramotnosti

Finanční gramotnost je strukturovaná a představuje několik oblastí, které jsou důležité v celkové komplexnosti jejího pojetí. Peněžní, cenová a rozpočtová gramotnost tvoří tři základní oblasti. Peněžní gramotnost lze v obecném pojetí vnímat jako znalost reálné hodnoty peněz, tzv. umění pracovat s penězi. Cenová gramotnost představuje pochopení tvorby ceny peněz a ovlivnění její hodnoty časem. V poslední řadě to je rozpočtová gramotnost, která má za cíl práci s rodinným rozpočtem a snaží se předcházet zadlužení.

1.7 Peněžní gramotnost

Peněžní gramotností rozumíme jakési schopnosti lidí, které musí mít pro to, aby mohli zodpovědně a správně spravovat své peníze. Souvisí zejména s bezhotovostním a hotovostním platebním stykem a veškerými operacemi, které jsou s tím úzce spjaty. Mezi hlavní nástroje řadíme především běžný účet a platební nástroje. (Nováková, Sobotka 2011, s. 127)

1.7.1 Peníze

V dnešní době mají peníze naprosto zásadní význam v našich každodenních životech. Slouží zejména jako prostředek směny. Kdysi bylo možné směňovat zboží za zboží (tzv. barterový obchod), ten se ovšem již téměř nevidí. Nikdo si neumí představit, že by

zboží, které chce, koupil za něco jiného než peníze, a zároveň nikdo neočekává, že bude za svou práci, produkty aj. odměněn něčím jiným než penězi. (Dvořáková, Smrčka 2011, s. 141, 142)

Peníze lze definovat jako všeobecně přijímaný platební prostředek směny (aktivum), kterým je možné platit za zboží, službu či práci. Peníze dělíme na tři druhy:

- Oběživo – „hotovost“ – mince a bankovky v oběhu
- Depozita – „vklady“
- Elektronické peníze – nahrazování hotovosti formou „imaginárních“ peněz na kartě či v elektronickém bankovníctví. (Nováková, Sobotka 2011, s. 127, 128)

Funkce peněz

Rozlišujeme tři základní funkce peněz.

- Prostředek směny: Peníze umožňují zprostředkovávat jakékoliv směnné akty. V současnosti se drtivá většina směnných aktů provádí bezhotovostně, což má pozitivní vliv na snižování transakčních nákladů, tj. čas vynaložený na směnu zboží a služeb.
- Zúčtovací jednotka: Penězi jsme schopni ocenit všechny výrobky, služby, práci aj. a ostatní to respektují. Jsou tedy skutečným ukazatelem hodnoty a díky jim dokážeme vyjádřit relativní hodnotu
- Uchovatel hodnoty: Představují kupní sílu v čase, jelikož jsou trvanlivé, obecně akceptovatelné a odolné vůči opotřebování. Peníze jsou jedna ze složek bohatství. To je ale vlivem inflace velmi relativní, protože peníze ve fyzické nebo elektronické formě ztrácí v čase na hodnotě. Proto je lepší jako uchovatel hodnoty peněz využít např. akcie, nemovitosti nebo nějaká umělecká díla. (Nováková, Sobotka 2011, s. 127, 128)

1.7.2 Platební karty

Platební styk

Jakákoliv platba se dá provést dvěma způsoby. Hotovostně či bezhotovostně. Hotovostně formou fyzických bankovek a bezhotovostně bankovním převodem jako převod peněz mezi plátcem a příjemcem. Hotovostních plateb stále ubývá. To zapříčiňuje několik

faktorů. Hlavním faktorem je ten, že většina lidí dostává svou výplatu právě na účet a platit bezhotovostně je pro ně pohodlnější a dnes možné téměř u každého subjektu. Hotovostním platbám rozhodně nepřidala ani pandemie Covidu – 19. (Nováková, Sobotka 2011, s. 134)

Platební karty

Platební karta je karta (elektronický nosič), se kterou je oprávněn její držitel uskutečňovat platby u obchodníka. Dostaneme ji prakticky v každé bance při založení účtu. Platit platební kartou se vyplatí hlavně z toho důvodu, že za přímou platbu u obchodníka není účtován držiteli žádný poplatek, kdežto při výběrech z bankomatů častokrát ano. Důvod je prostý, bankomat musí daná banka spravovat, zatímco u obchodníka se o nic nestará. Z dnešního pohledu se výběr z bankomatu zdá jako zbytečná transakce navíc. Platební kartu navíc lze dnes používat formou chytrého telefonu či hodinek, tedy fyzicky s platební kartou nemusíme vůbec manipulovat, což přináší uživateli pohodlí a určitou formu bezpečí. (Nováková, Sobotka 2011, s. 153)

Rozlišujeme dva druhy platebních karet. Debetní a kreditní kartu. **Debetní karta** je minimálně v ČR více využívaná a je vydávána k běžnému účtu. Je to hlavně díky tomu, že u debetní karty nemůže jít člověk do záporných hodnot. Dá se říci, že fungují jako taková imaginární peněženka, na které si navíc může kdokoliv nastavit denní, týdenní nebo měsíční limit, kolik může utratit. Pomocí debetní karty uskutečňujeme i výběry z bankomatů, ale opět pouze do té doby, dokud tam disponujeme dostatkem peněžních prostředků. **Kreditní karta** má sice spoustu výhod, ale v České republice není tak často využívaná jako v zahraničí. Tyto karty fungují na základě konkrétního úvěrového limitu. Kreditní karta umožňuje utratit více peněz než je na účtu a tím pádem se stává držitel karty dlužníkem. Jedná se tzv. o krátkodobou půjčku, kdy je nastaveno určité bezúročné období, pokud klient prostředky do tohoto data splatí, počítá se mu 0 % úrok. Pokud však toto období přesáhne, platí úrok sjednán ve smlouvě. Tento úrok bývá zpravidla velmi vysoký, proto je dobré si dát pozor a dodržovat bezúročné období a zvážit své možnosti v ohledu využívání kreditní karty. To právě zapříčiňuje skutečnost, že kreditní karty nejsou tak hojně využívány jako ty debetní, nicméně při uvážlivém a zodpovědném hospodaření se může používání kreditní karty vyplatit, neboť s jejím užíváním je spojena spousta bonusů a výhod. (Nováková, Sobotka 2011, s. 158, Doubková, Tomek 2016, s. 18)

1.8 Finanční produkty

Pokud má člověk přehled o svých financích, stanovený rozpočet a představu o cílech, kterých chce dosáhnout, může přistoupit k výběru finančního produktu ze široké nabídky finančního trhu. Každý produkt je specifický a může velmi dobře plnit stanovené cíle a splňovat kladené požadavky. Je důležité se nad každým produktem zamyslet nejdříve z pohledu cíle k dosažení, dále volných finančních prostředků k jeho dosažení, poté analyzovat určitá rizika a nakonec k dílčím cílům může přiřadit danou část finančních prostředků.

1.8.1 Spoření

Produkty s cílem spořit lze rozčlenit do tří skupin dle jejich časového záměru – krátkodobé, střednědobé, dlouhodobé. Mezi krátkodobé patří spořicí účet a termínovaný vklad. U těchto spořicích produktů jde zejména o to, že peníze máme k dispozici kdykoliv v případě běžného účtu či spořicího nebo za dobu uvedenou ve smlouvě v případě termínovaného vkladu. V druhé řadě jsou to střednědobé a dlouhodobé produkty, kde se snaží nejen ochránit vložené finanční prostředky před inflací, ale především je také zhodnotit, tedy vydělat další. Bankovní vklady jsou pojištěny v rámci ochrany klientů pod záštitou Garančního systému finančního trhu. Jedná se o pojištěné instituce, které zaručují pojištění vkladů v české měně, ale i v cizích měnách, zároveň společně s úroky. Míra pojištění se vztahuje na pojištění a garanci pohledávky vkladů do limitu maximálně 100 000 EUR (2 500 000 Kč) vztahující se na jednu osobu u jedné pojištěné instituce. Existují i výjimečné případy, kdy se tento limit může posunout na částku 200 000 EUR (5 000 000 Kč), pokud se jedná o vklad prostředků získaných prodejem nemovitosti určené k bydlení, z dědického řízení, odstupného získaného v rámci propuštění ze zaměstnání ad. (Finanční vzdělávání, ©2021)

Spořicí účet

Spořicí účty slouží pro odložení peněžních prostředků z běžného účtu a většinou fungují jako krátkodobá rezerva. Je zde minimální zhodnocení a v současné době se pohybuje okolo 3 %, díky inflaci, zatímco například rok zpět se pohybovalo okolo 1 %. Jde spíše o tzv. pohotovostní peníze a slouží často jako rezerva, peníze tedy nejsou používané k denním platebním transakcím. Při odložení finančních prostředků na spořicí účet lze využít

alespoň nějaké zhodnocení. V současné době je možnost si ke svému běžnému účtu sjednat účet spořicí a peníze si převádět například v rámci internetového bankovníctví. Výhodou spořicího účtu je jejich bezplatné založení a často i vedení, stejně tak výpisy. (Kociánová 2012, s. 18)

Stavební spoření

Stavební spoření je jeden z finančních produktů, na který lze využívat státního příspěvku. V rámci zmíněného produktu můžeme spořit a zároveň je zde možnost přeměnit spoření do formy úvěru k financování rekonstrukce, koupě bytu či domu. Při založení se stanovuje cílová částka, kterou plánujete naspořit, doba je dle zákona. Vázací lhůta je časové omezení a ze zákona je tato lhůta stanovena na minimálně 6 let. Pokud se smlouva během tohoto období zruší, účastník ztrácí nárok na státní podporu a budou odebrány všechny dosud získané státní příspěvky. Cílovou částku lze v průběhu spoření navýšit. Jsou zde poplatky, většina jich je při založení spoření – konkrétně je to 1% z cílové částky, v současné době bývají i různé akce, při kterých je založení zdarma, dalšími jsou poplatky za vedení účtu v řádu stovek korun. V situaci předčasně ukončené smlouvy, se počítá opět poplatek 1% z cílové částky. Maximální státní příspěvek je ve výši 2 000 Kč, pokud je během roku vloženo minimálně 20 000 Kč. V případě, kdyby bylo vloženo více, tak státní příspěvek je stále maximálně do výše 2 000 Kč. (Brabec 2012, s. 54)

Při využití možnosti čerpání úvěru v rámci stavebního spoření, může být jeho maximální výše omezená výší cílové částky. Dále je potřeba naspořit 35% - 40% z cílové částky a také doba spoření musí být minimálně 24 měsíců. (Kociánová 2012, s. 32)

Doplňkové penzijní spoření, Penzijní připojištění, penzijní reformy

Doplňkové penzijní spoření je produkt s cílem vytvoření finanční rezervy na penzi a s možností využívání podpory státního příspěvku ze strany státu. Tento typ spoření je platný od 1. 1. 2013, kdy došlo k důchodové reformě a k tomuto datu zaniká možnost sjednávání původního produktu penzijního připojištění. Jedná se o produkt s předem definovaným účelem naspořených prostředků použitých na stáří ke státnímu důchodu jako přilepšení, ale představuje také omezující podmínky pro výběr či předčasné ukončení. Tento produkt by neměl být jediným s cílem zachování dosud užívaného standardu ve stáří. Nejen proto, že průměrná částka přispívaná na penzijní spoření se pohybuje okolo 700 Kč. Tato

částka je nedostatečná a tím i konečné částky nedosahují výše s účelem zachovat životní standard ve stáří pouze touto formou. (Kalátová 2021, s. 92-93)

Penzijní připojištění funguje na základě měsíčního minimálně stokorunového příspěvku účastníka, ke kterému od státu každý měsíc dostával příspěvek již od výše měsíčního příspěvku 100 Kč. Forma výběru mohla být buď v rámci starobní penze, výsluhové penze, pozůstalostní penze, odbytného či invalidní penze. V případě starobní penze byl podmínkou určitý dosažený věk účastníka (60 let či přiznání starobního důchodu) či délka odkládání příspěvků (60 měsíců). Jednorázové vyrovnání znamenalo splnění daných podmínek pro ukončení smlouvy účastníka. V případě výsluhové penze je čerpána částka maximálně do 50 % naspořených prostředků a účastník musí dodržet lhůtu odkládání 15 let. Pozůstalostní penze se vyplácí v případě odspořených 36 měsíců. O odbytné se jednalo v situaci výběru na základě předčasného ukončení smlouvy, ale pod podmínkou ukončení déle než první rok spoření. A v poslední řadě invalidní penze, která byla uznána až po přiznání plného invalidního důchodu a spoření minimálně 36 měsíců. Výhodou penzijního připojištění byla zejména míra rizik a potencionální výnos, protože se nemohlo dostat do ztráty, ale pouze na nulový výnos. V současné době penzijní připojištění již sjednat nelze, ale pro účastníky s penzijním připojištěním do 1. 1. 2013 platí stále stejné podmínky s výjimkou státního příspěvku, který je poskytován, až od výše účastnického příspěvku 300 Kč viz tabulkové znázornění. (Bohanesová 2018, s. 109)

Tabulka 4 Přehled státních příspěvků

Příspěvek účastníka (v Kč)	Státní příspěvek (v Kč)	
	do roku 2012	od roku 2013
100	50	0
200	90	0
300	120	90
400	140	110
500	150	130
600	150	150
700	150	170
800	150	190
900	150	210
1 000 a více	150	230

Zdroj: vlastní zpracování, obdobně uvádí Bohanesová 2018, s.110

Produkt **doplňkového penzijního spoření** podléhá větší míře rizika, ale také představuje vyšší potenciál výnosu – hodnota naspořených prostředků může kolísat. Jednou ze zákonných podmínek je pouze jedna aktivní smlouva u penzijní společnosti. V rámci tohoto produktu penzijních společností si účastník může zvolit ze 3 strategií spoření – konzervativní, dynamické a vyvážené, zároveň je zde možnost i rozložení příspěvku do více strategií. Účastník tedy v podobě doplňkového penzijního spoření může zvolit strategii dle svých investičních znalostí nebo zvolit rizikovější strategii dynamickou a tím dosáhnout zajímavějšího výsledku a také využít daňové zvýhodnění. Daňového zvýhodnění může účastník dosáhnout v případě naspoření více jak 12 000 Kč ročně. Co co se pohybuje nad může využít v rámci slevy na dani z příjmu viz tabulka níže. Maximální hranice této odečitatelné položky je 24 000 Kč za rok. (Bohanesová 2018, s. 110)

Tabulka 5 Přehled daňového zvýhodnění

Tabulka daňové zvýhodnění (v Kč)											
Příspěvek účastníka	200	300	400	500	700	800	900	1 000	1 500	2 000	3 000
Státní příspěvek	x	90	110	130	170	190	210	230	230	230	230
Účastnické příspěvky/rok	2 400	3 600	4 800	6 000	8 400	9 600	10 800	12 000	18 000	24 000	36 000
Státní příspěvek/rok	x	1 080	1 320	1 560	2 040	2 280	2 520	2 760	2 760	2 760	2 760
Sleva na dani z příjmu/rok	x	x	x	x	x	x	x	x	900	1 800	3 600
Celkem státní zvýhodnění/rok	x	1 080	1 320	1 560	2 040	2 280	2 520	2 760	3 660	4 560	6 360
Celkem/rok (účastník + stát)	2 400	4 680	6 120	7 560	10 440	11 880	13 320	14 760	21 660	28 560	43 360

Zdroj: vlastní zpracování, obdobně uvádí Kalátová 2021, s. 95

1.8.2 Zabezpečení

V případě nenadálých životních událostí je důležité myslet na určitou formu zajištění příjmů, a tak nejen naší ale zejména rodinné existence a běžného chodu domácnosti. Takové události mohou mít často fatální důsledky a je potřeba je předvídat a být na ně připraven. Můžeme je měřit velikostí škody nebo finančního dopadu při ztrátě příjmů, který nám způsobí. Aby nedošlo k ohrožení rodiny a díky tomu tak nedocházelo k zbytečnému zadlužení. Během života se tyto situace mohou měnit, a tím i naše nároky na jejich řešení – nejdříve zodpovídáme sami za sebe a za svoje věci, poté za partnera, společné závazky a majetek, v neposlední řadě jsou to potomci. Pro tyto situace je potřebné zajištění životního i neživotního charakteru. (Kohout 2013, s. 122)

Životní pojištění

Rizika, která nás dennodenně ohrožují, jsou veliká a téměř na každém rohu. V průběhu životních etap se určitá rizika mění, v dětství a dospívání to je úraz, v dospělosti a ve fázi stárnutí už je to spíše onemocnění nebo smrt. S různými životními etapami se mění i naše finanční poměry, přichází partner, závazky a děti. Zajištěním života a zdraví se chráníme před ztrátou příjmů či člena rodiny. Jedná se o zajištění v případě smrti z jakýkoliv příčin, smrti úrazem, trvalých následků úrazu, invalidity, pracovní neschopnosti, o denní odškodnění, hospitalizaci, závažná onemocnění, o zproštění od placení pojistného, o ošetřování dítěte či asistenční služby. (Kohout 2013, s. 124)

Na místě je zvážit naši potřebu takového pojištění, na jaká rizika zejména i v jaké výši bychom se měli pojistit. Roli zde hraje i časový horizont, a zda to bude konstantní či klesající částka v čase. Konstantní pojistná částka je neměnná během trvání pojištění, naopak klesající částka lineárně klesá o n -tinu (n je délka pojistného rizika) s každým výročním smlouvy. Rozdíl mezi klesající a konstantní částkou je dále i v ceně zajištění. Klesající varianta bývá levnější a vhodná například tehdy, kdy je sjednán závazek, který je postupně splácen, tedy tím klesá i potřeba výše jeho zajištění. Naopak konstantní částky bývají zpravidla dražší a vyplatí se spíše pro zajištění rizik, jejichž potřeba neklesá nebo není jasná do budoucna. V průběhu života se mění i náš zdravotní stav, což ovlivňuje cenu pojištění v případě již zdravotního problému v podobě různých operací, úrazů nebo například vysokého krevního tlaku. Rozsah zajištění bude již posuzován z hlediska problémového zdravotního stavu a pojišťovna má nárok na udělení výluk či jiných omezení například v podobě přírážky k danému riziku. I naše zaměstnání má vliv na zajištění. Například co se týká faktu zařazení do rizikové skupiny – podle představovaného rizika pro pojišťovnu. Dále výše našich příjmů, dle kterých se pak určuje například částka, která omezuje zejména výši zajištění v případě pracovní neschopnosti, invalidity ad. Pojišťovny dle rizikosti zaměstnání rozdělují pojištěné do rizikových skupin. Zpravidla se jedná nejčastěji o první, druhou a třetí rizikovou skupinu a platí, že čím vyšší riziková skupina, tím vyšší bude i cena pojištění z důvodu zvýšené rizikosti v případě vykonávání daného zaměstnání. Dále se tyto rizikové skupiny vztahují i na provozování některých rizikových sportů, které mohou pojištěného zahrnout také do vyšší rizikové skupiny a tím navýšit cenu pojištění.

Životní pojištění může být zároveň i zhodnocováno, a to pokud se jedná o investiční životní pojištění, kde se kromě pojištěných rizik a nákladů pojišťovny část pojistného dále

zhodnocuje. Tato varianta je opět dražší, jedná se spíše o tvorbu rezervy v dlouhodobějším horizontu a má značná omezení v možnosti získání naspořených prostředků dříve než po uplynutí pojistné doby. V poslední době se od investičního životního pojištění upouští a lidé spíše investují sami prostřednictvím fondů. Lze říci, že v současnosti se poddávají účelu institucí, tedy pojišťovna slouží k zajištění rizik a investiční společnosti zase k zainvestování a zhodnocení peněz. (Bohanesová 2018, s. 36 - 47)

Neživotní pojištění

Stejně jako je podstatné mít pojištěné své zdraví a případný výpadek příjmu, je také důležité chránit svůj majetek a tím i sebe a odpovědnost za škody způsobené vůči ostatním. Mezi nejčastější neživotní pojištění řadíme pojištění majetku, odpovědnosti a dále také pojištění právní ochrany. Za předmět neživotního pojištění považujeme škodu na majetku, ať je to movitý majetek, kterého jsou příkladem cennosti, jízdní kolo, kočárek či věci převzaté na základě smlouvy či majetek nemovitý jako jsou stavby. Podstatou tohoto druhu zajištění je pojištění pro případ ohrožení majetku vlivem přírodních živlů nebo ochrana proti nepředvídatelným událostem. Předmětem pojištění odpovědnosti za škody vůči třetímu subjektu jsou škody způsobené v běžném občanském životě, zaměstnance zaměstnavateli a z provozu vozidla. Právní ochrana představuje poradenství v běžném občanském životě, v zaměstnání nebo při řízení vozidla. Jelikož nemusíme mít dostatečnou rezervu, abychom případné škody uhradili, pomůže nám s úplatou a zařinancování výplatou pojistného plnění. (Kohout 2013, s. 146-149)

Pojištění majetku

Pojištění majetku představuje pojištění nemovitosti, domácnosti či vozidla. Pojištění nemovitosti chrání obytnou budovu či související vedlejší stavby. Hlavní stavba bývají nemovitosti – dům, byt, garáž či rekreační objekt, naopak mezi vedlejší stavby můžeme zařadit bazén, studnu, hospodářské stavení, dílnu, zahradní architekturu či samostatně stojící garáž. Pojištění domácnosti chrání movité věci, které jsou v místě pojištění a slouží k jejímu provozu či pro potřebu členů domácnosti jako je například kuchyňská linka, podlaha, obklady, pračka, myčka, atd. Koncepce předmětu pojištění nemovitosti i domácnosti si je velmi blízké svým rozsahem. Je zde zahrnuto pojištění v případě výbuchu, úderu blesku, pádu letadla, vichřici, krupobití, zemětřesení, pádu stromů a stožárů, tíhu sněhu či námrazy, vodovodní škody, kouř, nadzvukovou vlnu, sesuv půdy, lavin, náraz vozidla, často bývají

součástí i základní asistenční služby. Dále lze pojistit doplňková rizika, jako jsou povodně a záplavy, odcizení, vandalismus nebo občanská odpovědnost za škodu. (Kohout 2013, s. 146-149)

Pojištění odpovědnosti

V tomto případě se jedná zejména o odpovědnost za škody, které můžeme zapříčinit svým jednáním druhé osobě. Dle účelu rozlišujeme pojištění odpovědnosti:

- z běžného občanského života,
- zaměstnance vůči zaměstnavateli,
- z výkonu povolání,
- podnikatelů,
- z provozu motorového vozidla (tzv. povinné ručení). (Bohanesová 2018, s. 98)

Odpovědnost z běžného občanského života je odpovědností, která se vztahuje nejen na osobu uvedenou v pojistné smlouvě, ale také na osoby žijící ve stejné domácnosti. Tento typ pojištění nás chrání například při škodě, kterou způsobíme v obchodě, kde zavádíme o regál s vyrovnaným zbožím, a to se rozbije, dále se může jednat o situaci, kdy se nám rozbije pračka a vytopíme sousedy nebo například někoho poraníme. Pojistné plnění se nevztahuje na škody způsobené rodinným příslušníkům a osobám blízkým. (Kociánová 2012, s. 137)

Nedílnou součástí určité finanční ochrany v zaměstnání je pojištění odpovědnosti zaměstnance vůči zaměstnavateli. Zaměstnavatel má plné právo po svém zaměstnanci vymáhat škodu jím způsobenou do výše 4,5 násobku jeho průměrného hrubého měsíčního příjmu. Od této skutečnosti se také odvíjí výše limitu pojistného krytí v případě způsobené škody zaměstnancem a dále je zde i určitá spoluúčast. Podle činnosti, kterou zaměstnanec vykonává v rámci svého zaměstnání, se dělí na tři základní kategorie. První kategorií je zaměstnanec, který v rámci své profese nepoužívá vozidlo a jedná se o neřidiče. Další kategorií je zaměstnanec řidič, který ke svému povolání vozidlo využívá, ale není to jeho hlavní pracovní náplň, nejčastěji se jedná pouze o osobní automobil. Naopak v případě zaměstnance, který patří do kategorie řidič z povolání, se jedná o jeho hlavní pracovní náplň současně zakotvenou v pracovní smlouvě. (Bohanesová 2018, s. 100)

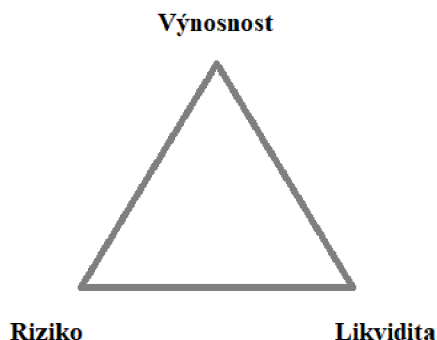
Pojištění vozidel

Pojištěním vozidla je myšleno povinné ručení neboli již zmíněná odpovědnost z provozu motorového vozidla, která je i zákonem stanovená jako povinná. Vozidlo lze pojistit i havarijně, případně zajistit i různá doplňková pojištění jako je připojištění skel, vyšší asistence či nadstandardní výbava vozidla. Při sjednávání hraje roli několik aspektů jako je značka auta, stáří, stav tachometru a v neposlední řadě pojistník, jeho věk a nájezd na bonusech. Mladí lidé tvoří pro pojišťovny větší riziko, což často zvyšuje cenu pojistného. Dalším faktorem ovlivňující toto pojištění jsou bonusy řidiče, které získává s prvním povinným ručením a jsou zaznamenány v systému České kanceláře pojistitelů (ČKP). Čím více bonusů a žádná nebo minimum nehod, tím je konkrétní řidič pro pojišťovnu méně rizikový a pojistné je nižší. Některé pojišťovny nabízejí například výhodnější nabídku pojištění, pokud se klient zaváže, že nebude po dobu tří let bourat. Jiné zase dávají navíc bonusy, jako kdyby je již vyjezdil, ale se stoupajícími pojistnými událostmi, kde bude sám viníkem, stoupá rizikovost pro pojišťovnu a s ním i cena pojistného. U havarijního pojištění se uplatňuje spoluúčast, kterou je povinen pojistník zaplatit, pohybuje se ve výši od 0 % a minimální platbou - vyšší spoluúčast znamená nižší cena pojistného, ale při menších škodách by si pojistník s větší spoluúčastí hradil škodu téměř sám. Není tedy pravidlem, že vyšší spoluúčast znamená výrazně nižší pojistné. Jako doklad o platném povinném ručení slouží dříve zelená, dnes již bílá karta, kterou řidič předkládá s dalšími doklady při silniční kontrole. (Kociánová 2012, s. 140)

1.8.3 Investice

S investicemi souvisí tři aspekty – výnosnost, rizikovost a likvidita. Čím vyšší očekávaná výnosnost dané investice, tím vyšší je i riziko, s jakým je investováno, a zároveň i nižší likvidita. Likvidita představuje rychlost přeměny investice na peněžní prostředky. Všechny tři aspekty spolu úzce souvisí a současně se potlačují. Nelze říci, že by existovala investice, která by byla nejlepší ve všech směrech, tzv. nejbezpečnější, nejvýnosnější a nejlikvidnější.

Obrázek 2 Investiční trojúhelník

Zdroj: vlastní zpracování, obdobně uvádí Nováková, Sobotka 2011, s.198

Finanční trh

Místem, kde se střetává nabídka s poptávkou, je právě trh. Finanční trh tvoří především instituce a instrumenty, díky kterým dochází k pohybu peněz a kapitálu (v tomto případě nabízený ve formě cenných papírů), a to v různých podobách mezi konkrétními ekonomickými subjekty na straně nabídky a poptávky. Strana poptávky je ovlivňována již zmíněnými třemi hledisky – výnosnost, rizikovost a likvidita. Dozorující institucí finančního trhu je v ČR již od 1. 4. 2006 ČNB.

Finanční úspory se díky finančnímu trhu mohou měnit na finanční investice. Během obchodu se volné peněžní prostředky dostávají od vlastníků k těm, kteří s nimi umí obchodovat. Volné peněžní prostředky se přelévají do finančních aktiv, která jsou nárokem na příjem jmění od koncového uživatele volných prostředků trhu. (Nováková, Sobotka 2011, s. 199)

Cenné papíry

Cenné papíry se liší například od stavebního spoření tím, že nejsme věřiteli stavební spořitelny, ale vložením investice do cenného papíru jsme jeho majiteli. Při získání peněžních prostředků jde tedy o prodej cenného papíru, nikoli o výběr jako u zmíněného stavebního spoření. Nákup i prodej cenných papírů probíhá prostřednictvím obchodníků či banky, jejich obchodování je spojeno s manipulačními poplatky. Hodnotu cenného papíru určuje trh jejich poptávkou a nabídkou, konkrétně jaký je o jistý cenný papír zájem. Ceny cenných papírů jsou tedy nestálé, v daném okamžiku mohou představovat zisk a v jiném zase ztrátu, proto se jedná o investici s určitým rizikem. K investování do cenných papírů je zapotřebí znalostí a dlouhodobé sledování vývoje finančního a kapitálového trhu. Běžný

občan do cenných papírů investuje spíše formou mnohdy prostřednictvím různých zkušených zprostředkovatelů. (Brabec 2012, s. 55)

Podílové fondy

Pro založení podílového fondu slouží investiční společnosti licence od ČNB, která nad její činností drží kontrolu. ČNB je určitou jistotou investorů, jejichž peníze jsou investovány a obhospodařovány prostřednictvím určité investiční společnosti. Dalším dozorčím je i depozitář, tedy banka, přes kterou jsou obchody realizovány, zde probíhá další ověření správnosti výpočtu hodnoty podílového fondu.

Investice do fondu představuje nákup jeho tzv. podílových listů. Nákup i zpětný odkup podílových listů provádí investiční společnost napřímo nebo prostřednictvím smluvně daných partnerů. Určitou výhodou oproti jiným bankovním vkladům je, že při prodeji podílových listů výnos nepodléhá zdanění, a to v případě, že je vlastněný více než 6 měsíců od data nákupu. Podílové fondy se dělí na otevřené a uzavřené.

Otevřené podílové fondy jsou jedna z nejvyužívanějších forem fondů v ČR i na světovém trhu. Jedná se o neustálý nákup i prodej podílových listů. Podílový list tak můžeme kdykoliv nakoupit, tak i zažádat o zpětný odkup investiční společností. Při odkupu je povinností investiční společnosti zaslat peníze na náš účet nejpozději do smluvně stanovené doby od obdržené žádosti o odkup.

V případě uzavřených podílových fondů probíhá prodej podílových listů pouze v určitém období, které je vyhlášeno v oznámení o založení daného fondu. Uzavřené fondy se dále dělí do několika skupin, a to zejména podle jejich investičního záměru a rizikovosti. Níže uvedené fondy jsou jedny z nejčastějších.

- fondy peněžního trhu – investice do nástrojů peněžního trhu (př. státní dluhopisy s krátkou dobou splatnosti),
- dluhopisové fondy – investice do státních a korporátních dluhopisů,
- smíšené fondy – investice do dluhopisů a akcií,
- akciové fondy – investice do akcií,
- komoditní fondy – investice do různých komodit – drahé kovy, ropa, kakaové boby, atp.,
- nemovitostní fondy – investice do nemovitostí (zpravidla uzavřené),

- garantované fondy – uzavřené, garance vyplacení minimálně investované částky peněz (vyjma vstupního poplatku) při jejich otevření i v nepříznivé situaci vývoje trhu.

V rámci rizikovosti jsou nejméně rizikové fondy peněžního trhu, zároveň jsou i nejméně výnosné, po této stránce se dají srovnat s vklady na spořicími účtu. Jednu z nejvyšší rizikovosti představují akciové fondy, které jsou i dlouhodobě nejvíce výnosnými. Jedná se o investice v časovém horizontu 5 a více letém. V případě dluhopisových, smíšených a komoditních fondů se rizikovost i výnosnost pohybuje mezi fondy peněžního trhu a akciovými fondy. (Brabec 2012, s. 57- 58)

1.8.4 Úvěry

Úvěry neboli půjčky představují dvoustranný vztah, na jedné straně je věřitel (= ten, kdo peníze půjčuje), na straně druhé dlužník (= ten, který si peníze půjčuje). Dále jsou zde důležité pojmy, které se s úvěrem pojí:

- jistina – dlužná částka, kterou máme splatit,
- úrok – částka, navíc připočtená k jistině,
- úroková sazba – procento z jistiny, o které se za určité období navýší dlužná částka,
- RPSN – roční procentuální sazba nákladů, tedy náklady spojené se vznikem úvěru,
- anuitní splátka – nejčastější splátka, představuje splátku jistiny i úroku z dlužné částky.

Z hlediska účelu máme několik typů úvěrů – půjčka na spotřebu neboli spotřebitelský úvěr, půjčka na bydlení neboli hypoteční úvěr. (Brabec 2012, s. 23)

Spotřebitelský úvěr

Spotřebitelský úvěr je poskytován nejčastěji na nákup různého zboží nebo služeb. Jsou to peněžní prostředky na něco, co momentálně nebo v kratším časovém horizontu potřebujeme nebo chceme koupit. Splátky jsou hrazeny ze stávajících příjmů dlužníka a jsou spláceny hned po poskytnutí úvěru. Jedná se o dřívější dosažení zboží či služby, než kdybychom si na ně šetřili. Úvěry jsou snadněji dostupné než hypoteční úvěr, mají za to ale vysokou sazbu a kratší dobu splácení a tím i vyšší měsíční splátky. Často je tento typ úvěru řazen mezi tzv. špatné úvěry z hlediska souvisejících vysokých úroků. To neznamená, že by se neměl tento typ úvěru využívat. Naopak v případě mladých lidí, kdy se jedná například

o věci, na které si ještě nestačili našetřit, je to zcela vhodné. Je důležité si uvědomit, že za poskytnutí peněz se platí vyšší úrokovou sazbou. (Kociánová 2012, s. 71)

Spotřebitelský úvěr na bydlení neboli hypoteční úvěr

Hypoteční úvěr je od roku 2016 v zákoně o spotřebitelských úvěrech definován jako spotřebitelský úvěr na bydlení, který je zastavený formou nemovité věci či věcného práva k nemovité věci a poskytovaný za účelem k:

- *„nabytí, vypořádání nebo zachování práv k nemovité věci nebo součásti nemovité věci,*
- *výstavbě nemovité věci nebo součásti nemovité věci,*
- *úhradě za převod družstevního podílu v bytovém družstvu nebo nabytí účasti v jiné právnické osobě za účelem získání práva užívání bytu nebo rodinného domu,*
- *změně stavby podle stavebního zákona nebo jejímu připojení k veřejným sítím,*
- *úhradě nákladů spojených se získáním peněžité zápůjčky, úvěru nebo jiné obdobné finanční služby s účelem uvedeným v bodech 1 až 4, nebo*
- *splacení úvěru, peněžité zápůjčky nebo jiné obdobné finanční služby poskytnuté k účelům uvedeným v bodech 1 až 6.“ (Zákon pro lidi, 2016)*

Půjčkou na bydlení neboli spotřebitelským úvěrem na bydlení jsou financovány věci, které si díky tomu můžeme pořídit dříve, než kdybychom si na ně šetřili. Úvěr na bydlení je účelový úvěr, který je zprostředkovaný bankou se zástavním právem na nemovitost. Toto právo platí pro celou nemovitost a pro banku snižuje riziko, že klient nesplatí zapůjčenou částku. Jedná se o možnost, kdy v případě nemožnosti splácet má banka právo na prodej nemovitosti, a tím dosáhnout umoření dluhu. Na základě výše hodnoty zastavované nemovitosti v poměru k požadované výši úvěru je někdy ovlivňována úroková sazba. Poměr mezi hodnotou zastavované nemovitosti a výše půjčované částky se nazývá „loan to value“, v překladu „úvěr k hodnotě“ (dále jen LTV). Čím vyšší LTV, tím bývá zpravidla vyšší úroková sazba. Jednotlivé banky mají vždy hraniční LTV, od kterého se sazba snižuje nebo zvyšuje, nejčastěji se jedná o 80% LTV. Případ získání 100% LTV je zakázané, v této situaci se volí vlastní naspořené prostředky či stavební spoření. Hodnotu zástavy určí smluvní bankovní odhadce dle aktuálních pravidel banky. Tento krok bývá občas zpoplatněn, lze využít v některých případech možnost on-line ocenění, které probíhá na základě určitých cenových map a bývá zdarma nebo levnější než fyzický odhad, protože probíhá tzv. od stolu.

Dalším pojmem ovlivňující úrokovou sazbu je doba fixace, která zaručuje zafixování úrokové sazby po určitou dobu. Během této lhůty lze každý rok k výročí úvěrové smlouvy splatit maximálně 25 % dle zákona bez sankcí. Po skončení fixace lze hypotéku částečně nebo zcela splatit. Klient může zrefinancovat k jiné bance – příkladem je dnešní situace, kdy sazby začaly rapidně růst. V současnosti je možnost refinancovat úvěr až dva roky dopředu, což se využívá nejčastěji v případě navyšování neúčelové části. Banky poskytují aktuální nabídku a jsou schopné se v rámci konkurence sazbou vyrovnat, protože nechtějí přijít o stávajícího klienta, ale v poslední době bylo možné zrefinancovat dříve, tedy pouze pokud zbývaly dva roky do konce fixace, než šly úroky nahoru. Pro banky je to klient, který má historii s platební morálkou, proto je to pro ně také výhodné, snaží se tento přechod umožnit v co nejjednodušší formě, tudíž bez poplatků, atd. Jediný poplatek je často od stávající banky, která se brání odchodu klienta alespoň zpoplatněným vyčíslením stávající dlužné částky a zpoplatněným návrhem na vklad práva do katastru nemovitostí.

Velmi důležité je nastavení hypotéky a jejího měsíčního zatížení. Není účelem si nastavit vysoké splátky a úvěr co nejdříve splatit. Cílem je nastavit si takové měsíční splátky, aby si byl klient schopen tvořit rezervu pro případné výpadky příjmu či na penzi nebo na studia dětí. Pokud jsou totiž nastavené nižší splátky, tudíž i na delší dobu, lze náhlé situace řešit lépe, než když má nastavené vysoké splátky. *„Mít více možností řešení je základem dobře nastavených finančních toků.“* (Kociánová 2012, s. 87)

Jedním z kroků, jak banka zjišťuje, zda je klient schopen splácet úvěr je tzv. bonita. Jedná se o prokázání příjmů, které bývá potvrzeno v případě zaměstnance ze zaměstnání, poté klientem a předáno bance. U OSVČ je místo potvrzení o příjmech požadováno daňové přiznání. Rozdílné parametry a požadavky jsou kladeny ze strany různých bank, některé posuzují příjem ze zisku, jiné příjem z obratu, což jsou hrubé příjmy ad. S bonitou souvisí nejen příjmy, ale i výdaje. Banku zajímají i jiné závazky případně ohrožení, kdy by klient nebyl schopen splácet, a k tomu slouží registry. (Kociánová 2012, s. 93)

Americká hypotéka

Americká hypotéka je typem neúčelového hypotečního úvěru postaveného na zástavě nemovitosti. Má jeden z nejpříznivějších úroků ve srovnání s dalšími spotřebitelskými úvěry, protože představuje nižší riziko pro banky tím, že je zde zastavená nemovitost. Z hlediska účelu není u Americké hypotéky zkoumáno použití zapůjčených

prostředků, což je oproti jiným úvěrům výhodou, ale stále je zde ručení nemovitostí. Na rozdíl od ostatních spotřebitelských úvěrů lze získat větší finanční částku na koupi libovolného zboží s delší dobou splatnosti, tedy méně zatížit klienta s měsíčními splátkami. Nevýhodou představuje riziko pro klienta právě ručení nemovitostí, o kterou může přijít, pokud půjčku nesplatí. (Nováková, Sobotka 2011, s. 221)

Kontokorent

Kontokorent je forma účtu, kde je povoleno jeho přečerpání. Z pravidla se jedná o volbu, která je krátkodobá a slouží k vyplnění mezi příjmy a výdaji klienta, neměla by tedy být příliš častá. Kontokorentní účet je napojen na běžný účet, kde navyšuje disponibilní částku. Je důležité si průběžně uvědomovat, zda neutrácíte více, než vyděláte. Kontokorent se začne čerpat až ve chvíli, kdy na běžném účtu nejsou finanční prostředky. Splácí se pomocí příchozích finančních prostředků, které okamžitě kryjí dlužnou částku. Za každý den, který máme záporný zůstatek, se platí úrok. Úrokové sazby se u kontokorentu pohybují ve vysokých procentech. Sjednání tohoto účtu je bezplatné a na rozdíl od spotřebitelských a hypotečních úvěrů na dobu neurčitou. Jedinou podmínkou je minimálně jednou za stanovené období dostat účet do kladných čísel nebo na nulu, poté se smlouva automaticky prolouže. (Nováková, Sobotka 2011, s. 222)

1.9 Cenová gramotnost

Stěžejní součástí finanční gramotnosti je cenová gramotnost, která představuje základní pilíře cenových a tržních mechanismů včetně inflace a časového vlivu.

Cena

Cena je hodnotou vyjádřenou v penězích a představuje jeden ze základních faktorů ovlivňujících poptávku, dále je zdrojem příjmů pro firmy. Předpokládá se určitá pružnost a přizpůsobivost stávající tržní situaci. Měla by být určitou jistotou návratnosti investic, vytvářet dostatečnou úroveň zisku, atd. Cena se stanovuje na základě vlivů vnitřních a vnějších faktorů. Vnější faktory pracují se strukturou trhu, s nabídkou a poptávkou, jednáním zákazníků a jejich vnímání cen, chováním konkurence a v neposlední řadě s inflací. Vnitřní faktory naopak pracují s cíli a strategií firmy, především s marketingovými cíli, náklady a jejich strukturou. (Nováková, Sobotka 2011, s. 248)

Tržní mechanismus

Trh je místo, kde se vytváří síť vztahů mezi výrobcí a spotřebiteli, zároveň se zde tvoří ceny a dochází ke směně zboží a služeb. Tržní mechanismus může probíhat prostorově nebo funkčně. Prostorově vnímaný trh je místem obchodu, tedy nákupu a prodeje. Funkčně vnímaný trh představuje vztahy nabídky a poptávky, jejichž výsledným produktem je cena. Z různých hledisek lze trh rozdělit do skupin dle zaměření na trh produktů, finanční trh a trh výrobních faktorů. Dále také podle územního zaměření na místní trh, národní trh a mezinárodní trh. A v poslední řadě dle zkoumaného pohledu (makro, mikro) na dílčí trh nebo agregátní trh. Základním cílem a účelem tržního mechanismu je poskytovat odpovědi na tři základní ekonomické otázky – co, jak a pro koho vyrábět z pohledu nabídky a poptávky. (Nováková, Sobotka 2011, s. 239)

Inflace

Inflace je zejména dnes stále opakované téma ve spojení s ohrožením hodnoty našich finančních prostředků. Přímou souvisí s pojmem kupní síly, kdy si každý den koupíme za stejný obnos peněz méně zboží. Je to jakási vlastnost peněz, kdy ztrácejí na hodnotě. Inflace znamená růst cenové hladiny v časovém horizontu a důvodů inflace je hned několik. Zboží nebo služby jsou oceněny dle složení nákladů na pořízení a zisku prodávajícího. Takhle funguje celý řetězec od surovin, přes výrobu, energie až po prodejce, od kterého nakupujeme. Všichni chtějí mít vždy největší zisk, ale aby měli alespoň nějaký, musí službu nebo zboží někomu prodat, takže nemůže mít libovolně vysokou cenu.

Problém růstu cen v časovém období je stále častěji skloňovaným tématem. Obyvatel zeměkoule je stále více a i přesto, že zdrojů nerostných surovin je zatím dostatek, pomalu ubývají a jejich dosažení a následně cena je stále dražší. Dalším problémem jsou náklady na pracovní sílu a produktivita práce, která sice dosahuje zvýšení, ale společně s ní se zvyšují i náklady na potřebné výrobní stroje. Lidé si rovněž zvykají na určitý komfort, který neustále zvyšují, což představuje například zvyšování životní úrovně a standardu (př. alespoň jednoho auta v rodině). Z tohoto důvodu chtějí lidé vydělávat více = vyšší platy za méně práce s delší dovolenou na zotavenou. Všechny tyto aspekty dohromady vedou ke zvýšení nákladů na výrobu, dopravu a manipulaci. (RYAN, J. S. a RYAN 2017, s. 68)

A tento celý koloběh růstu cen se měří pomocí inflace. Údaje jsou uváděné v procentech a ukazují, o kolik procent vzrostly ceny za uplynulé časové období. Zpravidla

se jedná o časové období jednoho roku či měsíce. Ceny, se kterými inflace pracuje, vycházejí ze spotřebitelských košů. Spotřebitelský koš zahrnuje nejčastěji spotřebovávané položky obyvatelstvem dané země. Jsou zde zahrnuty pravidelně nakupované a spotřebovávané výrobky a služby (potraviny, oděvy, nájemné), ale zároveň jsou zahrnuty i nákupy pro delší časové horizonty (TV, auto, nemovitost). Jde o nespočet statistických údajů, které tvoří výslednou hodnotu.

Pokud je inflační číslo kladné, jedná se o nárůst cenové hladiny, pokud je číslo záporné, cenová hladina klesá. Pokles cen se nazývá deflace, a ačkoliv by se předpokládalo, že to je pro spotřebitele výhodné, je to právě naopak. V případě nižších cen si spotřebitel nemůže nakoupit tolik zboží jako dříve, protože pokles cen je provázen poklesem životní úrovně a příjmu obyvatel. Nejčastěji se ale jedná o kladnou inflaci, před kterou je potřeba naše volné finanční prostředky chránit. (Brabec 2012, s. 19)

1.10 Hospodaření domácnosti

Hospodaření domácnosti je důležitou součástí v oblasti rozpočtové gramotnosti. To jak domácnost pracuje a obhospodařuje svá finanční aktiva, určuje nejen finanční, ale i životní úroveň jedince a celé rodiny. Klíčová je práce s rodinných rozpočtem a jeho pravidelné sestavování a aktualizace.

Rodinný rozpočet

Rodinný rozpočet tvoří soubor příjmů a výdajů rodiny, společné domácnosti za určité časové období. Tvorba rozpočtu pomáhá udržovat příjmy a výdaje na zdravé úrovni v rámci dostupných finančních prostředků rodiny. Můžeme tak včas zjistit problematická místa, kde příliš utrácíme nebo naopak najít finanční rezervy, které lze využít. V situaci, kdy příjmy převyšují výdaje, jedná se o tzv. přebytek rozpočtu. Naopak když výdaje převyšují příjmy, jde o tzv. schodek rozpočtu neboli deficit. Rozpočet je vyrovnaný, pokud se příjmy rovnají výdajům. V rámci rodinného rozpočtu by se měla tvořit určitá rezerva, která bude sloužit pro krytí výdajů v případě vzniku nepředvídatelných událostí nebo dočasného výpadku pravidelných příjmů. (American India Foundation, 2012, s. 16)

Příjmy a výdaje

Příjmy domácnosti jsou tvořeny finančními prostředky, ať v hotovostní nebo bezhotovostní podobě, kterými disponují členové domácnosti. Nejčastěji se jedná o čistý příjem ze zaměstnání, podnikání, sociální dávky, stipendia nebo o pasivní příjem například z pronájmu. V podstatě lze příjmy rozdělit do 4 skupin dle toho, z jaké oblasti činností jsou generovány:

- zaměstnání – mzdy, platy, stravenky, cestovné, další nepeněžní benefity,
- sociální podpora (státní) – určitá podpora ze strany státu, tedy například příspěvky na děti, příspěvek na bydlení, rodičovský příspěvek nebo kompenzace v případě nemoci či nezaměstnanosti,
- mimořádné příjmy – kapesné, vedlejší příjem dospělých dětí, prodej věcí z druhé ruky,
- tzv. pasivní příjem – př. poskytování pronájmu bytu. (Nováková, Sobotka 2011, s. 308).

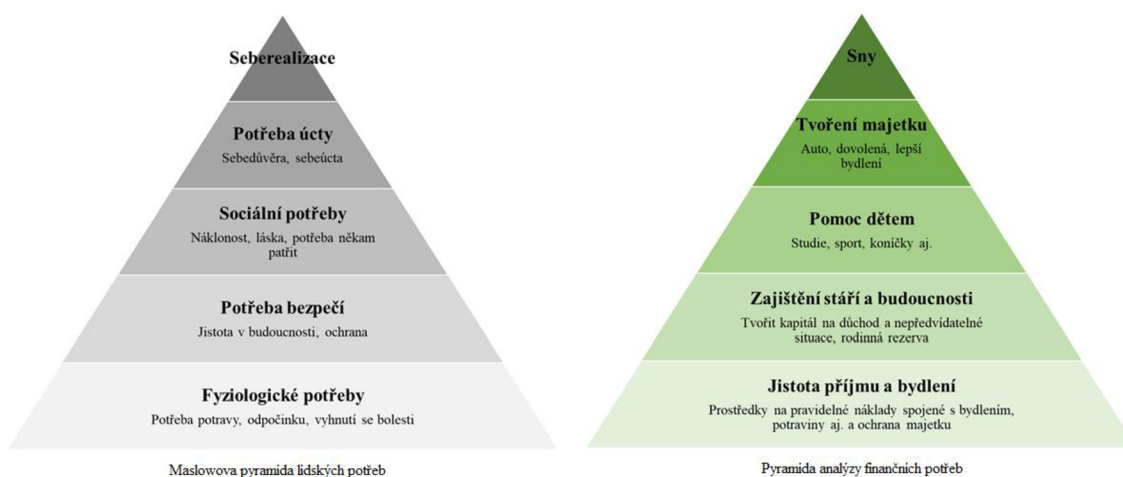
Výdaje domácnosti představují finanční prostředky vynaložené na zajištění běžného chodu domácnosti. Jedná se o nájemné, energie, pojištění, půjčky a v neposlední řadě jde o denní spotřebu, potraviny, oblečení. Výdaje můžeme rozlišit do dvou skupin, podle toho jestli slouží na nákup aktiv a pasiv. Aktivum předpokládá v budoucnu nějaký prospěch, příkladem aktiva může být byt, který bude v budoucnu generovat pasivní příjem, protože bude pronajímán nebo prodán v důsledku navýšení jeho hodnoty. Pasivem jsou naopak vyjádřeny výdaje, které plynou z chodu domácnosti, úhrady pojištění bez investiční složky nebo na splácení půjčky. Jde o výdaje, ze kterých do budoucna žádný prospěch nebude. (Kohout 2013, s. 24, American India Foundation 2012, s.10)

Finanční plán

Základ správného hospodaření s financemi je stanoven důkladně propočítaným plánem. Stejně jako výlet, který je naplánovaný, nabízí mnohem více možností, volnosti i klidu. Výhodou naplánovaného výletního dne, který bude logisticky připraven tak, aby se vidělo co nejvíce míst, je zároveň absence rizika nepříjemného pocitu stresu, diskomfortu či nějakého nedostatku. Pokud chce člověk dosáhnout maximalizace v dílčí oblasti, oboru či dané činnosti, musí si vytvořit plán, protože díky plánu se nejen maximalizuje užitek, ale cíl se dosáhne rychleji, pohodlněji a výhodněji.

Finanční plánování spočívá ve stanovení cílů a potřeb a objemu finančních prostředků na jejich uspokojení či plnění. Podobně jako se Maslowova pyramida potřeb skládá od základních, vývojově nižších potřeb, které jsou důležité k tomu, aby mohly být uspokojovány potřeby vývojově vyšší, funguje také tzv. „pyramida analýzy finančních potřeb“.

Obrázek 3 Maslowova pyramida lidských potřeb a pyramida analýzy finančních potřeb

Zdroj: vlastní zpracování, obdobně uvádí Kalátová 2021, s. 22-23

Základem pyramidy analýzy finančních potřeb je příjem. S příjmem souvisí základní zajištění fyziologických potřeb - jídlo a pití a v neposlední řadě bydlení. Pokud máme pevnou a jistou základnu, můžeme přistoupit k její ochraně, protože bez jejího zajištění a vytvoření rezervy nelze předejít riziku ztráty pevné základny. Stejně tedy jako na zajištění svého příjmu bychom měli myslet i na pojištění bydlení v případě rizika jeho poškození nenadálými událostmi, kdy by jeho opravu mohla hradit pojišťovna a ne my z naší rezervní části finančních prostředků. Češi stále, i když už méně, mají tendenci spoléhat v případě zdravotních problémů nebo důchodového období na podporu ze strany státu. Je důležité si však uvědomit, že jistotu si můžeme zaručit pouze my sami, a to tak, že budeme myslet na svoji budoucnost a stáří již dopředu - vytvoříme si tak základnu pro důstojné zachování životního standardu i v důchodovém věku. Pokud zabezpečíme sebe, můžeme pokračovat s přípravou prostředků pro děti, tvořit a zvelebovat svůj majetek a v neposlední řadě si plnit sny. Nic z uvedeného se nevytvoří, pokud nebudeme mít důkladně zpracovaný a pravidelně aktualizovaný rodinný rozpočet, který je základem pro finanční plánování. (Kalátová 2021, s. 21-24)

Rodinný rozpočet představuje volné finanční zdroje, které je možné použít k finančnímu plánování, slouží k vytyčení cílů, ke kterým se volné finanční zdroje podle

priorit a časového dosažení rozdělí. V první řadě je nutno si stanovit cíle, na co peníze budou využity, v druhé řadě identifikovat zdroj, tedy objem financí, které budou vyčleněny na splnění konkrétního cíle. Následně vyhodnotit možná rizika ohrožení a jak jim předcházet, případně zajistit, konečně jsou k cílům přiřazeny zdroje s určitým objemem finančních prostředků, které na ně byly vyčleněny. Až poté, co jsou stanoveny cíle, zdroje, zajištěná rizika, můžeme přistoupit k výběru konkrétních a nejvhodnějších produktů z široké finanční nabídky. (Srov. Syrový, Tyl 2021, s.13)

Pokud si stanovíme nejen krátkodobé, ale zejména dlouhodobé cíle a čím dříve si je stanovíme a začneme, tím méně nás to bude stát. Výhodou dlouhodobých cílů je dostatek času a s tím související možnost využívat pro tyto cíle složené úročení neboli úroky z úroků. S finančním plánováním nebudeme nuceni k zadlužení v podobě úvěrů a půjček, lze tak předcházet spoustu starostem a problémům nebo například dluhovým pastím. Finanční plán je připraven tak, aby ověřoval a předpokládal základní rizika – pracuje s likvidní rezervou a zajištěním příjmu a majetku. Podoba finančních prostředků ve formě likvidní rezervy představuje ochranu v případě náhlých výdajů, které mohou být spojeny s opravou auta, rozbitým spotřebičem nebo také slouží k dočasnému krytí v případě nemoci či dočasné ztráty příjmů. Výše likvidní rezervy by měla být dle doporučení až 6 měsíčních výdajů. (Srov. Syrový, Tyl 2021 s. 17, Kalátová 2021, s. 29)

1.11 Dopady finanční negramotnosti

Problematika žádné nebo nedostatečné finanční gramotnosti může vyústit až do situace, kdy se domácnost nebo jedinec ocitá v dluhové pasti či neschopnosti financování svého životního standardu. I v takových situacích však lze najít řešení formou vyhledání včasné pomoci, využití možností oddlužení a dostat se tak z tzv. dluhové spirály. V tento moment je důležité vyhledat v této oblasti odbornou pomoc.

Vznik závazku neboli zadluženost

Když se spotřebitel rozhodne, že si půjčí peníze, vzniká mu závazek neboli dluh vůči věřiteli (ten, od koho si peníze půjčil) a stává se zadluženým. Současně se zavázal, že půjčené finance věřiteli vrátí, a tím vzniká věřiteli vůči dlužníkovi pohledávka, dle které má právo na vrácení financí v řádném termínu a stanovené lhůtě. S každým zpožděním může být dlužník sankcionován ze strany věřitele a stejně tak se chová i splátkový kalendář. Jedná

se o porušení smluvně sjednaných podmínek. Zásadní je také rozdíl mezi tím, kdy byly peníze zaslány a kdy se připsaly věřiteli. Pokud se jedná o splatnost 20. den v měsíci a dlužník zašle prostředky 20. den, připíše se až další den, ale může jí i o několik dní déle než byly zaslány. Sankce mohou být stanoveny také v případě porušení z hlediska plnění informativní povinnosti dlužníka. Dluhy vznikají dvěma způsoby – ze zákona a ze smluv. (Hrdinková 2013, s. 5-7)

„Dluhy mají lidé nejčastěji za:

- *neuhrazené faktury u telekomunikačních společností / mobilních operátorů,*
- *neuhrazené pojistné na zdravotní pojištění u zdravotních pojišťoven,*
- *neuhrazené pojistné na sociální zabezpečení u České správy sociálního zabezpečení,*
- *pokuty (např. za jízdu bez platné jízdenky nebo za dopravní přestupky),*
- *poplatky (např. za svoz komunálního odpadu, za psa, jiné poplatky v místě současného nebo MINULÉHO bydliště, za lékaře),*
- *neuhrazené splátky u leasingových společností, u úvěrových i nebankovních institucí a u pojišťoven, z kreditních karet atd.*
- *neuhrazené splátky za elektrickou energii, plyn, topení a vodu u jejich poskytovatelů.*“(Oddělení 3603 odbor 36, 2019)

Pokud se dlužník ocitá v situaci, kdy je neschopný dál splácet dlužnou částku, může využít možnosti konsolidace. Konsolidace představuje sloučení a předčasné splacení dosavadních dluhů u různých věřitelů do jednoho dluhu u jediného věřitele. Konsolidací jsou předčasně uhrazeny všechny závazky u dosavadních věřitelů a převedeny v jeden závazek, který je přizpůsoben dlužníkovi a jeho schopnosti splácet většinou prodloužením doby nebo snížením úrokové sazby. Přizpůsobení schopnosti splácet je v souvislosti s prodloužením doby, během které dlužník dluh splatí. (Oddělení 3603 odbor 36, 2019)

Dle posledních údajů Bankovního registru klientských informací z konce roku 2021 tvořilo celkové zadlužení českých domácností 2,87 bilionů Kč. V meziročním srovnání s rokem 2020 se tato hodnota zvýšila o 314 miliard Kč. Z vyjmenovaných oblastí jsou to z největší části dluhy vzniklé na základě financování bydlení v rámci hypotečních úvěrů a úvěrů u stavebních spořitelén. Za takovým nárůstem stojí zejména i rapidní růst cen nemovitostí a s nimi stoupající úrokové sazby v důsledku reakce ČNB na stále rostoucí inflaci. (Češi v právu, 2019)

V rámci boje proti starým víceletým exekucím, které jsou spojeny s navyšováním z důvodu dalších sankcí, penále a pokut, byla vyhlášena časově omezená akce Milostivé léto. Jednalo se o čtyřměsíční období trvající od 28. října 2021 do 28. února 2022. Během této doby měli dlužníci možnost svou exekuci doplatit. Podmínkou byly pouze exekuce s věřiteli veřejnoprávních subjektů. Tedy subjektů, kde má stát nebo obec minimálně majetkovou účast. Příkladem byly uvedeny firmy – ČEZ s účty na energie, Dopravní podniky s penále za jízdu na černo, Zdravotní pojišťovny s neuhrazeným pojištěním či samotná obec v případě neuhrazených plateb za svoz odpadu. (Exekuceinfo.cz, 2022)

Závazky přerostly v předlužení

Pokud celkové závazky přesahují hodnotu dlužníkovy majetku, jedná se o stav předlužení, protože ani v případě prodeje celého majetku nelze splatit výši závazků. Z předlužení, které je často nazýváno dluhovou spirálou, se dlužník dostává do úpadku. Tento právní pojem je definován v souboru insolvenčního zákona a po splnění podmínek lze podat návrh pro zahájení insolvenčního řízení. Podmínky prohlášení úpadku spočívají v prodlení delším než je 30 dní po splatnosti, ve více věřitelích a neschopnosti dále splácet. Neschopnost splácet je definována jako pozastavení podstatně velké části závazků s prodlením delším než 3 měsíce ad. Řešení pro tuto situaci jsou tři – konkurs, reorganizace a oddlužení. Během insolvenčního řízení se pozastavují exekuce. Konkurs probíhá zpeněžením veškerého majetku dlužníka s majetkovou podstatou a z výnosu jsou uhrazeny v poměrném rozsahu uvedené závazky vůči věřitelům. Pohledávky věřitelů vůči dlužníkovi, které nebyly uhrazeny konkursem, si mohou vymáhat pomocí exekucí. Reorganizace je určena pro podnikatele a spočívá v sanačním řešení, kdy dlužník pokračuje v provozu, jsou aplikována ozdravná opatření a závazky vůči věřitelům jsou hrazeny průběžně. Další podmínkou reorganizace je také roční obrat 50 milionů Kč nebo zaměstnávání minimálně 50 zaměstnanců. (Justice.cz, 2018, Říha 2013, s. 15-16)

Možnost řešení oddlužením

Jako poslední možnost řešení úpadku je pomocí oddlužení neboli vyhlášení osobního bankrotu. Oddlužení mohou využít pouze fyzické a právnické osoby, jejichž dluhy nepocházejí z živnostenské činnosti a ani s ní nesouvisí. K oddlužení je nutné kromě splnění náležitých podmínek doložit soupis veškerého majetku a seznam svých závazků s věřiteli

a v neposlední řadě přiznat a uvést své příjmy. Náležitě podmínky spočívají v přímém záměru, schopnosti hradit náklady na insolvenčního správce, ve stejné hodnotě hradit část věřitelům, plnit vyživovací povinnost, dále hradit náklady na sepisovatele. Projevit dílčí zodpovědnost v případě insolvenčního řízení a splňovat nulovou kvalifikovanou insolvenční historii. S novelou insolvenčního zákona s účinností k 1. 6. 2019 dlužník již nemusí mít na úhradu minimálně 30 % závazků vůči nezajištěným věřitelům, aby mu byla schválena tato možnost oddlužení. Tím se ale nevylučuje schopnost hradit minimálně již výše zmíněné náklady v rámci insolvenčního řízení. S novelou insolvenčního zákona z roku 2019 jsou možné pouze dvě realizace oddlužení – splátkový kalendář s prodejem dlužníkovy majetku nebo pouze prodejem dlužníkovy majetku. (Justice.cz, 2018)

Na konci procesu oddlužení se podá návrh na osvobození od závazků, které zbývá splatit v rámci ukončení insolvenčního řízení. V případě první možnosti oddlužení, tedy splátkový kalendář a zpeněžení dlužníkovy majetku, je posuzována ze strany soudu především částka, kterou dlužník během procesu oddlužení uhradil - zda během 3 let splatil minimálně 60 % z celkové dlužné částky nebo za 5 let splatil minimálně 30% z celkové částky všech závazků a dále také zda zároveň plnil ostatní povinnosti. V případě uhrazení menší částky než stanovených 30% celkových dluhů je soudem přezkoumána situace, je-li to dlužníkovy chyba. V případě soudního uznání osvobození jsou všechny dluhy vzniklé až do schválení oddlužení prominuty. (Finanční vzdělávání, ©2021, Nemámdluhy.cz, ©2011-2022)

Po ukončení insolvenčního řízení a udělení osvobození bude dlužník po dobu 5 let od rozhodnutí veden v insolvenčním rejstříku. Po uplynutí této doby je dlužník vyjmut ze seznamu dlužníků a jeho evidence v insolvenčním řízení znepřístupněna. (Ludvík, ©2022)

Empirická část práce

V empirické části diplomové práce bude proveden průzkum pro získání výsledků ke konečnému zhodnocení finanční gramotnosti žáků na druhém stupni základní školy. Průzkum proběhne formou dotazníkového šetření napříč 3 základních škol z Libereckého a Ústeckého kraje. Dotazníkové šetření bude zaměřené na vybrané základní pojmy z finanční gramotnosti, schopnost hospodaření a postoj žáků k základnímu finančnímu vzdělávání. Na základě výsledků bude zpracována a vyhodnocena zjištění a možná doporučení.

1.12 Dotazníkové šetření

Bude představeno dotazníkové šetření jeho cíle a metody. Následně bude charakterizován výzkumný vzorek a struktura dotazníku. V poslední řadě bude popsána forma interpretace a zpracování výsledků.

1.12.1 Cíl a metoda výzkumného šetření

Cílem průzkumu bylo provést sondu na vybraných základních školách a zhodnotit zde finanční gramotnost žáků druhého stupně. Zjistit jaký mají přehled v rámci zvolených základních pojmů z finanční gramotnosti, dále jak zvládají hospodaření se svými financemi a jaký mají pohled na finanční vzdělávání a jeho zdroje.

Pro výzkum byla zvolena kvantitativní metoda šetření. Kvantitativní metoda výzkumu obsahuje pět fází, které je zásadní akceptovat. V první koncepční fázi se stanovuje oblast a téma výzkumu, kterou se budeme zabývat. Zde je oblastí výzkumu zhodnocení finanční gramotnosti vybraných skupin obyvatelstva a tématem je zhodnocení finanční gramotnosti žáků na druhém stupni základní školy. Dále se na základě teoretické analýzy bibliografických zdrojů související s tématem a analýzy dosavadních výsledků v této problematice definuje výzkumný problém či otázka. V druhé fázi je navržen výzkumný plán, tedy stanovit si časový harmonogram a určit si výběrový soubor takový, aby byl reprezentativní v rámci populace. Součástí druhé fáze je i zvolení techniky sběru dat – zde je nejčastější technikou dotazníkové šetření, pozorování nebo rozhovor. Pro výzkum finanční gramotnosti byla zvolena technika šetření formou dotazníku. Mezi přednosti dotazníkového šetření lze řadit velmi malou náročnost jak z hlediska rychlosti, času i nákladů na jeho distribuci, dále garance anonymity respondentů a neposlední řadě to je

i dostatečná časová volnost odpovědi. Distribuce může probíhat jak fyzicky, tak v online podobě a je tak možné obsáhnout rozsahově větší množství respondentů. Nevýhody dotazníkového šetření lze sledovat v možné malé návratnosti, která může být způsobena špatnou distribucí. Z tohoto důvodu byla zvolena kombinace papírové i online formy dotazníku. Mezi další nevýhody můžeme řadit nepravdivé odpovědi, které mohou být ovlivněné, vyplnění jinou cílovou skupinou než je stanovena výběrovým vzorkem a pokud se jedná o ověřování znalostní stránky, kdy není vyplňování dotazníku asistováno, si respondent může odpovědi dohledat a dochází tak ke zkreslení výsledné hodnoty. Fáze empirická znamená distribuce dotazníků a sběr dat, potřebné k následné analýze, která ve fázi analytické. Výsledky a statistiky z výzkumného šetření jsou zpracovány do grafické podoby a důkladně interpretovány. V poslední diseminační fázi proběhne vyhodnocení a stanovení závěru výzkumu, zde může být obsaženo i případné doporučení. (Juřeníková, ©2019)

1.12.2 Výzkumná otázka

Na základě problematiky finanční gramotnosti na základních školách, byla stanovena výzkumná otázka: Jak žáci na druhém stupni základní školy rozumí vybraným pojmům z finanční gramotnosti, jak hospodaří s penězi a jaký mají pohled na finanční vzdělávání?

1.12.3 Charakteristika výběrového souboru

Výzkumný vzorek tvořily 3 základní školy – 2 z Ústeckého kraje a 1 z Libereckého kraje. Dotazníkové šetření probíhalo anonymně a cílovou skupinou byli žáci druhé stupně, tedy od 6. do 9. třídy. Konečná hodnota výzkumného vzorku byla nakonec stanovena 500 respondenty ve věku 11 – 16 let.

1.12.4 Struktura dotazníku

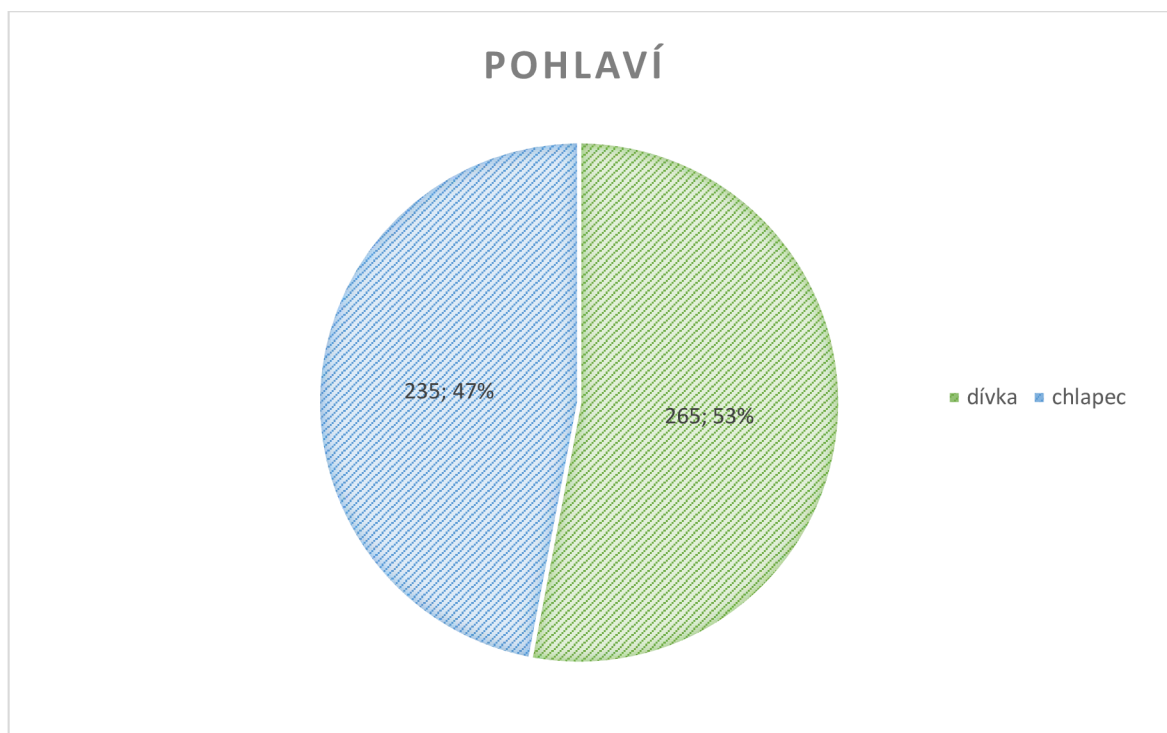
Dotazník byl strukturován do 21 jednoduše formulovaných otázek. První tři otázky byly informativního formátu a zjišťovali o respondentech základní informace – pohlaví, věk a který ročník navštěvují. Dalších 18 otázek se týkalo výzkumného problému, především zjišťovali, zda respondenti dostávají kapesné, v jaké výši a jakým způsobem s ním hospodaří, dále zde bylo vybráno několik pojmů z finanční gramotnosti a v poslední řadě se otázky týkali názoru respondentů na finanční vzdělávání. Z 18 otázek bylo zvoleno 15 uzavřených, 1 polouzavřená, kdy měli respondenti možnost doplnit i svoji vlastní odpověď,

1 uzavřená polynomičká, kdy respondenti volili více možností, a na konci byla otázka otevřená.

1.13 Analýza získaných dat

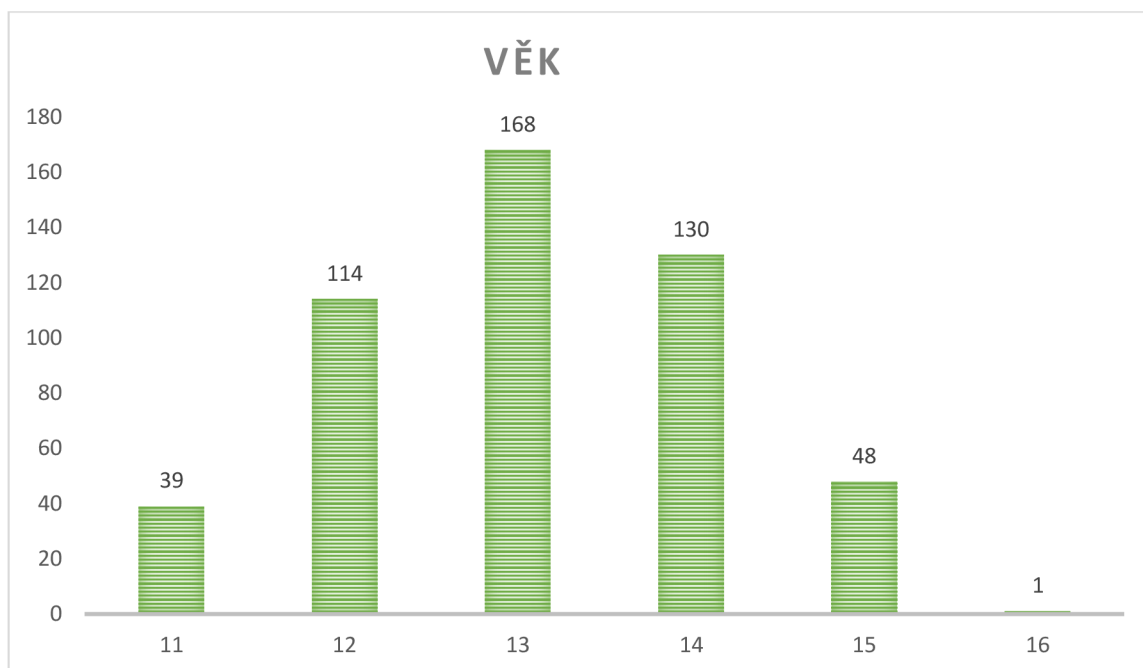
Dotazníkového šetření se zúčastnily 3 základní školy a některé dotazníky byly rozeslány individuální cestou prostřednictvím odkazu. Dohromady bylo osloveno 500 žáků druhého stupně základních škol. Základní školy i jednotliví respondenti byli z Libereckého a Ústeckého kraje. Z 500 respondentů bylo 53 % (265) dívek a 47 % (235) chlapců ve věku od 11 do 16 let a od 6. do 9. třídy.

Graf 1 Vyhodnocení otázky zjišťující pohlaví žáků

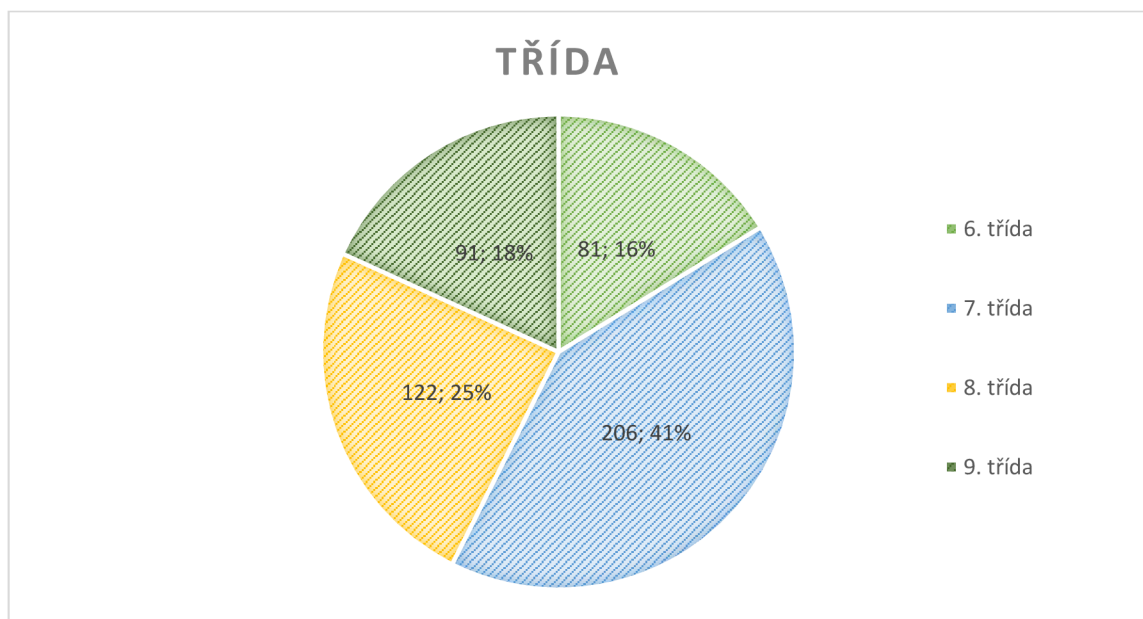
Zdroj: vlastní zpracování, výsledky dotazníkové šetření

Graf 2 Vyhodnocení otázky zjišťující věk žáků

Zdroj: vlastní zpracování, výsledky dotaznikové šetření

Graf 3 Vyhodnocení otázky zjišťující ročník, který žák navštěvuje

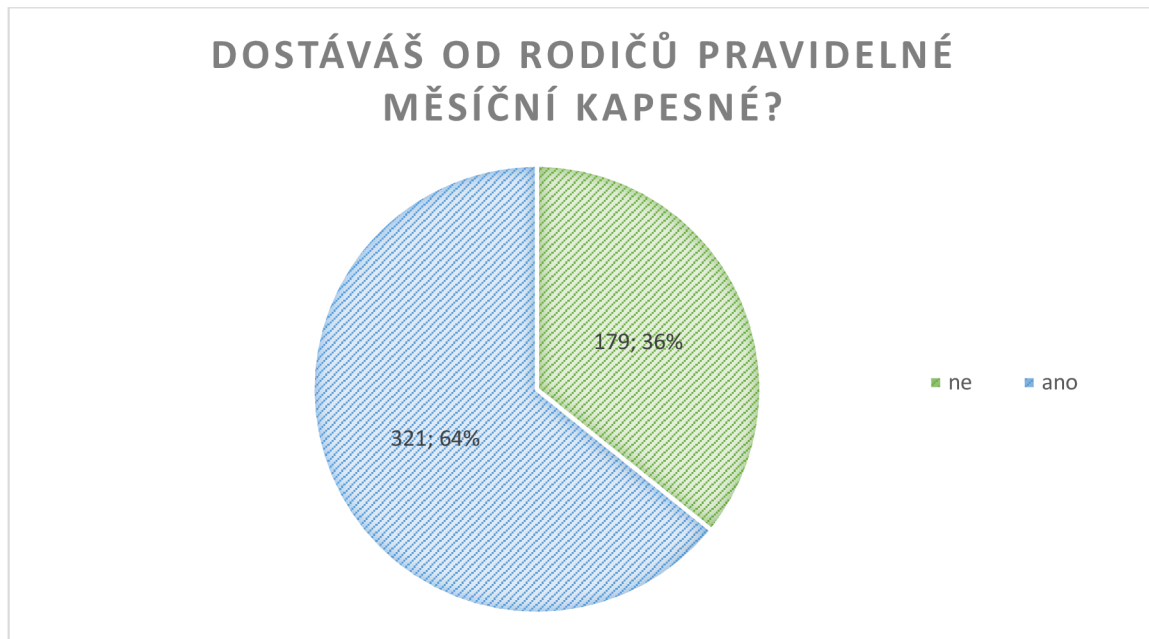

Zdroj: vlastní zpracování, výsledky dotaznikové šetření

Otázka č. 1

První otázka se tázala respondentů na pravidelné kapesné. Jednalo se o otázku uzavřenou se dvěma jasně definovanými možnostmi. Cílem bylo zjistit, zda žáci dostávají pravidelné kapesné či ne.

Graf 4 Grafické znázornění vyhodnocení otázky č. 1

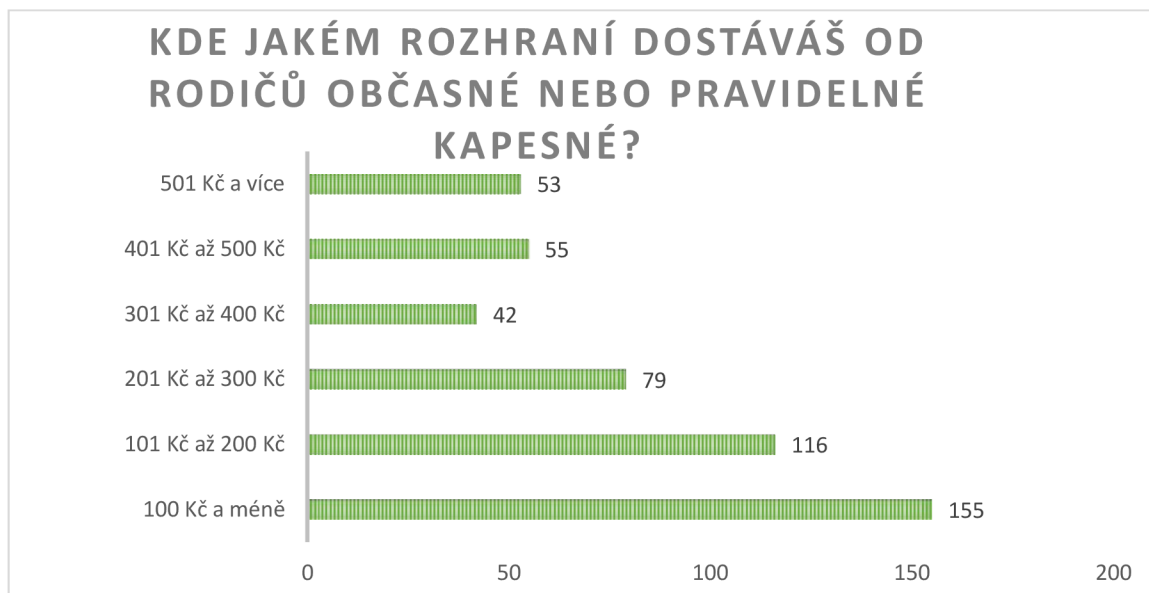
Zdroj: vlastní zpracování, výsledky dotazníkové šetření

Z výsledných odpovědí bylo zjištěno, že více jak polovina, konkrétně tedy 64% respondentů, dostává pravidelné kapesné a zbylých 36 % nikoliv. Pravidelné kapesné dostává nejvíce dětí ze sedmé a osmé třídy, naopak nejméně dětí dostává pravidelné kapesné v šesté třídě. Zde je možné, že se jedná o jejich věk a kapesné ještě tolik nevyžadují. Pohlaví nemělo zásadní vliv, co se týká odpovědí.

Otázka č. 2

Druhá otázka byla definována šesti finančními rozhraními, ze kterých žáci druhého stupně vybírali nejbližší jejich pravidelnému či občasnému kapesnému.

Graf 5 Grafické znázornění vyhodnocení otázky č. 2

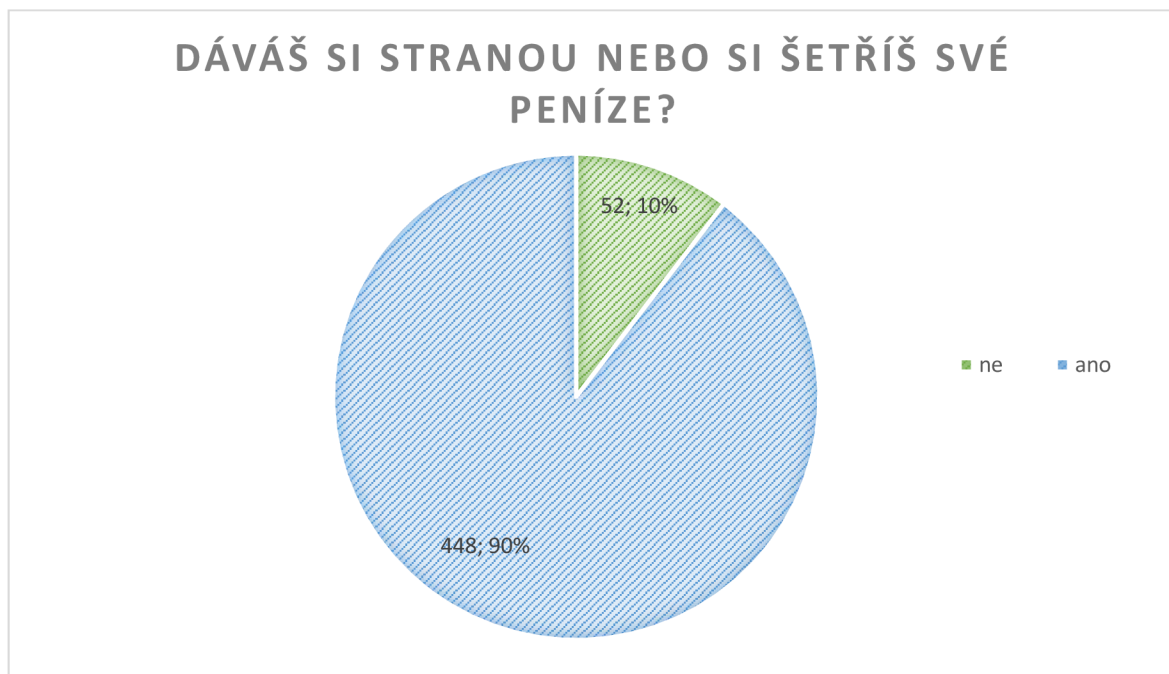
Zdroj: vlastní zpracování, výsledky dotazníkové šetření

Nejvíce studentů (31 %) vybíralo rozhraní 100 Kč a méně. Druhým nejčastějším rozhraním bylo 101 Kč až 200 Kč. Tyto nižší hodnoty volili především žáci nižších ročníků – 6. a 7. třída. Mladší studenti tedy dostávali nižší kapesné než například žáci 9. tříd, kteří volili spíše hranici 401 Kč až 500 Kč. Tento rozdíl může být ovlivněn z hlediska potřeb žáků, nižší ročníky vyhledávají například jinou zábavu a často v jiné cenové relaci než žáci z vyšších ročníků. Dále by výše kapesného mohla být ovlivněna i věkem žáků, kteří by s vyšším ročníkem měli být rozumnější a tím i zodpovědnější. Ti, co v předešlé otázce uvedli, že nedostávají pravidelné měsíční kapesné, zde nejčastěji volili jejich občasně kapesné v rozhraní do 100 Kč. Z hlediska průměrného pravidelného nebo občasně kapesného se dá stanovit nejčastější rozhraní kapesného na 100 Kč až 200 Kč. Pohlaví zde nemělo zásadní vliv.

Otázka č. 3

Třetí otázka se týkala toho, jak jsou na tom žáci s šetřením, zda si šetří a odkládají své peníze stranou. Otázka byla uzavřená se dvěma opět jasně definovanými možnostmi.

Graf 6 Grafické znázornění vyhodnocení otázky č. 3

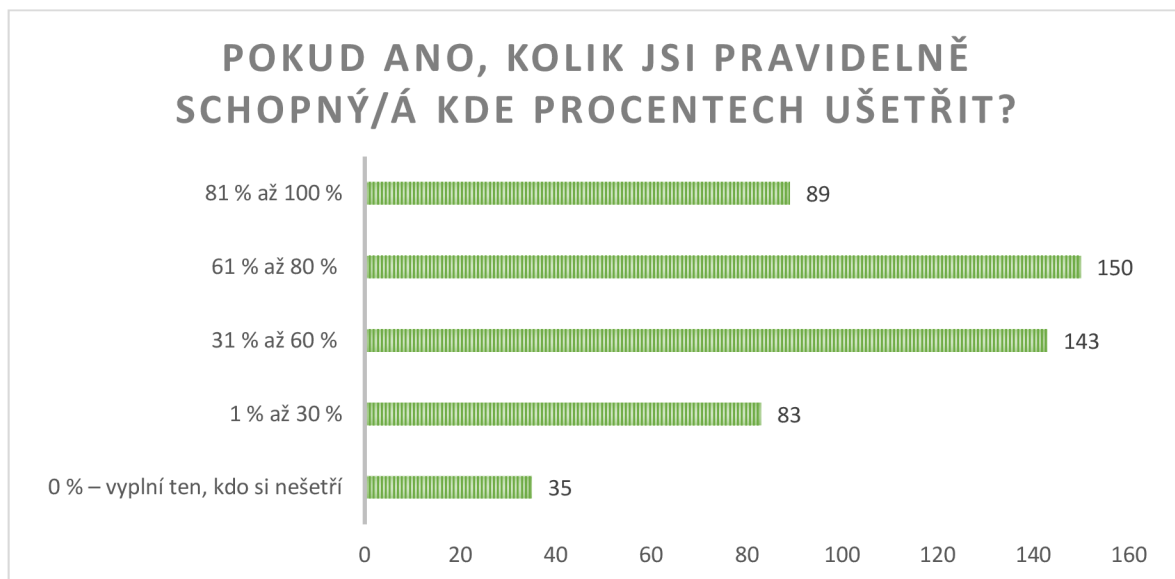
Zdroj: vlastní zpracování, výsledky dotazníkové šetření

Až 90 % žáků zodpovědělo otázku kladně a tudíž si šetří a odkládají peníze. Pouhých 10 % si nešetří a neodkládají své úspory. Nejvíce si šetří nebo odkládají své peníze stranou respondenti, kteří hospodaří s pravidelným nebo občasným kapesným ve výši od 100 Kč do 200 Kč. V tomto případě byl nejsilnější 7. ročník a hned za ním byl 8. ročník s odkládáním a šetřením. I přesto, že někteří respondenti nedostávají pravidelné kapesné, ale pouze občasné, si z nich 156 dokáže šetřit a odkládat. Těchto respondentů bylo o něco méně, než těch co dostávají pravidelné kapesné a zároveň si šetří. Může to být způsobeno stálými potřebami, ale méně četným kapesným, což způsobí to, že jim na odložení a šetření už nezbyvá. Co se týká pohlaví, tak šetří si o něco více dívky, konkrétně si z celkového počtu respondentů šetří 236 dívek a 212 chlapců.

Otázka č. 4

Čtvrtá otázka se zaměřila na to, jakou část jsou studenti na druhém stupni základní školy schopni ušetřit, pokud si šetří a odložit.

Graf 7 Grafické znázornění vyhodnocení otázky č. 4

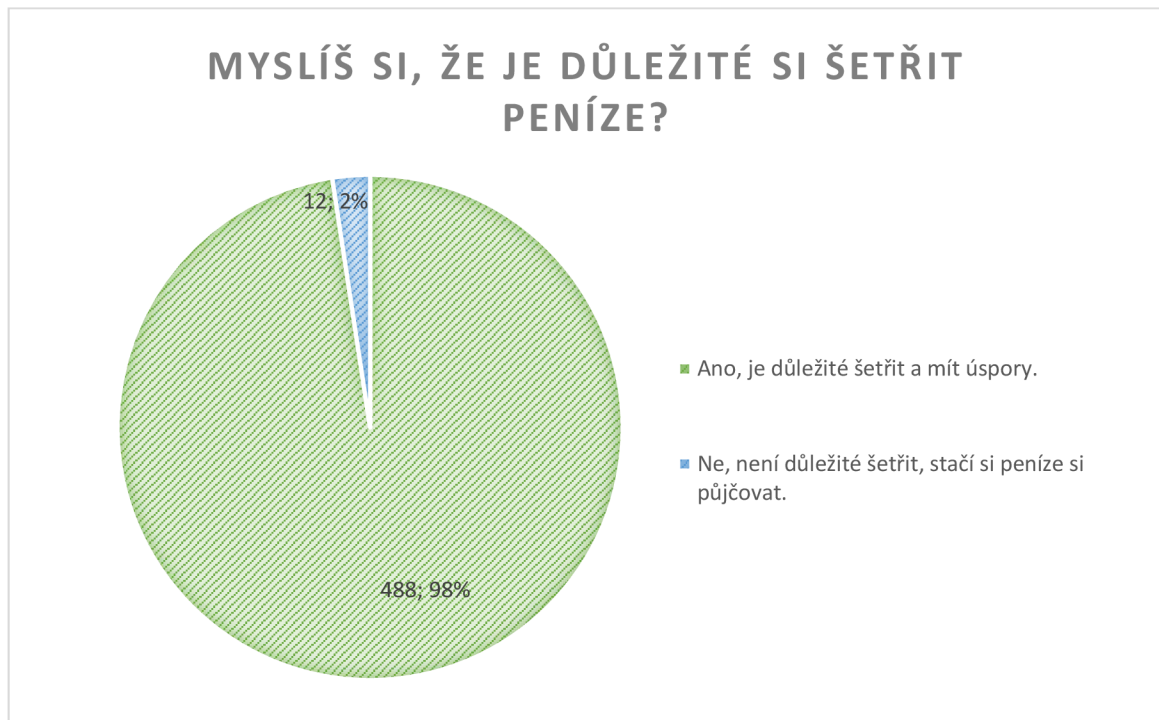
Zdroj: vlastní zpracování, výsledky dotazníkové šetření

Zjištění plynoucí z této otázky je pozitivní, jelikož až 150 žáků je schopné si ušetřit 61 % až 80 % z kapesného. Dalších 143 žáků je schopno ušetřit nad 31 % kapesného, což představuje dobrou cestu k tomu, aby byli žáci dobrými hospodáři se svými financemi. Minimálně nad tím přemýšlí a se svými financemi pracují zodpovědně. V obou nejpočetnějších případech jsou ze získaných dat šetřivější spíše dívky než chlapci. Zajímavé zjištění je, že do 80 % šetří více dívek a nad 80% to jsou spíše chlapci. V rámci ročníků to byla sedmá třída, která měla nejvíce odpovědí a konkrétně tedy u rozhraní ušetření 61 % až 80 % z kapesného. Za zmínění stojí i maximální hodnota, kterou tvořila odpověď v rozhraní ušetření 81 % až 100 % z kapesného a zvolilo ji téměř 89 respondentů, z čehož jsou to žáci především nižších ročníků – 6. a 7. třída. Jako vysvětlení jsou možné nižší výdaje, než mají žáci z vyšších ročníků.

Otázka č. 5

Další otázka se ve spojení s předchozí otázkou doptala, zda si žáci myslí, že je důležité si peníze šetřit a odkládat.

Graf 8 Grafické znázornění vyhodnocení otázky č. 5

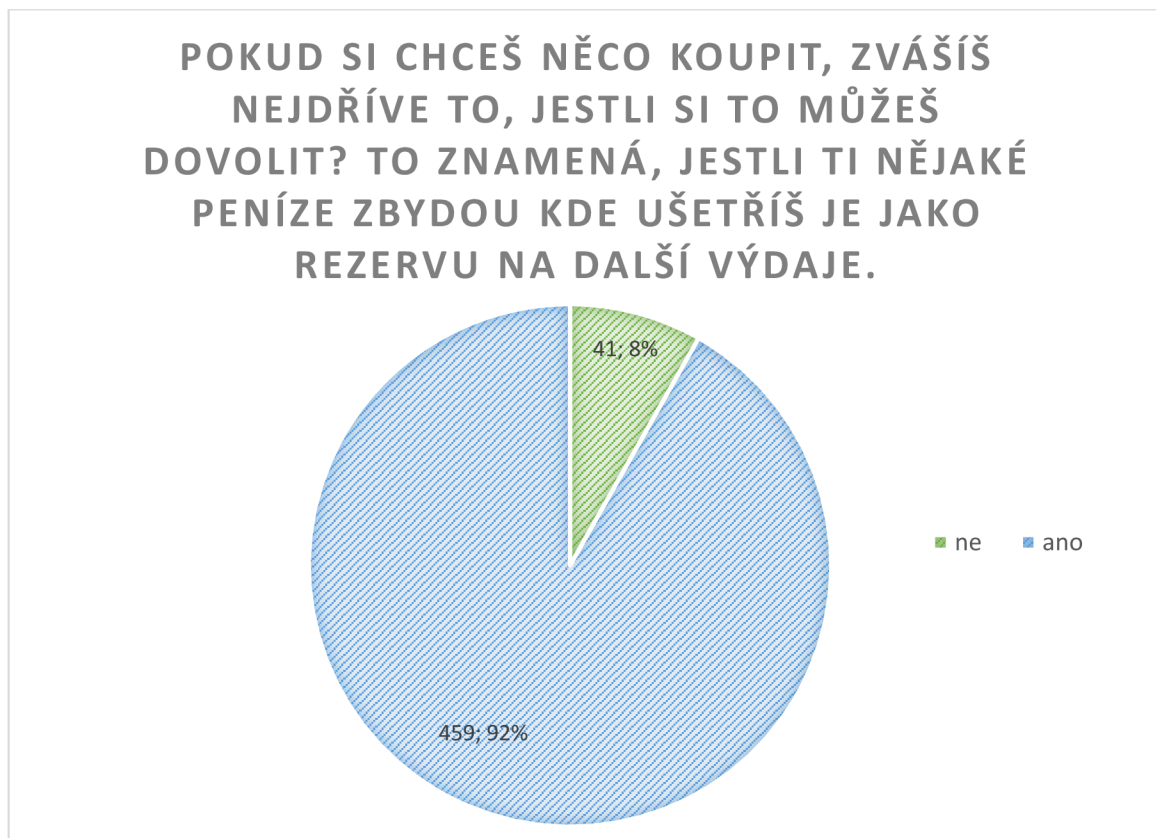
Zdroj: vlastní zpracování, výsledky dotazníkové šetření

Zde byla jasná většina žáků pro odpověď „Ano, je důležité šetřit a mít úspory.“ Pouhé 2% zvolily odpověď „Ne, není důležité šetřit, stačí si peníze půjčovat.“ Minimální část si tedy myslí, že šetřit nemusí a postačí jim pouze půjčky, což není vhodný příklad pro správné hospodaření a smýšlení nad penězi. Pouze 2 žáci odpověděli ano na otázku číslo 3, která se ptala, zda si žáci dávají stranou peníze nebo si šetří, ale zde již uvedli, že si nemyslí, že je důležité si šetřit a vystačí si pouze s půjčenými penězi. Je tedy zajímavé, že v této otázce zvolili odpověď ne, i přesto, že si své peníze šetří.

Otázka č. 6

Tato otázka kladla důraz na zamýšlení se děti nad tím, než si něco koupí, zda zvažují své finanční možnosti a také jestli přemýšlí na tím, že by si zároveň mohly i něco ušetřit na jejich budoucí výdaje.

Graf 9 Grafické znázornění vyhodnocení otázky č. 6

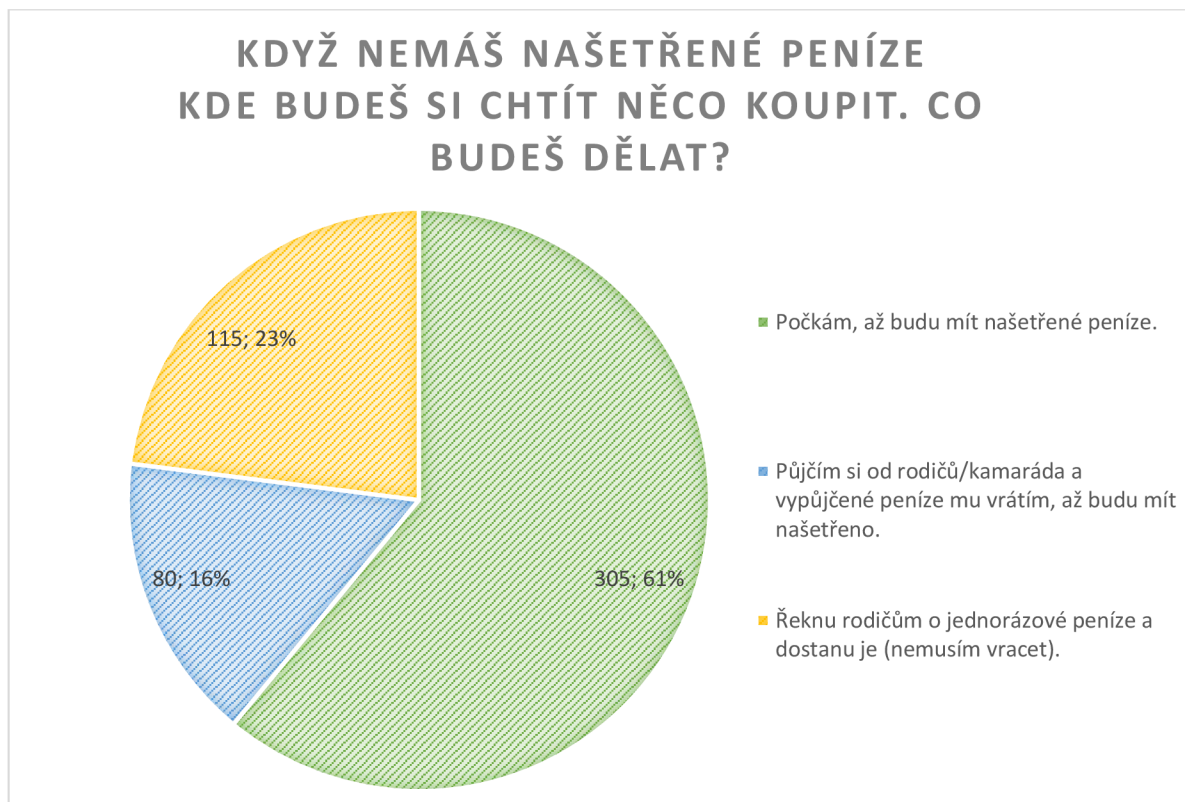
Zdroj: vlastní zpracování, výsledky dotazníkové šetření

Dle výsledků této otázky až 92 % respondentů zvaží to, zda si to může dovolit, případně s tím spojenou ušetřenou část. Z těchto 92 % (459) respondentů uvádělo 253, že dostává kapesné v rozmezí od 100 Kč do 200 Kč, což byli z většiny zástupci 7. ročníku. Z toho lze říci, že nad útratou peněz přemýšlejí spíše ti, kteří přicházejí do styku s nižším příjmem kapesného. Pokud jde o rozdíl mezi pohlavím, tak zde to bylo srovnatelné – 244 dívek a 215 chlapců zvolilo odpověď ano. O něco více bylo dívek, které kladly důraz na zamýšlení se nad svými financemi.

Otázka č. 7

Otázka cílila na respondenty z hlediska počínání si, když nemají našetřené peníze a chtějí si něco pořídit. Byly stanoveny tři uzavřené odpovědi, které charakterizovali tři různé situace, jak by se respondenti zachovali.

Graf 10 Grafické znázornění vyhodnocení otázky č. 7

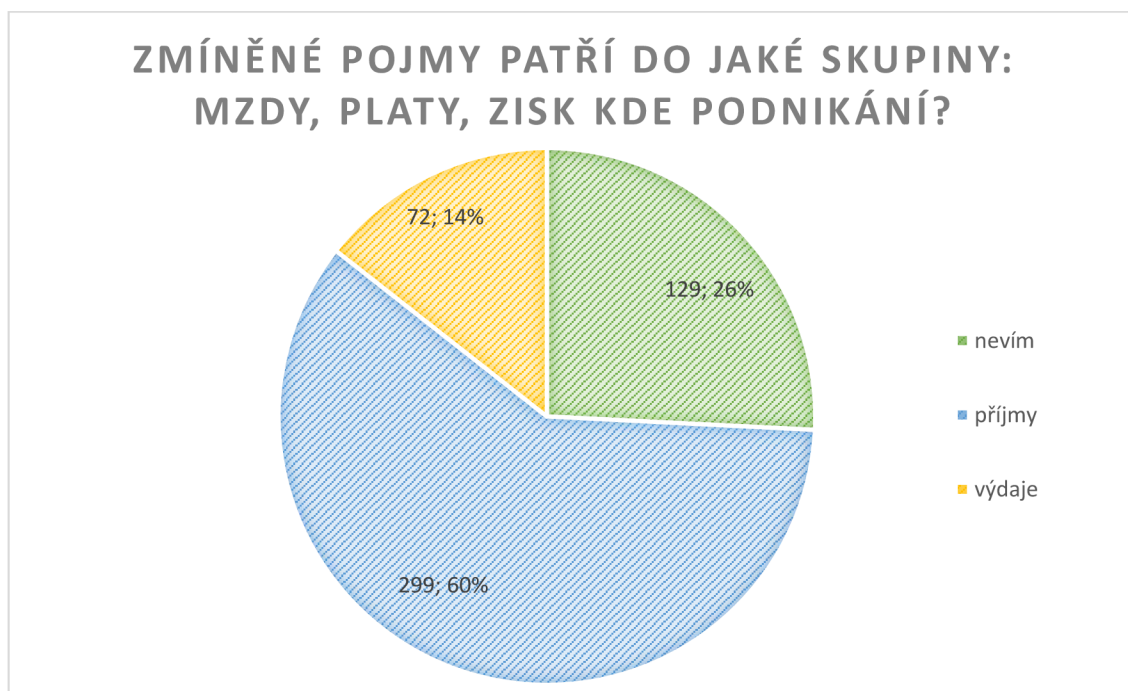
Zdroj: vlastní zpracování, výsledky dotazníkové šetření

Nejvíce respondentů, konkrétně přes polovinu 61 % (305) si počká, až budou mít našetřené peníze. Z nichž se jednalo o téměř shodný poměr dívek a chlapců. To můžeme hodnotit jako velmi pozitivní zjištění. Z celkového počtu respondentů si 289 respondentů počká, až budou mít našetřené peníze a zároveň i přemýšlejí ve spojení z předešlou otázkou nad tím, když si chtějí něco koupit, zda si to mohou dovolit, což je důležité především z hlediska smýšlení nad hospodařením s financemi. Naopak 23 % (115) respondentů počítají z větší části s rodičovskou peněženkou, do které ani nemusí vracet. Tady jsou to především respondenti ze 7. ročníku a jedná se spíše o dívky v počtu 69 respondentek. V poslední řadě to bylo 16 % (80) respondentů, kteří zvolili cestu půjčky, ale s rozdílem jejího navrácení a opět šlo spíše o dívky v počtu 46.

Otázka č. 8

Další otázky byly cílené na respondenty a jejich znalosti pojmů z finanční sféry. Některé byly bližší respondentům a některé byly spíše orientační, zda tyto pojmy znají ve spojení s rodiči, školou či médií. Tato otázka měla zjistit, zda respondenti vědí, co spadá do výdajů a co do příjmů. Měli uzavřené možnosti příjmy, výdaje a možnost nevím, která byla zahrnuta z toho důvodu, aby respondenti nebyli nuceni k odpovědi na základě tipování.

Graf 11 Grafické znázornění vyhodnocení otázky č. 8

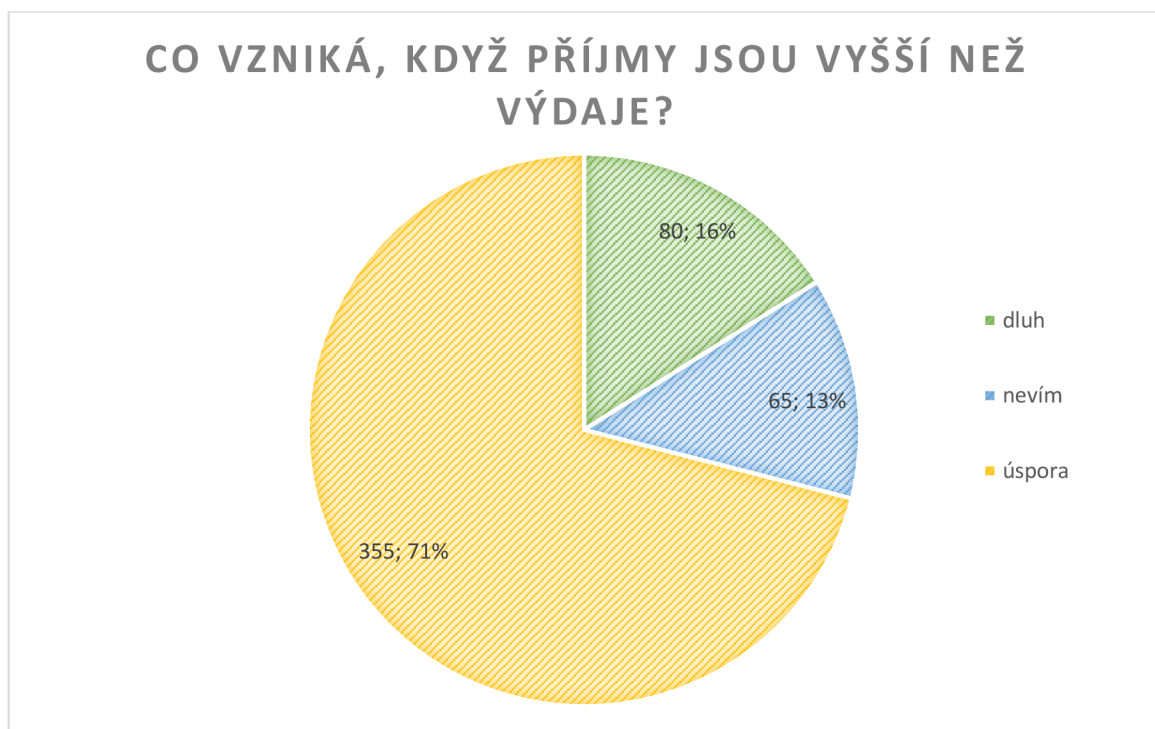
Zdroj: vlastní zpracování, výsledky dotazníkové šetření

Z výsledků této otázky vyplývá, že více jak polovina respondentů zvolilo správnou možnost, kterou představovaly příjmy. Lze tedy říci, že 60% zná rozdíl mezi příjmy a výdaji, zároveň umí propojit pojmy s nimi souvisejícími. Důležité jsou i špatné odpovědi, které byly tvořeny 14 % a 26 % respondentů jsou neznalí s těmito pojmy. S vyššími ročníky se tato neznalost snižuje, naopak pohlaví není nijak zvláště rozdílné v tomto ohledu. Na základě téměř 201 odpovědí je zřejmé, že by bylo vhodné zakotvit tyto základní pojmy do finančního vzdělávání žáků na základní škole.

Otázka č. 9

Tato otázka prověřovala znalosti respondentů z hlediska souvislostí mezi pojmy z finanční sféry. Byly stanoveny tři možné odpovědi, z nichž jedna byla zařazena i odpověď nevím, aby respondenti nebyli nuceni k tipování a pouze označili neznalost správné odpovědi.

Graf 12 Grafické znázornění vyhodnocení otázky č. 9

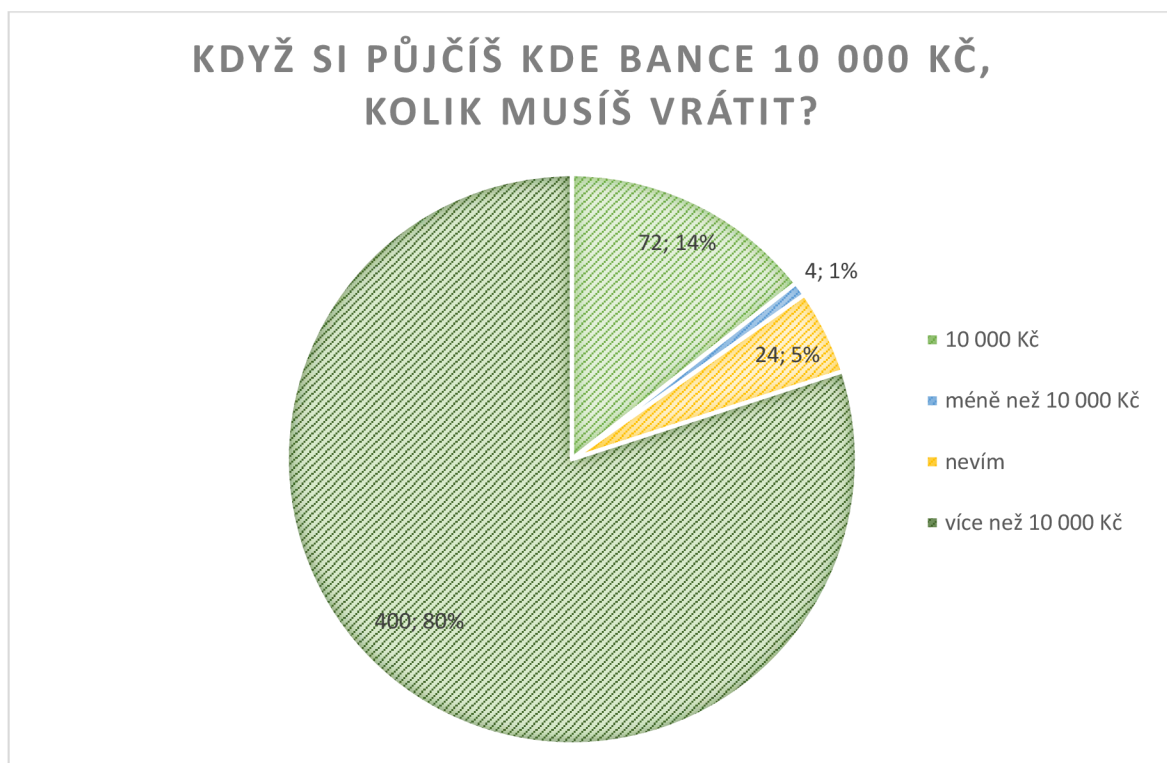
Zdroj: vlastní zpracování, výsledky dotazníkové šetření

Správně určilo označení pro převyšující příjmy nad výdaji jako vznikající úsporu přesně 71 % respondentů, tedy 355 respondentů v přepočtu na absolutní hodnotu. Co se týká pohlaví, zde to bylo téměř vyrovnané. Ve spojitosti s předešlou otázkou zde odpovědělo 247 respondentů správně, jako správně zařadilo vyjmenované pojmy související s příjmy. Z většiny správných odpovědí bylo více od těch respondentů, kteří dostávají pravidelné kapesné. Z toho lze vyvodit, že tyto respondenti přicházejí více do styku s pravidelnými „příjmy“ ve formě kapesného a mohou si domyslet, co se stane, když budou více dostávat a méně z toho utratit. Špatně odpovědělo 16 % respondentů a 13 % přiznalo svou neznalost. Zde bylo v přepočtu více dívek a s ročníkem neznalost klesá, což je pozitivní vývoj. Z tohoto průzkumu hodnotíme důsledné zavádění i vzájemné souvislosti pojmů do finanční gramotnosti žáků na druhém stupni základní školy jako nutné.

Otázka č. 10

Průzkum ohledně půjčky v bance měl prověřit, zda se respondenti orientují v tom, když si půjčí od bankovní instituce. Jaké mají spíše než zkušenosti, ale povědomí o závazku, který se s bankovními produkty pojí. Byla zde zařazena i odpověď nevím, aby respondenti nebyli nuceni k odpovědi, pokud nevědí.

Graf 13 Grafické znázornění vyhodnocení otázky č. 10

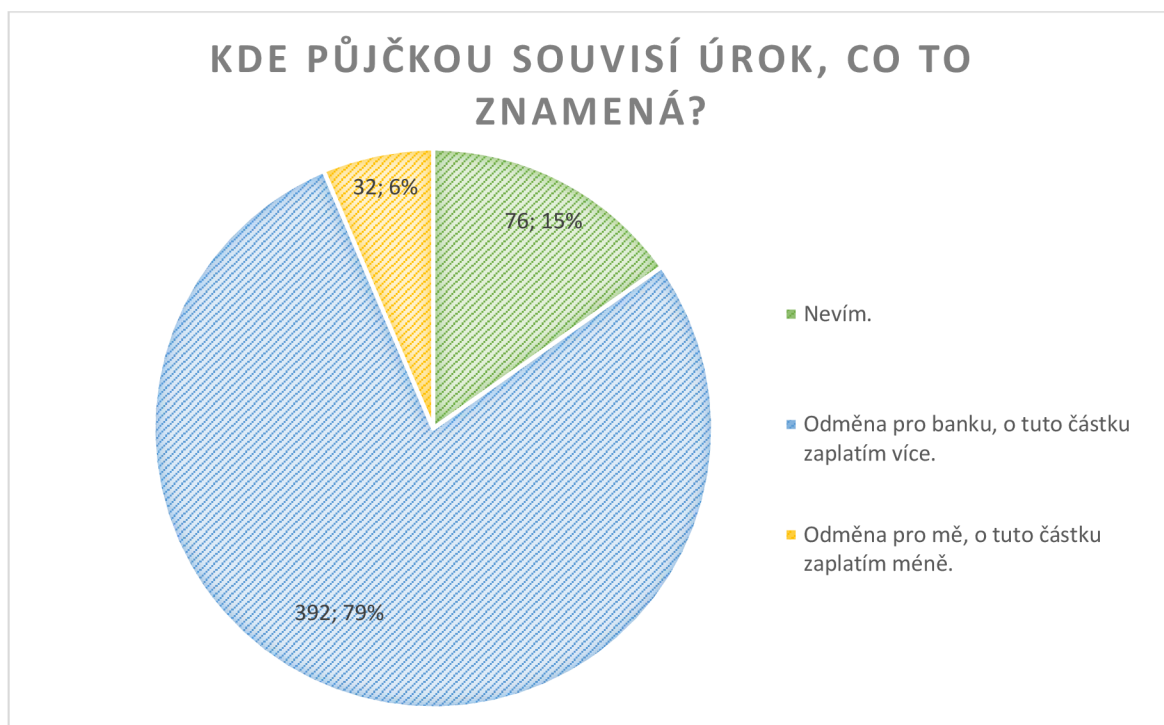
Zdroj: vlastní zpracování, výsledky dotazníkové šetření

Z 500 respondentů odpovědělo 80 % správně, že bankovní instituci musí vrátit větší částku, než co si půjčili. Z toho vyplývá, že většina z respondentů je znalá a vědí, že bankovní instituce nepůjčují zadarmo. Nesprávně odpovědělo 14 % (72) respondentů a zvolilo odpověď, že zaplatí stejnou částku, jako si od bankovní instituce zapůjčili, takto odpovídalo nejvíce respondentů ze 7. ročníků. Část z respondentů (19), kteří zvolili stejnou částku, odpovídali na otázku č. 7, že si peníze půjčí od rodičů a nemusejí vracet. Z toho si mohli mylně vyvodit, že to takhle chodí i v bankovních institucích. Odpověď méně než 10 000 Kč zvolila minimální část a proto není nutné se jí zabývat.

Otázka č. 11

V návaznosti na předchozí otázku, se tato otázka zaměřila na pojem související s půjčováním od bankovních institucí a jeho zakotvenost u respondentů. Ve výběru byly tři možnosti a jedna byla opět odpověď neví, aby měli respondenti možnost odpovědět, když správnou možnost neznají.

Graf 14 Grafické znázornění vyhodnocení otázky č. 11

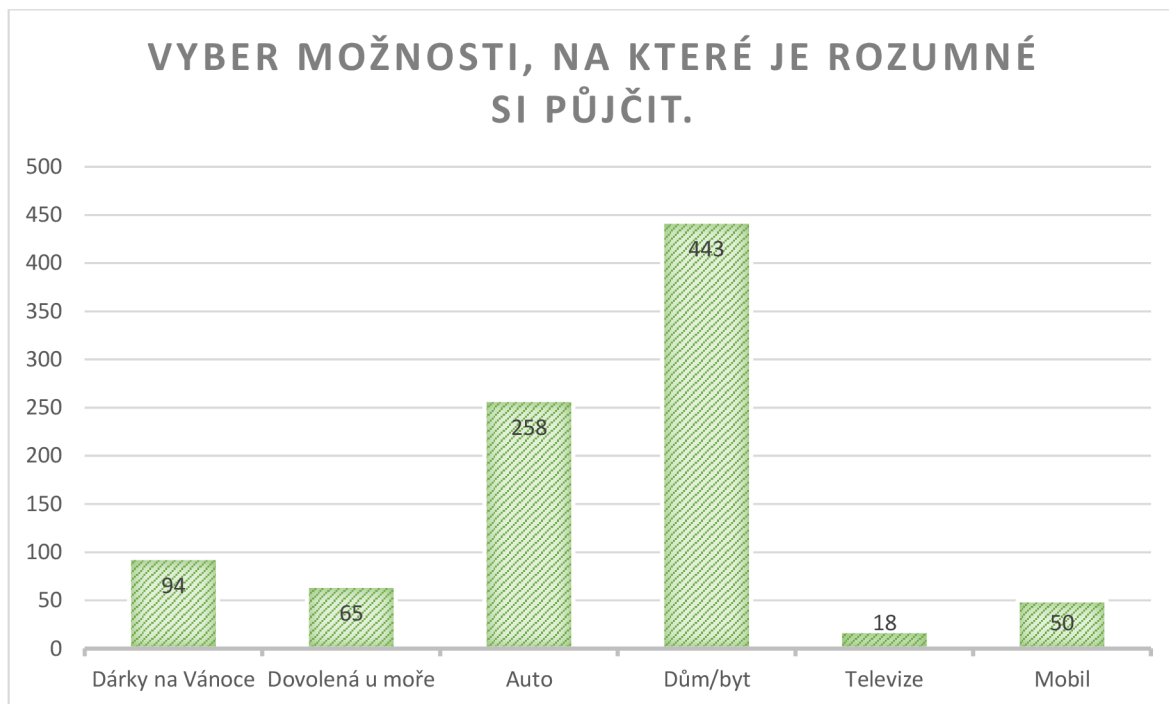
Zdroj: vlastní zpracování, výsledky dotazníkové šetření

Z odpovědí dotazovaných je patrné, že většina z respondentů tento pojem zná nebo ho při nejmenším slyšela a vědí, jak funguje. Z celkových responzí bylo 79 % správně zodpovězených, tedy že úrok představuje odměnu pro banku a o tuto částku zaplatí více. Z celkového počtu respondentů bylo 352 těch, co zodpověděli správně i na předešlou otázku, která se týkala nepřímo právě úroku. Z těchto respondentů pak odpovídalo správně i na tuto konkrétní otázku s úrokem. Spíše než špatné odpovědi se zde vyskytovaly ve významnější míře odpovědi respondentů, kteří nevěděli nebo neznali správnou odpověď. Zajímavé je, že i přesto, že 35 respondentů znalo správnou odpověď na předchozí otázku, už si ji nedokázalo dát do souvislosti s úrokem. Z tohoto hlediska je opět důležité nejen vyučovat finanční gramotnost, ale především dávat ji žákům do souvislostí. Pohlaví v responzích nehrálo roli, stejně jako věk a ročník respondenta.

Otázka č. 12

V návaznosti na půjčky byly respondenti dále dotazováni v ohledu možností, které je podle jejich názoru vhodné řešit půjčkou. Bylo na výběr šest uzavřených možností a respondenti mohli vybírat i více než jednu možnost.

Graf 15 Grafické znázornění vyhodnocení otázky č. 12

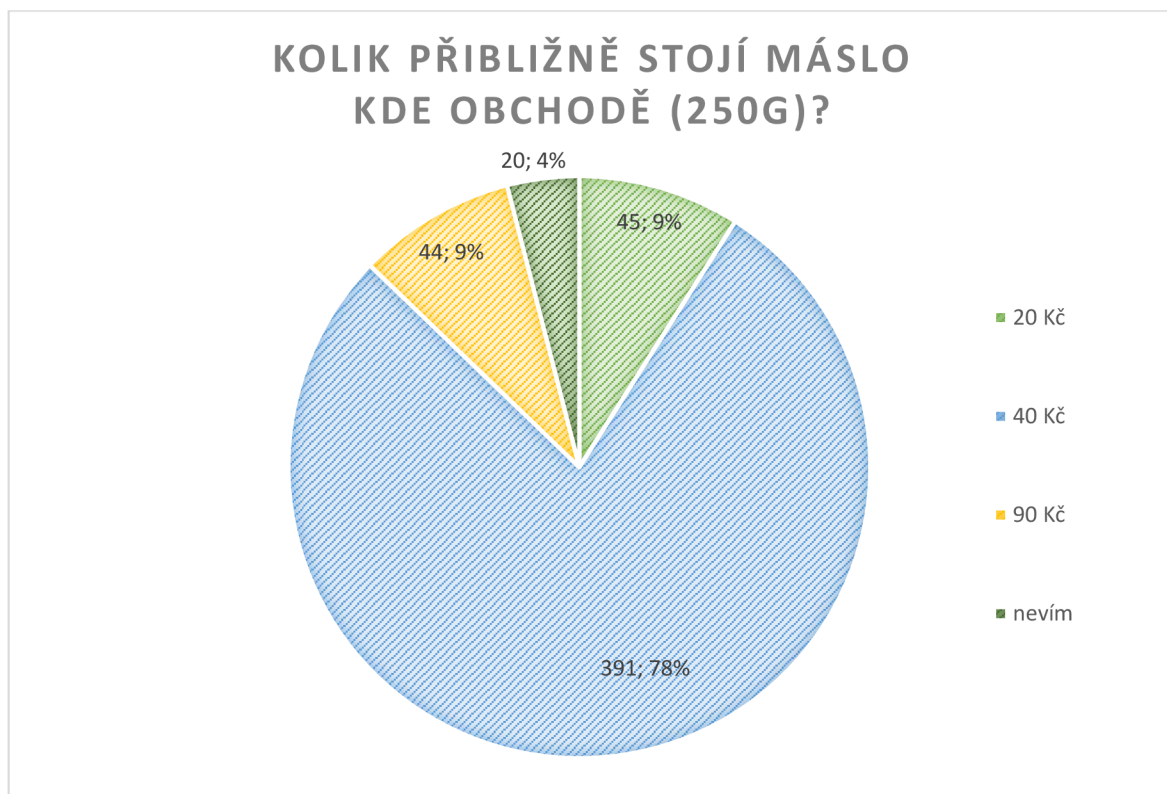
Zdroj: vlastní zpracování, výsledky dotazníkové šetření

Z průzkumu je velmi pozitivní výsledek, který představuje zvolení vhodné půjčky na bydlení či pořízení automobilu. Na základě tohoto kladného zjištění lze říci, že žáci i přes klamavé a velmi na oko líbivé reklamy, dokáží rozeznat alespoň povrchově dobrou a špatnou půjčku. Méně pozitivní je, že třetí nejčastější možností byla půjčka na dárky k Vánocům, i přesto, že dnes jsou tyto půjčky nejen nejvíce zrádné, ale především nevýhodné a předkládány jako odstrašující příklad. Další podnět pro to, aby byla finanční gramotnost již na základních školách probírána na příkladech z praxe. Pro ty, kteří nepokračují dalším studiem, by mohla být v tomto směru výuka finanční gramotnosti v ohledu půjček velmi zásadní. Další nejčastější byla možnost půjčky na dovolenou u moře, což také není vhodná cesta. Až poté to byl například mobil či televize, ale s minimálním počtem responzí.

Otázka č. 13

Otázka třináctá byla směřována na přehled respondentů nebo alespoň na jejich odhad v případě cen základních potravin. Máslo bylo zvoleno z důvodu, že je základní potravinou, která se vyskytuje na běžném nákupním seznamu rodiny. Otázka se skládala ze čtyř uzavřených odpovědí, přičemž byla součástí i možnost odpovědi neví. Respondent má možnost odpovědět i přesto, že nezná odpověď.

Graf 16 Grafické znázornění vyhodnocení otázky č. 13

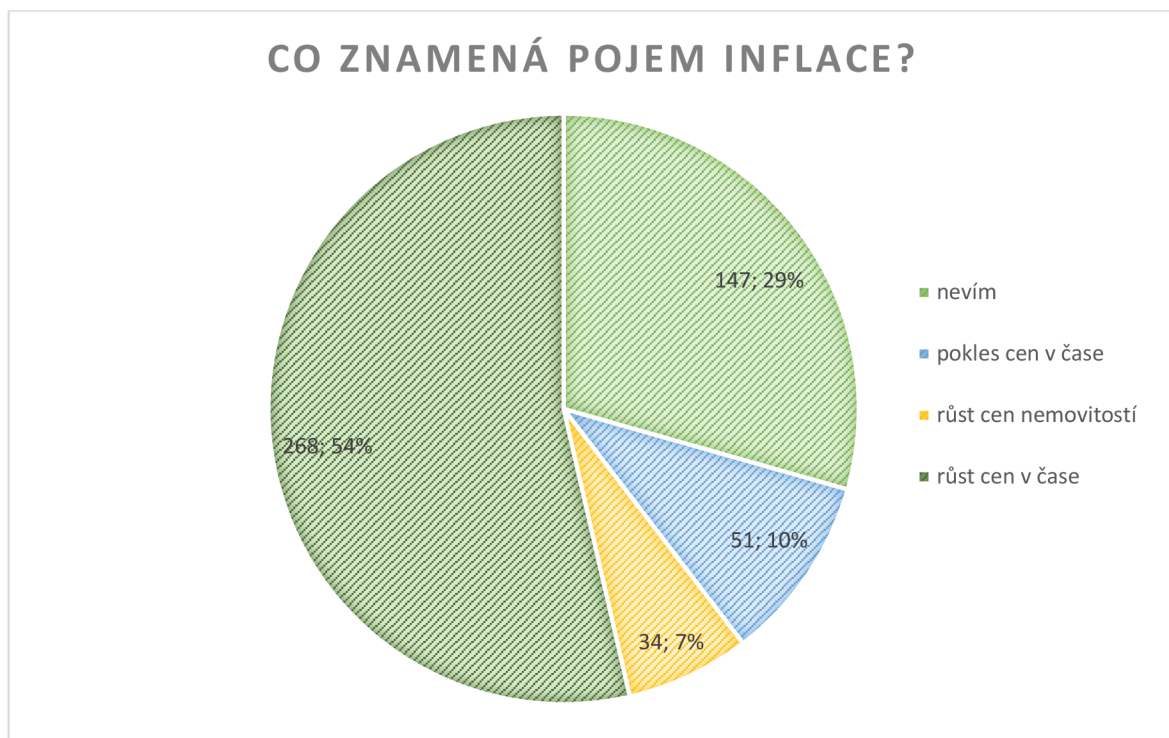
Zdroj: vlastní zpracování, výsledky dotazníkové šetření

Z výsledků je patrné, že většina z respondentů má přehled o tom, jak se pohybuje současná nejběžnější cena másla. Správné odpovědi tvořilo 78 % responzí. Zde hrálo roli i pohlaví, z 391 správných odpovědí bylo více dívek, konkrétně 212. Respondentů, kteří neznali současnou cenu másla, bylo minimální množství. Zajímavé je, že dva extrémní, tedy odpověď s cenou 20 Kč a odpověď s cenou 90 Kč, byly vzájemně v poměrném množství. Nižší hodnotu volily spíše dívky v počtu 28 responzí a naopak vyšší cenu zvolilo více chlapců v počtu 26 responzí. Je pravděpodobné, že většina dívek chodí s rodiči potraviny nakupovat a proto mají i větší přehled, co se týká současné ceny másla. Ročník a věk zde nehráli nijak zásadní roli.

Otázka č. 14

Cílem této otázky bylo opět zjistit znalost určitého pojmu z finanční gramotnosti. Byl vybrán pojem inflace, protože je to v současnosti velmi aktuální téma, které se řeší napříč sociálními médii, televizními novinami a mezi lidmi. Na výběr bylo ze čtyř uzavřených odpovědí, přičemž byla součástí odpověď nevím, aby měl respondent odpovědět i v případě, že odpověď nezná.

Graf 17 Grafické znázornění vyhodnocení otázky č. 14

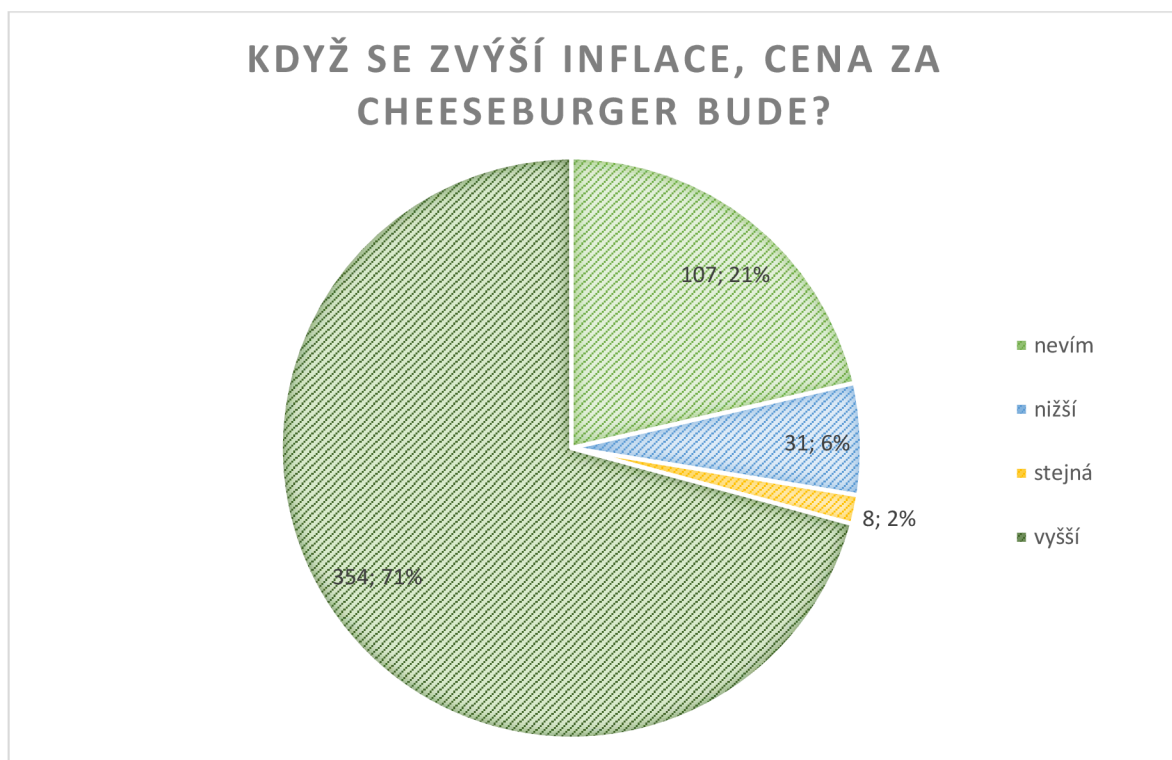
Zdroj: vlastní zpracování, výsledky dotazníkové šetření

Více jak polovina, konkrétně 54 % z celkového počtu respondentů odpověděli správně, tedy že inflace se vyznačuje růstem cen v čase. Druhá nejpočetnější skupina odpovědí s 29 %, byla od respondentů, kteří přiznali, že odpověď neznají. Zbývajících 17 % odpovědělo nesprávně, buď že inflace značí růst cen nemovitostí nebo pokles cen v čase. Zajímavé jsou správné odpovědi, které jsou doslova stejné v počtu dívek i chlapců. Nejčastěji odpovídali nesprávně respondenti ze 7. ročníku, zejména volili odpověď poklesu cen v čase. Pozitivní je, že úplný nesmysl, který byl specifikován odpovědí na inflaci růstem cen nemovitostí, volilo nejméně respondentů. To můžeme hodnotit kladně, protože žáci na druhém stupni základní školy mají povědomí o inflaci, přinejmenším vidí souvislost mezi inflací a jejím vlivem na ceny.

Otázka č. 15

Další otázka byla zvolena v návaznosti na předešlou a ověřovala znalost jednoho z mnoha důsledků inflace. Obrazně byl zvolen produkt pro představu blízkou věkové kategorii respondentů a tím byl cheeseburger. Otázka byla uzavřená a respondent volil mezi čtyřmi možnostmi, z čehož byla i odpověď pro případ, že nezná jeden z důsledků inflace.

Graf 18 Grafické znázornění vyhodnocení otázky č. 15

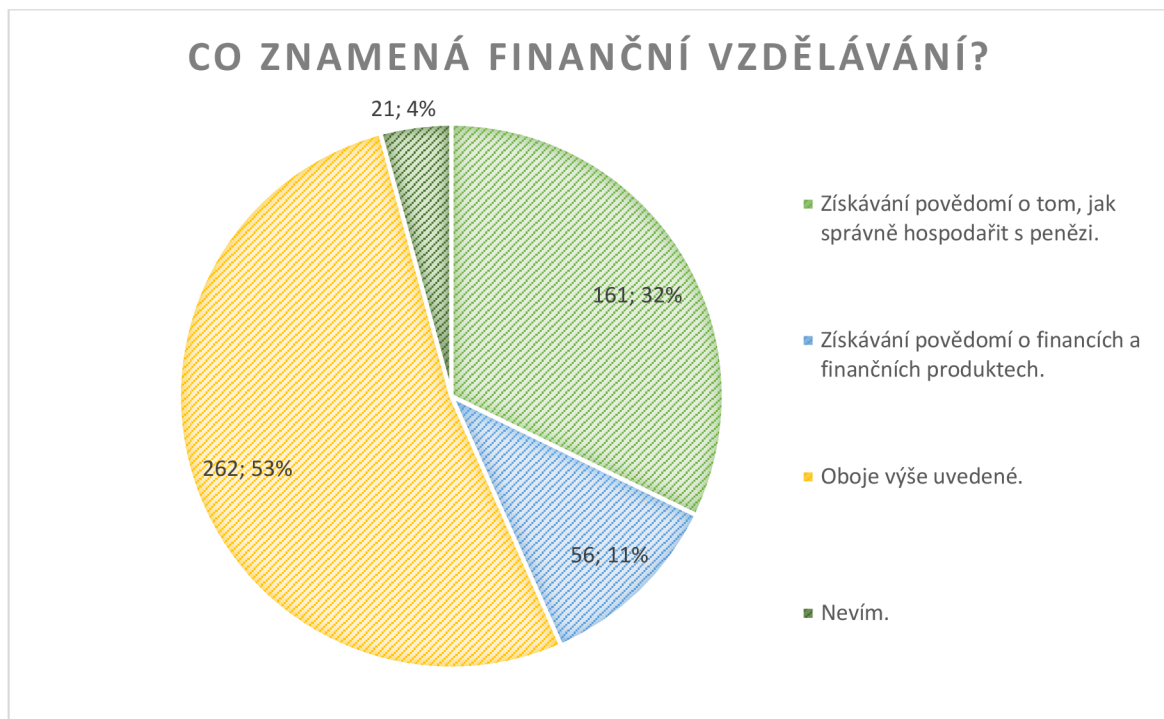
Zdroj: vlastní zpracování, výsledky dotazníkové šetření

Průzkum ukázal, že 71 % respondentů ví, co znamená zvyšující se inflace. Pouze 8% procent respondentů odpovědělo nesprávně. Z toho pouze dvě procenta nevidí žádnou souvislost mezi zvyšující se inflací a jejím vlivem na cenu například potravin. Zajímavé je, že 71 % správných responzí tvořilo na počet stejně dívek jako chlapců. Z celkového počtu 268 respondentů, kteří určili správně, co znamená inflace, odpovědělo 261 správně a dokázalo si dát do souvislosti zvyšující cenu uvedenou na příkladu cheeseburgeru. 21 % respondentů neví, jaký má zvyšující se inflace vliv na cenu.

Otázka č. 16

Otázka byla zacílena na názor respondentů, co si představují pod pojmem finanční vzdělávání. Otázka byla uzavřená se čtyřmi možnostmi odpovědí, kdy součástí byla i odpověď neví.

Graf 19 Grafické znázornění vyhodnocení otázky č. 16

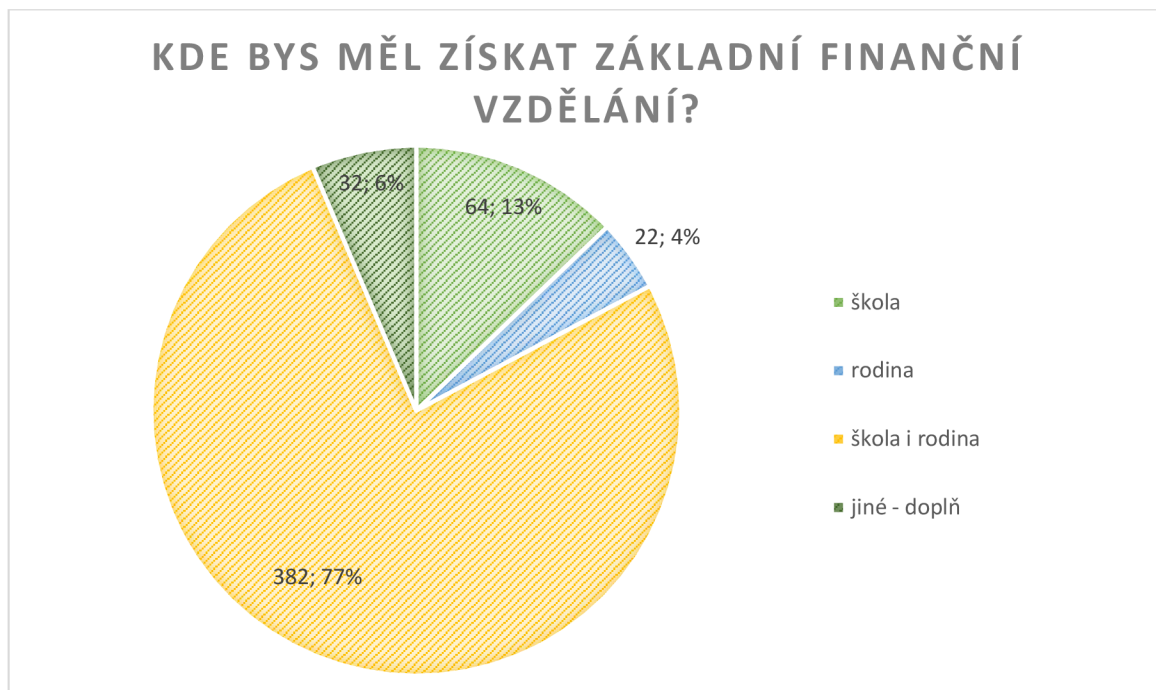
Zdroj: vlastní zpracování, výsledky dotazníkové šetření

Podle 53 % respondentů znamená finanční vzdělávání jak získávání vědomostí o správném hospodaření s penězi, tak i získávání vědomostí o finančních produktech. Z celkového počtu 32 % konkrétně 161 respondentů smýšlí nad finančním vzděláváním jako o získávání vědomostí o tom, jak hospodařit s penězi. Kladně hodnotím i pouhá 4 % responzí, která uvedla, že odpověď neznají.

Otázka č. 17

Cílem otázky bylo zjistit, kde si respondenti myslí, že by měli získávat základní přehled o finanční gramotnosti. Jednalo se o otázku polouzavřenou, jelikož měli respondenti možnost vyjádřit i jiný zdroj, kde by mohli své základní finanční vzdělání načerpat.

Graf 20 Grafické znázornění vyhodnocení otázky č. 17

Zdroj: vlastní zpracování, výsledky dotaznikové šetření

Podle výsledků uvedlo 77 % respondentů školu a současně i rodinu jako zdroj získávání základního povědomí o finanční gramotnosti. Druhá nejpočetnější odpověď byla ve škole s 13 % z celkových responzí. Lze předpokládat, že se s těmito respondenty doma o hospodaření s penězi, potažmo o finančním světě, spíše nediskutuje či nemluví. Z celkového počtu respondentů zvolilo 6 % otevřenou možnost a doplňovalo vlastní názor na zdroj jejich základního finančního vzdělání. Uváděli nejčastěji zkušenosti, život, práci, informační videa, hry na trénování mysli, hry na počítači, knížky, internet. Zajímavá odpověď byla „žít sám a sám se uživit“, což je určitě dobrá myšlenka, ale pokud by jednotlivec přišel poprvé do kontaktu se základními finančními pojmy až při prvním bydlení, mohlo by se stát, že si na bydlení vezme příliš drahý úvěr či zvolí příliš vysoký nájem, který později nezvládne splácet nebo hradit. Jeden z respondentů doufá, že bude finančně vzdělán v bance, při založení účtu. V dnešní době je možné si založit účet pouhým kliknutím na internetu, takže se kolikrát člověk ani do banky nedostane. Přesto ani banka nemá v kompetencích uvést žadatele do základního finančního světa dopodrobna. Pouze

samostatnou rodinu jako primární zdroj získání základního finančního vzdělání uvedlo 4 % respondentů.

Otázka č. 18

Pokud si myslíš, že je důležité se finančně vzdělávat, vysvětli proč?

V poslední otázce bylo cíle zjistit, zda respondenti smýšlejí nad tím, jak a zejména proč je důležité se finančně vzdělávat. Otázka byla zvolena otevřená, aby měli respondenti prostor a možnost se dostatečně vyjádřit.

Vybrané výsledky odpovědí:

(Vše je doslova převzato a nebylo nijak upravováno z důvodu zachování myšlenek respondentů)

- *„Aby jsme v budoucnu měli peníze a uměli s nimi pracovat.“*
- *„Peníze jsou nedílnou součástí, dnešní společnosti, proto je velice důležité se s nimi naučit hospodařit a pracovat.“*
- *„V budoucnosti budeme muset umět zacházet s penězi abychom se nedostali do problémů.“*
- *„Abychom věděli do jakých věcí je správné investovat. Kolik se nám vyplatí dát do nákladu nebo kolik z toho budeme mít.“*
- *„Aby jsme nekupovali věc za 1000 Kč se značkou, když najdeme to stejný bez značky za 500 Kč.“*
- *„Protože když to nebudu umět, můžu v životě do budoucna skončit hodně špatně.“*
- *„Protože když se nevzděláš, nevíš co s nimi máš dělat a většinou je všechny utratíš, aniž bys věděl kolik ti na příště zbyde -> to vede k ztrátě bytu později může i ke ztrátě práce atd.“*
- *„Kdyby jsme se finančně nevzdělávali, platili by jsme víc peněz za věci, které jsou jinde levnější a mohli by jsme se dostat do dluhů a finančních problémů.“*
- *„Kdyby jsme si chtěli půjčit tak nevzdělaný si vezme horší s lepší reklamou, ale vzdělaný si zjistí úrok a vezme si lepší a výhodnější. Př. horší banka má úrok 10%, ale lepší má jen 5%.“*
- *„Člověk by se měl finančně vzdělávat, aby si mohl dovolit koupit požadovanou věc. Aby si ji mohl dovolit musí si nejdřív spočítat kolik stojí, kolik potřebuje ušetřit či jaký bude mít úrok.“*

- „Abychom neskončili jak bezdomovci s iphonem 13 pro. Abychom neměl zbytečné dluhy a problémy.“
- „Aby jsme neutráceli za věci co nepotřebujeme, ale za věci co potřebujeme. Až budeme dospělí taky bychom si nechávali peníze stranou, protože bysme pak mohli být bezdomovci jelikož bychom neměli na nájem a plyn.“
- „Je lepší se vzdělávat o financích, abych si uvědomil hodnotu peněz a až bych byl starší a budu mít brigádu tak abych si do budoucna šetřil např. na nějaký pobyt.“
- „Je dobré znát cenu peněz, ale většina z naší generace na to přijde až když zjistí, že vydělat si ty peníze stojí čas a práci.“
- „Finanční vzdělávání je důležité proto, abychom v dospělosti byli schopni vědět jestli si můžeme něco dovolit. Např: nájem 15607,-, telefon který chceš 10000,-, Vykašli se na telefon, střecha nad hlavou je důležitější.“
- „Každý potřebuje peníze. Někdo je šetřivý a někdo je utrácivý. Když si ušetříš peníze, je asi lepší, než když si je vše utratíš a nemáš nic. Takových dětí nebo dospělých na to celkem nemyslí a neuvědomují si, co se může stát. Pokud jsi šetřivý, tak nemusíš moc myslet na ceny. Většinou jsou někteří lidé nešetřivý a dopadají jako "lidé bez domova.“
- „Abychom rozumněli tomu, co budeme v budoucnosti podepisovat (např. něco v bance).“
- „Aby si každý uvědomil co pro tebe rodiče dělají.“
- „V budoucnu bychom mohli mít problémy s penězi, například bychom se mohli setkat s dluhy, či dokonce sebrání bytu.“

Z výsledných odpovědí je zřejmé, že žáci považují finanční vzdělávání za důležité a jsou si plně vědomi toho, že představuje základní kámen nejen pro budoucí „dospělý“ život, ale také předpoklad pro dosažení určitého životního standardu. Vnímají již mediální nástrahy v podobě klamavých reklam. Rozlišují i rozdíl mezi cenovou relací značkových věcí a neznačkových věcí. Mnoho respondentů kladlo velký důraz na podstatu šetření a zodpovědného hospodaření s penězi ve spojitosti s jejich budoucností - koupě prvního bydlení, zakládání rodiny nebo plnění vytyčených cílů.

1.14 Výsledky a zhodnocení

Cílem dotazníkového šetření v empirické části bylo zodpovědět výzkumnou otázku, která zněla: „Jak žáci na druhém stupni základní školy rozumí vybraným pojmům z finanční gramotnosti, jak hospodaří s penězi a jaký mají pohled na finanční vzdělávání?“.

Dotazníkového šetření se zúčastnily 3 základní školy s konečným výzkumným souborem čítajícím 500 žáků druhého stupně ve věku od 11 do 16 let. Výzkumný soubor byl poměrově vyrovnaný v počtu zastoupení dívek a chlapců.

Na základě získaných dat byly vyhodnoceny následující výsledky. Otázky byly pomyslně rozděleny do čtyřech oblastí hodnotících různou úroveň finanční gramotnosti. První oblast se týkala příjmu dětí, tedy nejčastěji pravidelného či občasného kapesného. Zjišťovala, zda žáci vůbec dostávají pravidelné či občasné kapesné a v jaké výši. Dle výzkumu z roku 2019, který byl prováděn pod záštitou České spořitelny mezi 1000 dětmi ve věku od 8 -15 let, tedy žáky základní školy, byla stanovena jako průměrná částka kapesného kolem 330 Kč měsíčně. Kapesné ale nemusí být stanoveno jako pravidelné, jelikož se mezi kapesné řadí také nepravidelné příjmy v podobě peněz obdržенých jako dárek k narozeninám, svátku, Vánocům a k jiným příležitostem jako je například vysvědčení nebo jen drobné v podobě desetikoruny, která byla dítěti ponechána z nákupního košíku. (Česká spořitelna a.s., ©2019) Z výsledků dotazníku bylo zjištěno, že více jak polovina žáků dostává kapesné pravidelně a kolem 36 % pravidelné kapesné nedostává. Ti, co odpověděli, že dostávají pravidelné kapesné, byli spíše žáky vyšších ročníků. Na základě tohoto zjištění je možné konstatovat, že nižší ročníky ještě nemají takové požadavky na pravidelné kapesné, rodiče tedy směřují pravidelné kapesné, až jsou děti starší, neboť předpokládají zodpovědnější hospodaření se svěřenými penězi. V případě výše ať už pravidelného nebo příležitostného kapesného se nejvíce žáků hlásilo k finančnímu rozhraní mezi 100 Kč až 200 Kč. Byli to především žáci nižších ročníků, což by mohlo souviset i s předchozí otázkou, že mladší děti nedostávají pravidelné kapesné, a když, tak se pohybuje v nižších částkách. Příčinou nižších částek můžou být rozdílná cenová relace potřeb žáků v nižších ročnících a naopak u vyšších částek u starších žáků zodpovědnější přístup, kdy si z kapesného mohou hradit například obědy či přispívat na výlety a podobně.

Další část dotazníku byla zaměřená na samotné hospodaření s penězi společně s úvahou nad tímto hospodařením. Pozitivní zjištění bylo v oblasti smýšlení žáků nad hospodařením se svými financemi. Až 90 % respondentů si šetří a odkládá své peníze stranou.

Žáci, kteří dostávají pravidelné kapesné, si také nejvíce šetří a odkládají, současně si 156 žáků, kteří nedostávají pravidelné ale pouze příležitostné kapesné, také šetří a odkládá své peníze, což je kladné zjištění. Co se týká pohlaví, bylo o něco málo více šetřivých dívek než chlapců. V procentuálním přehledu si jsou žáci schopni ušetřit 61 % až 80 % z obdrženého kapesného, minimálně pak 31 %. Z hlediska smýšlení nad svými financemi je možno na základě výsledků dotazníkového šetření hodnotit přístup respondentů jako zodpovědný. Žáci nižších ročníků, ačkoliv dostávají menší kapesné, si dokáží ušetřit 81 % až 100 % svého kapesného. Zde se nabízí vysvětlení nižších výdajů v případě, kdy si žáci vyšších ročníků hradí z kapesného obědy či přispívají na výlety, a tak jim nezbyvá tolik na odložení. Přes 95 % žáků považuje odkládání peněz za důležité a téměř 92 % z respondentů váží svou finanční situaci v případě, když si chtějí něco koupit, zda utratí vše nebo si část i ušetří na další výdaje. Z 92 % dostává polovina respondentů kapesné v rozmezí 100 Kč až 200 Kč - z toho lze vyhodnotit, že nad svou útratou přemýšlejí spíše ti, kteří dostávají nižší sumu v kapesném. V případě, kdy žáci nemají našetřeno, si z 500 přes 60 % počká, až si našetří, naopak 23 % volí cestu rodičovské půjčky bez předpokladu, že by ji vracelo, jen 16 % předpokládá, že ji vrátí. Je uspokojivé, že více než polovina respondentů si volí cestu si nejdříve na danou věc našetřit, než aby využil okamžité koupě za cenu půjčky, ať už vratné či nikoliv. Tato úvaha je velmi zásadní pro další vývoj a posun ke zvyšování finanční gramotnosti a celkové odpovědnosti za své činy, kdy si v budoucnu jako dospělí lidé rozmyslí, zda se raději zadluží nebo si naplánují své cíle tak, aby si požadovaný obnos našetřili v čase.

Třetí oblast dotazníku byla věnována znalostem vybraných základních pojmů související s finanční gramotností. Pojmy byly zvoleny tak, aby ověřily znalosti žáků, ale zároveň byly běžné v „dospělém“ životě. Předpokládáme, že na základní škole by již žáci měli mít (byť jen orientačně) přehled v těchto základních pojmech. Žáci měli zařadit výrazy typu mzdy, platy, zisk z podnikání mezi příjmy či výdaje, určit, co vzniká při převýšení výdajů příjmy, definovat inflaci a dát ji do souvislosti s cenami, zmíněny byly i půjčky v souvislosti s úroky a bankami a vhodnost volby zadlužení s ohledem na pořizovaný předmět. Nakonec přišla na řadu otázka na znalost cen běžných potravin. Z výsledků je zřejmé, že základní přehled ohledně zmíněných pojmů z finančního světa má kolem 60 % - 80 % žáků na druhém stupni základní školy, což je velmi překvapivý a pozitivní výsledek.

To potvrzuje i průzkum konaný v roce 2012 v rámci šetření PISA, který vyhodnotil úroveň finanční gramotnosti žáků do 15 let jako nadprůměrnou v rámci mezinárodního srovnání.

Poslední oblast dotazníku byla věnována na vedení k finanční gramotnosti prostřednictvím finančního vzdělávání. Finanční vzdělávání chápe přes polovinu respondentů jako získávání vědomostí o správném hospodaření s penězi, ale zároveň to vnímají jako získávání vědomostí z hlediska finančních produktů. 32 % chápe finanční vzdělávání pouze jako vzdělání z hlediska hospodaření z penězi. Jako zdroj finančního vzdělávání vnímá 77 % respondentů školu a současně i rodinné zázemí. Z pohledu 13 % respondentů by měla být zdrojem finančního vzdělávání pouze škola. Těchto 13 % lze vyhodnotit jako část, která nemá rodinné zázemí takové, aby z něj mohla čerpat povědomí o finančním světě, nebo naopak spoléhá na školu jako na hlavní zdroj informací a dovedností, který by měl poskytovat základní povědomí a vést k rozvoji finanční gramotnosti. Dále žáci uváděli jako zdroj finančního vzdělávání například zkušenosti, život, práci, informační videa, knížky či internet. Jednou z volných odpovědí k této otázce k zamýšlení byla ve smyslu získání finančního vzdělání v kontextu postavení se na vlastní nohy (doslovně „žít sám a sám se uživit“). Respondent zde vyslovil sice skvělou myšlenku, nicméně aby člověk přišel poprvé do kontaktu se základním finančním vzděláním, až bude žít sám, by mohlo mít vliv pozitivní, ale také negativní, když by si vzal například příliš drahý úvěr či zvolil natolik vysoký nájem, který by později nemohl dál splácet, protože si například neuměl spočítat svůj měsíční rozpočet. Druhá zajímavá volná odpověď byla od respondenta, který doufá v získání finančního vzdělání při založení účtu v bance.

Příkladem české společnosti odpověďmi na otázku „Proč je důležité se finančně vzdělávat“ šlo mnoho žáků. Ačkoliv se finanční gramotnost na základních školách jako samostatný předmět nevyučuje, je pouze součástí některých vzdělávacích oblastí v pár kapitolách daných předmětů nebo jako součást jednodenních workshopů v podobě různých her simulujících životní situace ve spojení s finančním světem, přesto je toto vzdělávání hodnoceno jako velmi přínosné a představující předpoklad budoucího úspěchu v životě.

Závěr

Diplomová práce byla zpracována s cílem interpretovat a zhodnotit současnou úroveň finanční gramotnosti vybraných skupin obyvatelstva. Vybrána byla oblast zhodnocení úrovně finanční gramotnosti žáků druhého stupně vybraných základních škol. Průzkumy věnující se problematice finanční gramotnosti často poukazují na stále velké nedostatky, které populace v této oblasti má. V mezinárodním srovnání na tom úroveň finanční gramotnosti České republiky není vůbec špatně. Z výsledků průzkumu projektu PISA, který byl proveden v roce 2012 se zaměřením na zhodnocení finanční gramotnosti žáků ve věku do patnácti let, což je věk, kdy jsou žáky druhého stupně základní školy, vyšli žáci z České republiky v mezinárodním srovnání nejen napříč zeměmi OECD s nadprůměrným hodnocením. Česká republika se umístila v rámci výsledků i na předních místech z hlediska zajišťování a poskytování finančního vzdělávání. Současně bylo zjištěno, že tzv. funkční gramotnost žáků je ovlivňována a podmíněna nejen prostředím školy, kterou navštěvují, ale primárně čím a kým jsou obkloповáni ve svém okruhu rodiny a nejbližších. Posuzováno bylo působení demografických a socioekonomických faktorů, ze kterých vyšly silnější hodnoty faktorů vlivu kulturního bohatství rodiny, dále povolání rodičů a vzdělávacích zdrojů domácnosti. Aktuálnější průzkum byl provedený pod záštitou Ministerstva financí v roce 2020. Hodnotil úroveň finanční gramotnosti dospělé populace České republiky, kdy 48 % respondentů disponovalo vyšší úrovní finančních znalostí. Z těchto respondentů měla většina vysokoškolský titul, vyšší příjmy a jednalo se o obyvatele především Libereckého, Královehradeckého a Pardubického kraje.

Teoretická část práce byla věnována definici finanční gramotnosti a popisu jejích složek – peněžní, cenové a rozpočtové gramotnosti. Dále byla charakterizována široká nabídka finančních produktů a jejich užití v souvislostech s finančním plánováním. Současně byly zakotveny metody finančního vzdělávání dle OECD, začlenění do školních osnov dle RVP ZV, byly představeny Standardy finanční gramotnosti na základních školách.

V empirické části bylo aplikováno dotazníkové šetření na 3 oslovených základních školách s konečným výzkumným vzorkem v podobě 500 respondentů ve věku od 11 do 16 let navštěvující 6. – 9. ročník druhého stupně. Jednalo se o základní školy z Ústeckého a Libereckého kraje.

Ačkoliv výsledky získané prostřednictvím dotazníkového šetření hovoří pozitivně, je ovšem potřeba se této problematice dále hlouběji věnovat, a to následujícími možnými

způsoby. Z provedeného výzkumu vyplývá, že již žáci povinné školní docházky problematiku peněz a nakládání s nimi spíše ovládají a do budoucna jim to tak může sloužit jako dobrý základ k jejich rozhodování. V dnešním turbulentním prostředí, kdy uvědomělé nakládání s finančními zdroji je otázkou bytí či nebytí, by však finanční vzdělávání mělo naleznout své pevné místo ve školních osnovách podobně jako čtení, psaní a počítání. S penězi a hospodaření s nimi se děti v dnešní době setkávají od útlého věku, od pětikoruny z košíku, přes padesátikorunu na zmrzlinu až po kapesné. Již žáci základních škol jsou schopni pojmout výuku v oblasti finanční problematiky včetně všech rizik a úskalí, které se s ní pojí. Někdo by mohl namítnout, že základní kámen těchto schopností musí založit rodina, nicméně je potřeba mít na mysli, že ne každý má rodinné zázemí, které je schopné toto jedinci poskytnout. A stejně jako k všeobecnému základnímu vzdělání patří schopnost číst a psát, v pozdějším věku se vyučuje například matematika, fyzikální předměty, dějepis a zeměpis, měla by se mezi základní povinně vyučované předměty zařadit i výuka finanční gramotnosti. Jen to je zárukou stabilního ekonomického rozvoje a prosperity společnosti.

Seznam použitých zdrojů

ALTMANOVÁ, Mgr. Jitka a kolektiv autorů. *Gramotnosti ve vzdělávání: Příručka pro učitele* [online]. Praha: Výzkumný ústav pedagogický v Praze Novodvorská 1010/14, 140 00 Praha 4, 2010 [cit. 2022-03-15]. ISBN 978-80-87000-41-0. Dostupné z: <http://www.vuppraha.rvp.cz/wp-content/uploads/2010/02/Gramotnosti-ve-vzd%C4%9B1%C3%A1v%C3%A1n%C3%AD1.pdf>

American India Foundation. *Employment & Earnings* [online]. Market Aligned Skills Training, 2012 [cit. 2022-03-15]. Dostupné z: <https://www.pdfdrive.com/financial-literacy-for-youth-25-e38432334.html>

APREA, Carmela and team of authors. *International Handbook of Financial Literacy* [online]. Singapore: Springer Science+Business Media Singapore, 2016 [cit. 2022-03-15]. ISBN 978-981-10-0360-8. Dostupné z: <https://www.pdfdrive.com/international-handbook-of-financial-literacy-e183721140.html>

BOHANESOVÁ, Eva. *Finanční gramotnost*. V Olomouci: Univerzita Palackého v Olomouci, 2018, 144 s. ISBN 978-80-244-5397-2

BRABEC, Jiří. *Finanční gramotnost: srozumitelně a bez překážek*. 2. vyd. Plzeň: ABC Finančního vzdělávání, 2012, 90 s. ISBN 978-809-0505-704.

Česká spořitelna a.s. Jak stanovit výši kapesného?. www.csas.cz [online]. 2019, 25. března 2019 [cit. 2022-03-15]. Dostupné z: <https://www.csas.cz/cs/blog/financni-vzdelavani/jak-stanovit-vysi-kapesneho>

ČESKÁ ŠKOLNÍ INSPEKCE ČR. O šetření PISA. ČŠI [online]. Praha, c2022, b.r. [cit. 2022-03-15]. Dostupné z: <https://www.csicr.cz/cz/Mezinarodni-setreni/PISA/O-setreni-PISA>

DOUBKOVÁ, Anna a Karel TOMEK. *Finanční gramotnost pro každého*. Stařeč: Infra, 2016. ISBN 978-80-86666-64-8.

DVOŘÁKOVÁ, Zuzana a Luboš SMRČKA. *Finanční vzdělávání pro střední školy: se sbírkou řešených příkladů na CD*. V Praze: C.H. Beck, 2011, xix, 312 s. Beckovy ekonomické učebnice. ISBN 978-80-7400-008-9.

GODFREY, Joline. *Raising financially fit kids* [online]. USA: Ten Speed Press, 2003 [cit. 2022-03-15]. ISBN 978-0-30779050-7. Dostupné z: <https://www.pdfdrive.com/raising-financially-fit-kids-e194168388.html>

HAMPL, Stanislav. *Finanční gramotnost 2020: Zpráva z výzkumu pro Ministerstvo financí ČR* [online]. In: . Praha: Ministerstvo financí, 2020, 9.4.2020, s. 1-121 [cit. 2022-03-15]. Dostupné z: https://www.mfcr.cz/assets/cs/media/PSFV_Zprava_2020_Financi-gramotnost-2020.pdf

HESOVÁ, Mgr. Alena a kolektiv autorů. *Metodická doporučení pro výuku finanční gramotnosti* [online]. 2. aktual. vyd. Praha: Národní ústav pro vzdělávání, 2013 [cit. 2022-03-15]. ISBN 978-80-87652-98-5. Dostupné z: https://clanky.rvp.cz/wp-content/uploads/prilohy/17579/metodicka_doporuceni_pro_vyuku_financi_gramotnosti_a_kt.pdf

HESOVÁ, Mgr. Alena. Výběr zjištění z mezinárodního šetření PISA 2012 k finanční gramotnosti. *www.rvp.cz* [online]. 2015, 12.3.2015 [cit. 2022-03-15]. Dostupné z: <https://clanky.rvp.cz/clanek/c/Z/19839/VYBER-ZJISTENI-Z-MEZINARODNIHO-SETRENI-PISA-2012-K-FINANCNI-GRAMOTNOSTI.html>

HRDINKOVÁ, Tereza a Petr MATI. *Metodika dluhového poradenství* [online]. Bílina: Člověk v tísni, 2013 [cit. 2022-03-15]. ISBN 978-80-87456-40-8. Dostupné z: <https://www.clovekvtisni.cz/media/publications/193/file/1379086541-dluhova-metodika-mail.pdf>

Jak dlouho oddlužení trvá? *Nemamdluhy.cz: Pomůžeme Vám s dluhy* [online]. Praha, c2011-2022 [cit. 2022-03-15]. Dostupné z: <https://www.nemamdluhy.cz/caste-dotazy/jak-dlouho-oddluzeni-trva>

Jak ovládnout své peníze: finanční plánování pro každého. Autor úvodu Pavel KOHOUT. Brno: BizBooks, 2013, 227 s. Partners. ISBN 978-80-265-0127-5.

Jak ven z dluhové pasti?. *www.insolvency.justice.cz* [online]. 2018 [cit. 2022-03-15]. Dostupné z: <https://insolvency.justice.cz/jak-ven-z-dluhove-pasti/#reorganizace>

JANDA, Josef. *Jak žít šťastně na dluh.* Praha: Grada, 2013, 176 s. Finance pro každého. ISBN 978-80-247-4833-7.

JUŘENÍKOVÁ, PH.D., Mgr. Petra. Kvantitativní výzkum. *Masarykova univerzita: Metodika ke zpracování závěrečné práce pro vybrané nelékařské zdravotnické obory* [online]. Brno, c2019 [cit. 2022-03-15]. Dostupné z: https://is.muni.cz/do/rect/el/estud/lf/js19/metodika_zp/web/pages/07-quantitativni.html

KALÁTOVÁ, Veronika. *Finanční zralost: klíč k finanční spokojenosti.* Praha: Plot, 2021, 254 s. ISBN 978-80-7428-370-3.

KOCIÁNOVÁ, Helena. *Finanční gramotnost v kostce, aneb, Co vás neměl kdo naučit.* Olomouc: ANAG, 2012, 151 s. ISBN 978-80-7263-767-6.

LICHTENBERKOVÁ, Kateřina a Jana MERUNKOVÁ. *Finančně gramotná a podnikavá škola.* [Praha]: yourchance, 2017, 189 s. ISBN 978-80-906954-0-5.

LUDVÍK, Mgr. Martin. Co dělat po ukončení oddlužení? Soud vydá rozhodnutí automaticky. *Abivia: Advokátní kancelář - Mgr. Martin Ludvík, advokát* [online]. Rožnov pod Radhoštěm, c2022 [cit. 2022-03-15]. Dostupné z: <https://abivia.cz/rady-jak-na-dluhy/co-po-insolvenci/>

Milostivé léto - šance, jak se zbavit exekucí: Kompletní návod krok za krokem - akce končí 28.1.2022. *www.exekuceinfo.cz* [online]. 2022, 5.1.2022 [cit. 2022-03-15]. Dostupné z: <https://www.exekuceinfo.cz/novinky/milostive-leto>

MŠMT. MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ, MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY. ČEŠTÍ ŽÁCI JSOU VE FINANČNÍ GRAMOTNOSTI NADPRŮMĚRNÍ. *MŠMT* [online]. Praha, 2014, 9. 7. 2014 [cit. 2022-03-15]. Dostupné z: <https://www.msmt.cz/ministerstvo/novinar/cesti-zaci-jsou-ve-financni-gramotnosti-nadprumerni>

MŠMT. *Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání* [online]. Aktualizované znění. Praha: Národní ústav pro vzdělávání, 2021 [cit. 2022-03-15]. Dostupné z: <https://revize.edu.cz/files/rvp-zv-2021-s-vyznacenyymi-zmenami.pdf>

NOVÁKOVÁ, Vladimíra a Věroslav SOBOTKA. *Slabikář finanční gramotnosti: učebnice základních 7 modulů finanční gramotnosti*. 2., aktualiz. vyd. Praha: COFET, 2011, 416 s. ISBN 978-80-9043-96-1-0.

Oddělení 3603 - Retailové finanční služby a ochrana spotřebitele. Strategické dokumenty: *Standard finanční gramotnosti*. Ministerstvo financí České republiky [online]. 20. 7. 2017 [cit. 2021-8-14]. Dostupné z: <https://www.mfcr.cz/cs/aktualne/aktuality/2017/standard-financni-gramotnosti-29163>

Oddělení 3603 - Retailové finanční služby a ochrana spotřebitele. Strategické dokumenty: Národní strategie finančního vzdělávání 2.0. *Finanční gramotnost aneb Proč se finančně vzdělávat?* [online]. 2020, 24. 1. 2020 [cit. 2021-8-14]. Dostupné z: <https://financniagramotnost.mfcr.cz/cs/pro-odborniky/strategicke-dokumenty#strategie-2.0>

Oddělení 3603 (odbor 36). Zadlužení a předlužení. *Finanční gramotnost aneb Proč se finančně vzdělávat?* [online]. 2019, 18.3.2019 [cit. 2022-03-15]. Dostupné z: <https://financniagramotnost.mfcr.cz/cs/rodinne-finance/zadluzeni-a-predluzeni>

Oddlužení. www.insolvence.justice.cz [online]. 2018 [cit. 2022-03-15]. Dostupné z: <https://insolvence.justice.cz/jak-ven-z-dluhove-pasti/oddluzeni/>

PALEČKOVÁ, RNDr. Jana, Mgr. Lucie ŘEZÁČOVÁ a Vladislav TOMÁŠEK. *Mezinárodní šetření PISA 2012: Finanční gramotnost patnáctiletých*

žáků [online]. Praha: Česká školní inspekce, 2014 [cit. 2022-03-15]. Dostupné z: http://www.csicr.cz/html/PISA-FG/resources/pdfs/Zprava_PISA_financni_gramotnost.pdf

PAPP, Noémi. *Financial Education: Special focus on children and youth* [online]. Brussels: European Banking Federation, 2012 [cit. 2022-03-15]. Dostupné z: <https://www.pdfdrive.com/financial-education-special-focus-on-children-and-ebf-fbeue5961960.html>

Pojištění vkladu. *Finanční vzdělávání: Společný projekt finančních asociací* [online]. Česká bankovní asociace, c2021 [cit. 2022-03-29]. Dostupné z: <https://www.financnivzdelavani.cz/svet-financi/bankovnictvi/pojisteni-vkladu>

RYAN, J. S. a RYAN, Ch. *Personal financial literacy*. 3rd edition. Mason, Ohio: South-Western/Cengage, 2017. 388 s. ISBN 9781305653078.

ŘÍHA, Ing. Vladimír. *Šance pro Šluknovský výběžek: Prevence dluhové pasti* [online]. Šluknov, 2013, 1-23 [cit. 2022-03-15]. Dostupné z: http://www.skolavdf.cz/sites/default/files/uploaded/projekty/FG02_opora.pdf

SYROVÝ, Petr a Tomáš TYL. *Osobní finance: řízení financí pro každého*. 4. aktualizované vydání. Praha: Grada Publishing, 2021, 244 s. Osobní a rodinné finance. ISBN 978-80-271-3123-5.

ŠEVČÍK, Karel. Finanční gramotnost ve výzkumu a v českých vzdělávacích dokumentech. www.ped.muni.cz [online]. 2019, 30.7.2019 [cit. 2022-03-15]. Dostupné z: <https://www.ped.muni.cz/komensky/clanky/financni-gramotnost-ve-vyzkumu-a-v-ceskych-vzdelavacich-dokumentech>

Ukončení oddlužení. *Finanční vzdělávání: Společný projekt finančních asociací* [online]. Česká bankovní asociace, c2021 [cit. 2022-03-29]. Dostupné z:

<https://www.financnivzdelavani.cz/jak-na-to/zlomove-situace/oddluzeni/ukonceni-oddluzeni>

Zadlužení Čechů. *www.cesivpravu.cz* [online]. 2019, 18.3.2019 [cit. 2022-03-15]. Dostupné z: <https://www.cesivpravu.cz/zadluzeni-cechu>

Základy finanční gramotnosti – Jak správně zacházet s financemi? Jaké jsou následky finanční negramotnosti?. *Finex.cz* [online]. 2021 [cit. 2022-03-15]. Dostupné z: <https://finex.cz/zaklady-financni-gramotnosti/>

Zákon č. 257/2016 Sb.: Zákon o spotřebitelském úvěru. *Zákony pro lidi: Sbírka zákonů* [online]. AION CS, c2010-2022, 5. 8. 2016 [cit. 2022-03-29]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2016-257>

Seznam obrázků

Obrázek 1 Grafické zpracování - Žáci podle délky výuky finanční gramotnosti (%).....	22
Obrázek 2 Investiční trojúhelník.....	36
Obrázek 3 Maslowova pyramida lidských potřeb a pyramida analýzy finančních potřeb ..	45

Seznam tabulek

Tabulka 1 Standard finanční gramotnosti pro ZŠ.....	17
Tabulka 2 Průměrné výsledky žáků z jednotlivých zemích	21
Tabulka 3 Vliv demografických a socioekonomických faktorů na výsledky žáka	22
Tabulka 4 Přehled státních příspěvků.....	30
Tabulka 5 Přehled daňového zvýhodnění	31

Seznam grafů

Graf 1 Vyhodnocení otázky zjišťující pohlaví žáků	52
Graf 2 Vyhodnocení otázky zjišťující věk žáků	53
Graf 3 Vyhodnocení otázky zjišťující ročník, který žák navštěvuje	53
Graf 4 Grafické znázornění vyhodnocení otázky č. 1	54
Graf 5 Grafické znázornění vyhodnocení otázky č. 2	55
Graf 6 Grafické znázornění vyhodnocení otázky č. 3	56
Graf 7 Grafické znázornění vyhodnocení otázky č. 4	57
Graf 8 Grafické znázornění vyhodnocení otázky č. 5	58
Graf 9 Grafické znázornění vyhodnocení otázky č. 6	59
Graf 10 Grafické znázornění vyhodnocení otázky č. 7.....	60

Graf 11 Grafické znázornění vyhodnocení otázky č. 8.....	61
Graf 12 Grafické znázornění vyhodnocení otázky č. 9.....	62
Graf 13 Grafické znázornění vyhodnocení otázky č. 10.....	63
Graf 14 Grafické znázornění vyhodnocení otázky č. 11.....	64
Graf 15 Grafické znázornění vyhodnocení otázky č. 12.....	65
Graf 16 Grafické znázornění vyhodnocení otázky č. 13.....	66
Graf 17 Grafické znázornění vyhodnocení otázky č. 14.....	67
Graf 18 Grafické znázornění vyhodnocení otázky č. 15.....	68
Graf 19 Grafické znázornění vyhodnocení otázky č. 16.....	69
Graf 20 Grafické znázornění vyhodnocení otázky č. 17.....	70

Seznam příloh

Příloha I Dotazník

Přílohy

Dotazník – Finanční gramotnost studentů druhého stupně ZŠ

Dobrý den,

jmenuji se Tereza Trnková a jsem studentkou 5. ročníku ekonomické fakulty ČZU v Praze. Právě v ruce držíte dotazník finanční gramotnosti. Díky vyplnění získám výsledky, na základě kterých provedu analýzu finanční gramotnosti studentů na ZŠ. Celý dotazník je samozřejmě anonymní a poslouží pouze jako podklad v mé práci s názvem Zhodnocení finanční gramotnosti vybraných skupin obyvatelstva.

Děkuji za Váš čas a ochotu.

Věk:

Pohlaví: dívka/chlapec

Třída (pouze číslo):

1. Dostáváš od rodičů pravidelné měsíční kapesné?

- a) ano
- b) ne

2. V jakém rozhraní dostáváš od rodičů občasné nebo pravidelné kapesné?

- a) 100 Kč a méně
- b) 101 Kč až 200 Kč
- c) 201 Kč až 300 Kč
- d) 301 Kč až 400 Kč
- e) 401 Kč až 500 Kč
- f) 501 Kč a více

3. Dáváš si stranou nebo šetříš si své peníze?

- a) ano
- b) ne

4. Pokud ano, kolik jsi pravidelně schopný/á v procentech ušetřit?

- a) 0 % – vyplní ten, kdo si nešetří
- b) 1 % až 30 %
- c) 31 % až 60 %
- d) 61 % až 80 %
- e) 81 % až 100 %

5. Myslíš si, že je důležité si šetřit peníze?

- a) Ano, je důležité šetřit a mít úspory.
- b) Ne, není důležité šetřit, stačí si peníze půjčovat.

6. Pokud si chceš něco koupit, zvážíš nejdříve to, jestli si to můžeš dovolit? To znamená, jestli ti nějaké peníze zbydou a ušetříš je jako rezervu na další výdaje.

- a) ano
- b) ne

7. Když nemáš našetřené peníze a budeš si chtít něco koupit. Co budeš dělat?

- a) Počkám, až budu mít našetřené peníze.
- b) Řeknu rodičům o jednorázové peníze a dostanu je (nemusím vrátet).
- c) Půjčím si od rodičů/kamaráda a vypůjčené peníze mu vrátím, až budu mít našetřeno.

8. Zmíněné pojmy patří do jaké skupiny: mzdy, platy, zisk z podnikání?

- a) výdaje
- b) příjmy
- c) nevím

9. Co vzniká, když příjmy jsou vyšší než výdaje?

- a) úspora
- b) dluh
- c) nevím

10. Když si půjčíš v bance 10 000,- Kč, kolik musíš vrátit?

- a) 10 000 Kč
- b) méně než 10 000 Kč
- c) více než 10 000 Kč
- d) nevím

11. S půjčkou souvisí úrok, co to znamená?

- a) Odměna pro banku, o tuto částku zaplatím více.
- b) Odměna pro mě, o tuto částku zaplatím méně.

c) nevím

12. Vyber možnosti, na které je rozumné si půjčit (i více možností)?

- a) Dárky na Vánoce
- b) Dovolená u moře
- c) Auto
- d) Dům/byt
- e) Televize
- f) Mobil

13. Kolik přibližně stojí máslo v obchodě? (250 g)?

- a) 20 Kč
- b) 90 Kč
- c) 40 Kč
- d) nevím

14. Co znamená pojem inflace?

- a) pokles cen v čase
- b) růst cen v čase
- c) růst cen nemovitostí
- d) nevím

15. Když se zvýší inflace, cena za cheeseburger bude?

- a) vyšší
- b) nižší
- c) stejná
- d) nevím

16. Co znamená finanční vzdělávání?

- a) Získávání povědomí o financích a finančních produktech.
- b) Získávání povědomí o tom, jak správně hospodařit s penězi.
- c) Oboje výše uvedené.

17. Kde bys měl získat základní finanční vzdělání?

- a) škola
- b) rodina
- c) škola i rodina
- d) jiné – doplň

18. Pokud si myslíš, že je důležité se finančně vzdělávat, vysvětli proč?

Děkuji za čas věnovaný dotazníku.